T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Psikoloji Bölümü
Gelişim Psikolojisi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN EBEVEYNLİK STİLLERİNİ ALGILAYIŞLARI VE BU ALGININ EBEVEYN -ÇOCUK DEĞER BENZERLİĞİNE ETKİSİ

Meral AKARSLAN
2501070630

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Sevim CESUR

İstanbul, 2011

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüz **PSİKOLOJİ ANABİLİM** Dalında ders dönemindeki Eğitim - Öğretim Programını başarı ile tamamlayan **2501070630** numaralı **Meral AKARSLAN'ın** hazırladığı **"Üniversite Öğrencilerinin Ebeveynlik Stillerini Algılayışları ve Bu Algının Ebeveyn-Çocuk Değer Benzerliğine Etkisi"** konulu **YÜKSEK LİSANS / ~~DOKTORA~~ TEZİ** ile ilgili **TEZ SAVUNMA SINAVI,** Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 15.Maddesi uyarınca **05.07.2011 Salı** günü **saat:11.00'**de yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin Kabulüne.....'ne (1) **OYBİRLİĞİ /~~OYÇOKLUĞUYLA~~** karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ(*)	İMZA
DOÇ.DR. GÜL ŞENDİL	Kabul	
YRD.DOÇ.DR. SEVİM CESUR	Kabul	
YRD.DOÇ.DR. SEMA KARAKELLE	Kabul	
YRD.DOÇ.DR. İ.SİNE EĞECİ	Kabul	
YRD.DOÇ.DR. ÖZLEM SERTEL BERK	Kabuleü	

Adres: Besim Ömerpaşa Caddesi Kaptan-ı Derya Sokağı 34452 Beyazıt/İstanbul
Tel: 0212 440 00 00 / 14219-14220-14221-14222-14226-14227-14243
Fax: 0212 440 03 40 e-mail: sbe@istanbul.edu.tr

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN EBEVEYNLİK STİLLERİNİ ALGILAYIŞLARI VE BU ALGININ EBEVEYN -ÇOCUK DEĞER BENZERLİĞİNE ETKİSİ

Meral AKARSLAN

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, üniversiteli gençlerin ebeveynlerine dair algıladıkları ebeveynlik stillerinin, gençlerin değerleri ile ebeveyn değerlerinin benzerliğinde biçimlendirici etkisinin olup olmadığını incelemektir.

Katılımcılar, İstanbul'da belirlenmiş üç üniversitenin çeşitli bölüm ve sınıflarında örgün öğrenim görmekte olan üniversiteli gençlerden ve onların öz anne-babalarından oluşmaktadır. Araştırmada katılımcı olarak 86 anne-baba-çocuk üçlüsü ve beş anne-çocuk ikilisi olarak toplam 268 kişi yer almıştır. Tüm katılımcılar, kendilerine özgü düzenlenmiş olan Kişisel Bilgi Formlarını ve Schwartz Değer Anketi Kısa Formu'nu (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000) bireysel olarak doldurmuştur. Gençler ayrıca, Çocuk Yetiştirme Stilleri Ölçeği'ni (Sümer ve Güngör, 1999) bireysel olarak doldurmuşlardır.

Sonuçlar, üniversiteli gençlerin, ebeveynlerine göre daha yenilikçi değerlere önem verdiklerini göstermiştir. Algılanan ebeveynlik stillerinin, gençlerin değerleri üzerinde doğrudan etkisi görülmezken; biçimlendirici etkilerinin olduğu, özellikle de babaların gençler tarafından kabul edici ve ilgili algılanıp algılanmamasının, baba-genç değer benzerliğinde etkili olduğu görülmüştür. Yine, ebeveynden algılanan kontrol ile ebeveynlerin uyma ve itaate dayalı değerlere verdiği önemin, gençlerin söz konusu değerleri benimsemesinde etkili olduğu görülmüştür. Bulgular, değer sosyalleştirmesi literatürü çerçevesinde tartışılmıştır.

UNIVERSITY STUDENTS' PERCEPTION OF PARENTING STYLES AND THE EFFECT OF THIS PERCEPTION ON PARENT-CHILD VALUES SIMILARITY

MERAL AKARSLAN

ABSTRACT

The purpose of this study is to analyze whether parenting styles of parents which young college people experience have any moderator effect on the similarity of young people's values and parental values.

Participants consist of students who pursue formal education in various departments and classes in three of the universities determined in Istanbul and of their real parents. 86 mother-father-child triad and five mother-child pairs with a total of 268 people took part in the research as participants.

All participants filled in Personal Information Forms and Schwartz Value Survey Short Form (Kuşdil and Kağıtçıbaşı, 2000), which were regulated uniquely for them, as an individual. Young people also completed individually the Child Rearing Styles Inventory (Sümer and Güngör, 1999).

The results show that university students esteem more the openness to change values compared to their parents. While a direct effect of the parenting styles perception on the youn people's values were not observed, it was seen that there are some moderator effects, and especially it is observed that a father's being perceived as accepting and concerned is effective on father-young value resemblance. Still, the perceived control and the importance the parents attach to the values based on compliance and obedience are observed to have effects when the youn people embrace the values aforesaid. The findings are discussed within the framework of value socialization literature.

ÖNSÖZ

Bu araştırma, üniversiteli gençlerin algıladıkları ebeveynlik stillerinin, ebeveyn-genç değer benzerliğine etkisi olup olmadığı sorusundan yola çıkılarak yapılmıştır. Bu sayede algı unsurunun değer sosyalleştirmesindeki yeri tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma, İstanbul'daki bazı üniversitelerde okuyan gençler ve ebeveynlerinden elde edilen verileri kapsamaktadır.

Psikoloji gibi, insan unsurunun devreye girdiği sosyal bir bilimde akademik çalışmalar yapmanın ne denli zor olabileceğini yüksek lisans tez aşamasına geldiğimde daha iyi anladım. Her konuda, zamanlamayı doğru yapmak ve her adımı en ince detayına kadar hesaplayıp hareket etmek gerekti. Aksi takdirde, planlanmayan ya da hafife alınan her ayrıntının, araştırmayı nasıl zorlaştırabileceğini gördüm. Bir bilimsel araştırmanın hiçbir zaman sonlanamayacağını, her yeni bilginin bir öncekini dönüştürüp değiştirdiğini ve hep eksik kalan bir şeyler var hissi uyandıracağını anladım. Edindiğim deneyimlerin, ileriki akademik çalışmalarım için bir yol haritası olacağına inanıyorum.

Bu noktada, akademik birikimini ve kaynaklarını benimle paylaşarak gideceğim yolda bana pusula olan, bu zor süreci her türlü desteği, güler yüzü ve esprileri aracılığıyla bana çekilir kılan, gece gündüz demeden kendisine rahatlıkla ulaşıp fikir alabildiğim danışman hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Sevim Cesur'a, anlayışı ve sabrı için ne kadar teşekkür etsem azdır.

Öncelikle Anabilim Dalı başkanım Sayın Doç. Dr. Gül Şendil'e, verilerimin toplanması aşamasında desteğini esirgemeyen Sayın Yrd. Doç. Dr. Göklem Tekdemir Yurtdaş hocama, Arş. Gör. Dr. Ayşe Elif Yavuz hocama, arkadaşım Öğr. Gör. Gülçin Karadeniz'e, Sayın Yrd. Doç. Dr. Figen Karadayı hocama teşekkür ederim.

Verilerimin analizi sırasında, titiz düzeltmeleri ve ayrıntılı önerileri ile her türlü desteğini esirgemeyen, her daim gülen yüzü ile yardımcı olan Sayın hocam Yrd. Doç. Dr. H. Özlem Sertel Berk'e teşekkür ederim.

Araştırmaya gönüllü katılan ve verilerin analizler için daha verimli hale gelebilmesi için defalarca iletişime geçmeme tahammül eden tüm İstanbul Üniversitesi, Fatih Üniversitesi ve Maltepe Üniversitesi öğrencilerine ve ailelerine ve burada adını sayamadığım herkese ayrıca teşekkür ederim.

Hayattaki her türlü sıkıntı ve zorluğa karşın her daim yanımda ve bana destek olan, artan gerginliğime tolerans gösteren, tezime odaklanmam konusunda hemen her gün yaptığı ikazlarla bana sorumluluklarımı hatırlatan Mehmet Sağır'a özel olarak teşekkür ederim.

Ayrıca, maddi manevi desteklerini esirgemeyen aileme teşekkürü borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....ii
ABSTRACT.....iii
ÖNSÖZ.....iv
İÇİNDEKİLER.....vi
TABLO LİSTESİ.....viii
ŞEKİL LİSTESİ.....x

GİRİŞ.....1
1. DEĞERLER LİTERATÜRÜNE GENEL BİR BAKIŞ.....4
1.1. Değerler.....4
1.2. Değerlerin ve Değer Sistemlerinin Doğası.....5
1.3. Değerlerin Yapısı ve Boyutları.....9
1.4. Analiz Düzeyleri: Kültürel ve Bireysel.....14
1.5. Değer Önceliklerinin Kaynakları.....16
2. EBEVEYNLİK STİLLERİ ve DEĞER SOSYALLEŞTİRMESİ.....18
2.1. Sosyalleştirme ve Ebeveynlik Araştırmaları Teorileri.....19
2.2. Sosyalleştirme.....21
2.3. Ebeveynlik Stilleri Araştırmaları.....26
2.3.1.Ebeveynlik Stilleri Üzerine Türkiye'de Yapılan Araştırmalar33
2.3.2.Ebeveynlik Stilleriyle İlgili Faktörler.....38
2.4. Ebeveynlik Stilleri ve Değer Sosyalleştirmesini Birleştiren Araştırmalar.....39
2.5 . Ebeveynlik Stilleri, Değer Sosyalleştirmesi ve Kültür.....43
2.6. Yetişkinlikte Algılanan Ebeveynlik Stilleri ve Değerler.....50

3. ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN EBEVEYNLİK STİLLERİNİ ALGILAYIŞLARI VE BU ALGININ EBEVEYN-ÇOCUK DEĞER BENZERLİĞİNE ETKİSİ 52

3.1. Araştırmanın Önemi 52

3.2. Problemler 53

3.3. Yöntem 53

3.3.1. Katılımcılar 53

3.3.2. Veri Toplama Araçları 57

3.3.2.1. Araştırma Ön Yazısı 57

3.3.2.2. Kişisel Bilgi Formu 57

3.3.2.3. Schwartz Değer Ölçeği 57

3.3.2.4. Çocuk Yetiştirme Stilleri Ölçeği 59

3.3.3. İşlem 61

3.3.4. Verilerin Analizi 61

3.4. Araştırmanın Bulguları 63

SONUÇ VE TARTIŞMA 95

KAYNAKÇA 108

EKLER 127

EK. 1 Araştırma Ön Yazısı

EK. 2 Kişisel Bilgi Formu (Genç)

EK. 3 Kişisel Bilgi Formu (Anne)

EK. 4 Kişisel Bilgi Formu (Baba)

EK. 5 Schwartz Değer Ölçeği Kısa Form

EK. 6 Çocuk Yetiştirme Stilleri Ölçeği (Anne)

EK. 7 Çocuk Yetiştirme Stilleri Ölçeği (Baba)

TABLO LİSTESİ

Tablo 1 Schwartz Değer Listesindeki Değerlerin Birey Düzeyi Güdüsel Tipleri... ……11

Tablo 2 Genç, Anne ve Babaların Yaş Ortalama ve Standart Sapma Tablosu...54

Tablo 3 Gençlerin Bazı Demografik Değişkenlerine Dair Frekans Tablosu…..55

Tablo 4 Anne ve Babaların Bazı Demografik Değişkenlerine Dair Frekans Dağılım Tablosu……56

Tablo 5 Değer Tip ve Boyutlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Cronbach Alfa Güvenirlik Katsayıları ……..63

Tablo 6 Anne ve Baba Kabul ve Sıkı Kontrol Stillerine Dair Ortalama, Standart Sapma, Minimum ve Maksimum Değerleri ile Cronbach Alfa Güvenirlik Katsayıları……..64

Tablo 7 Genç, Anne ve Baba Güç Değer Tipi ile Özaşkınlık, Özgenişletim, Yeniliğe Açıklık ve Muhafazacı Yaklaşım Değer Boyutları Ortalama Fark, Standart Hata ve Anlamlılık Değerleri…….66

Tablo 8 Genç-Baba Hazcılık Değer Tipi Ortalama, Standart Sapma, Minimum ve Maksimum Değerleri……66

Tablo 9 Genç-Anne Güvenlik Değer Tipi Ortalama, Standart Sapma, Minimum ve Maksimum Değerleri……...67

Tablo 10 Genç, Anne ve Babaların Evrenselcilik, İyilikseverlik, Geleneksellik, Uyma Değer Tipleri Ortalama, Standart Sapma, Minimum ve Maksimum Değerleri…….68

Tablo 11 Anne ve Baba Kabul ve Kontrol Stillerine Göre Genç Değer Tip ve Boyutlarının, Ortalama, Standart Sapma ve İstatistik Değerleri …...69-70

Tablo 12 Anne Kabul ve Kontrol Stillerine Göre Genç Değer Tip ve Boyutlarının İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları…….70

Tablo 13 Baba Kabul ve Kontrol Stillerine Göre Genç Değer Tip ve Boyutlarının İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları…….71

Tablo 14 Bağımlı Değişkenler ve Kontrol Değişkeni (GÖP) Arasındaki İlişkilere Yönelik Korelasyon Tablosu ……..72

Tablo 15 Anne ve Baba Güç Değer Tipi ile Genç Güç Değer Tipi İlişkisinde, Anne ve Baba Kabul ve Kontrol Stillerinin Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi……..73

Tablo 16 Baba Hazcılık Değer Tipi ile Genç Hazcılık Değer Tipi İlişkisinde Baba Kabul ve Kontrol Stillerinin Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi…….75

Tablo 17 Anne ve Baba Evrenselcilik Değer Tipi ile Genç Evrenselcilik Değer Tipi İlişkisinde Anne ve Baba Kabul ve Kontrol Stillerinin Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi…..77

Tablo 18 Anne ve Baba İyilikseverlik Değer Tipi ile Genç İyilikseverlik Değer Tipi İlişkisinde Anne ve Baba Kabul ve Kontrol Stillerinin Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi ….79

Tablo 19 Anne ve Baba Geleneksellik Değer Tipi ile Genç Geleneksellik Değer Tipi İlişkisinde Anne ve Baba Kabul ve Kontrol Stillerinin Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi…..81

Tablo 20 Anne ve Baba Uyma Değer Tipi ile Genç Uyma Değer Tipi İlişkisinde Anne ve Baba Kabul ve Kontrol Stillerinin Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi……82

Tablo 21 Anne Güvenlik Değer Tipi ile Genç Güvenlik Değer Tipi İlişkisinde Anne Kabul ve Kontrol Stillerinin Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi …….85

Tablo 22 Anne ve Baba Özaşkınlık Değer Boyutu ile Genç Özaşkınlık Değer Boyutu İlişkisinde Anne ve Baba Kabul ve Kontrol Stillerinin Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi……86

Tablo 23 Anne ve Baba Özgenişletim Değer Boyutu ile Genç Özgenişletim Değer Boyutu İlişkisinde Anne ve Baba Kabul ve Kontrol Stillerinin Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi……89

Tablo 24 Anne ve Baba Yeniliğe Açıklık Değer Boyutu ile Genç Yeniliğe Açıklık Değer Boyutu İlişkisinde Anne ve Baba Kabul ve Kontrol Stillerinin Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi…….91

Tablo 25 Anne ve Baba Muhafazacı Yaklaşım Değer Boyutu ile Genç Muhafazacı Yaklaşım Değer Boyutu İlişkisinde Anne ve Baba Kabul ve Kontrol Stillerinin Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi ……93

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1 Schwartz Değer Kuramı'ndaki Değer Tipleri ve Ana Değer Grupları Arasındaki İlişkiler Modeli…….12

Şekil 2 Çocuk Yetiştirme Stillerinin İki Temel Boyutta Sınıflandırılması ……31

Şekil 3 Anne Güç Değer Tipi ile Anne Kontrol Stilinin Genç Güç Değer Tipi Üzerindeki Ortak Etkisi……..74

Şekil 4 Baba Evrenselcilik Değer Tipi ile Baba Kabul Stilinin Genç Evrenselcilik Değer Tipi Üzerindeki Ortak Etkisi……78

Şekil 5 Baba Uyma Değer Tipi ile Baba Kabul Stilinin Genç Uyma Değer Tipi Üzerindeki Ortak Etkisi……..83

Şekil 6 Baba Uyma Değer Tipi ile Baba Kontrol Stilinin Genç Uyma Değer Tipi Üzerindeki Ortak Etkisi……..84

Şekil 7 Baba Özaşkınlık Değer Boyutu ile Baba Kabul Stilinin Genç Özaşkınlık Değer Boyutu Üzerindeki Ortak Etkisi……..87

Şekil 8 Baba Özgenişletim Değer Boyutu ile Baba Kabul Stilinin Genç Özgenişletim Değer Boyutu Üzerindeki Ortak Etkisi……90

Şekil 9 Baba Muhafazacı Yaklaşım Değer Boyutu ile Baba Kabul Stilinin Genç Muhafazacı Yaklaşım Değer Boyutu Üzerindeki Ortak Etkisi……..94

GİRİŞ

İnsan biyo-psiko-sosyal açıdan bütün bir canlıdır. Dolayısıyla insan gelişimi, fiziksel, duygusal ve sosyal alanlarda farklı boyutlarda gerçekleşmektedir. İnsan gelişiminin ayaklarından birinin de sosyal çevre olduğu düşünüldüğünde, çevrenin insanı, insanın da çevresini karşılıklı etkilemesi kaçınılmazdır.

İnsan, biyolojik bir varlık olarak dünyaya geldiği andan itibaren kendisini saran bir sosyal ve kültürel dünya ile karşılaşır ve ondan hem etkilenmeye hem de onu etkilemeye başlar. Bu süreç içerisinde bireylerin dünyaya dair tasavvuru da biçimlenmeye başlar. Bronfenbrenner'in (1994) Ekolojik Kuramı'nda insan gelişiminin, bireyin çevreyle etkileşimi sonucu gerçekleşen bir süreç olduğundan bahsedilmektedir. Bu etkileşimin, birey-çevre ilişkisinde farklı boyutlarda ortaya çıktığı ve boyutlardan her birinin birbiri içine geçmiş sistemler yumağı halinde gelişen bireyle farklı düzeylerde etkileşim halinde olduğu vurgulanmaktadır. Dolayısıyla bireyin geleceği, içinde bulunduğu ekolojik ve sosyal çevreye göre şekillenmektedir.

Bir ülkenin geleceği de halihazırdaki gençliğin inanç, değer ve tutumlarına göre şekillenmektedir (Bingöl, 2000). Değerler, önemli birçok davranışı (dindarlık, meslek seçimi, grup içi etkileşim, oy kullanma gibi) yordarlar (Schwartz ve Bardi, 2001). Değerler, insanların çevresindeki durumları tanıma, anlama ve eyleme geçmede kullandıkları temel ölçütler olmaları nedeniyle insan bilimlerinin özel ilgi alanına girmektedir. Sosyal ve fiziksel dünyayı anlamlandırma sürecinde birtakım soyut değerler devreye girer ve tutum ve davranışların güdüsel motivasyonlarını oluştururlar. Bir şekilde ortaya konmuş olan davranış da yine değerler tarafından değerlendirilir ve kişilerin davranışlarının sonucunda üstlenmesi gereken bedel veya yükümlülükleri belirlemektedir.

Düşüncelerde oluşması nedeniyle insanı ve toplumu maddi gerçekliğin ötesine taşıma gücüne sahip olan değerler, aynı zamanda bireyleri bilinçli olarak bir arada tutma, birlikte yaşatma, varlığını devam ettirme gücünü de barındırır. Bir yandan toplumları birbirinden ayırırken diğer yandan tüm insanların paylaştığı

özelliklerin kaynağını oluşturması yönüyle de değerler birleştirici ve bütünleştirici bir güce sahiptir. Toplumsal değerler toplumları birbirinden farklılaştırırken evrensel değerler tüm insanlığı birleştiricidir. Dolayısıyla değerlerin araştırılması hem bireysel düzeyde hem de grup düzeyinde bilgi sağlar (Feather, 1975; aktaran: Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000; Schwartz, 1997).

Her şeyden öte kültür, değişen koşullara uyum sağlayabilmek için kendisini değiştirebilmelidir. Bu günkü kadar hızlı ve kitlesel olmasa da tüm kültürler zaman içerisinde değişirler. Değişim birtakım etkenlerin yanı sıra, kültür içerisindeki davranış ve değerlerin farklılaşmasıyla meydana gelir. (Haviland, Prins, Walrath ve McBridge, 2008). Schwartz'a (1997) göre, sahip olunan değerler ve değer öncelikleri, belli bir zaman dilimi içinde dahi bireyden bireye ve toplumdan topluma değişebilir.

Değer önceliklerindeki değişim, toplumsal dönüşümün ateşleyicisi olarak düşünülse bile, bir kültürün sürekliliği için o kültüre ait unsurların en azından bir bölümünün bir nesilden diğerine aktarılması şarttır. Değer yönelimlerinin aktarımı, kültürün kalıcılığı ya da kültürel değişim için temel bir mesele olarak görülebilir.

Değerlerin bir diğer önemli bir özelliği de, doğuştan bireyle birlikte gelmeyip yaşayarak ve öğrenerek kazanılıyor olmasıdır. Bu nedenle, değer edinimi başlı başına bir eğitim sorunudur. Aile, toplumsal kurumların en küçük ve en etkili birimi olarak, değer sosyalleştirmesinin ilk gerçekleştiği yer olarak ele alınmaktadır. Dolayısıyla da aile, bireyin gittikçe genişleyen sosyal dünyasının ilk halkasını oluşturmanın yanı sıra bu sosyal dünya ile kuracağı ilişkilerin de altyapısını belirleyen temel unsurdur. Ebeveyn ve çocuklar arasındaki değer ve inanışlardaki benzerliklerin, toplumun sürekliliği için önemli bir kaynak olduğu uzun zamandır bilinmektedir (Miller ve Glass, 1989). Ergenler ve ebeveynleri arasındaki değer benzerliği, ergen araştırmaları literatüründe en temel konu başlığıdır çünkü bu benzerlik nesiller arası uçurum, nesiller arası süreklilik ve ergen sosyalleştirmesinin etkililiği açısından gösterge olarak kullanılır (Gecas ve Seff, 1990). Anne babalar, kendilerince önem verdikleri değerleri bilinçli ya da bilinçsiz olarak çoğunlukla çocuklarına aktarma güdüsü içindedirler. Bu aktarım sürecine de ebeveynlik stilleri eşlik eder ve hatta aktarılacak olan değerlerin niteliğini belki bu stiller etkiler.

Ebeveynlik stillerinin etkisi ile ilgili araştırmalar son yıllarda sadece çocukluk ve gençlik yıllarındaki gelişimleri değil, özellikle yetişkin dönemlerdeki tutum ve davranışları da araştırmak üzere yoğunlaşmaktadır. Bowlby (1980), yetişkinlikte memnun edici ilişkiler başlatma ve sürdürebilme yeterliliğimizin, çocukluk dönemi boyunca bizim için önemli olan kişilerle kurduğumuz ilişkiler tarafından şekillendiğini öne sürmüştür.

Çocukluk-gençlik dönemlerinden farklı olarak yetişkin bireylerde, çocukluktaki annelik-babalık stilleri bir anı olarak otobiyografilerinde yer almaktadır (Schumacher, 2002; aktaran: Türker, 2007). Bu durum, ebeveynlerin çocuklarına gerçekteki yaklaşımları ne olursa olsun, çocukların ebeveynlik stillerine dair algılarının aile araştırmalarında dikkate alınması gereğini doğurmaktadır. Bu nedenle bu araştırmalar, özellikle yetiştirme stillerinin yetişkin davranışlarını açıklamayı ve öznel biçimde algılanan ebeveynlik stillerinin ortaya konulmasını hedeflemektedir

Bu temel varsayımlardan yola çıkılarak bu araştırmada, yaşamımız boyunca beklenti ve davranışlarımızda temel aldığımız değerlerimizi edinmede ailenin önemine odaklanılmıştır. Schwartz'ın (1992) değer boyutları temel alınarak, değer yönelimlerinin ebeveynden çocuğa doğru aktarımı incelenmiştir. Araştırmanın ana konusu, ebeveyn değerlerinin çocuklara aktarımında, ebeveynlerin çocuk yetiştirme stillerinin çocuklar tarafından algılanışının etkili olup olmadığıdır.

Araştırmadan elde edilen bulguların, anne ve babaların, çocuklarını sosyal dünyayla bütünleştirmeleri adına izledikleri yolların (stillerin), değer aktarımında ne tür bir etkisi olduğunu ortaya koyması amaçlanmaktadır.

Temel varsayımların analizleri sunulmadan önce, literatür kısmında genel anlamıyla değerlere, değer yönelimlerinin bir nesilden diğerine aktarımının önemine ve ebeveynlik stillerinin bu aktarımdaki olası aracı rolüne sırasıyla değinilecektir. Ardından araştırmayla ilgili veriler ortaya konulacak ve bulgular literatür çerçevesinde tartışılacaktır.

1. DEĞERLER LİTERATÜRÜNE GENEL BİR BAKIŞ

1.1. Değerler

İnsan, çevresindeki varlıkları anlamlandırmada kendisine özgü belirli ölçütler kullanır. Bu ölçütler kimi zaman duyu organlarının kimi zaman da duygusal yönün bir ürünüdür. Duyu organları ile elde ettiği özellikleri varlıkları tanımlamada kullanan insan, o varlığa önem atfetmede, kıymet biçmede duygusal olarak sahip olduğu izlenimlerden yararlanır. Duygusal olarak sahip olunan bu izlenimlere genel olarak "değer" adı verilir (Yeşil ve Aydın, 2007).

Değerler, arzu edilen sonuçlara ulaşmada eylemlerimize rehberlik eden kavramlar olarak değerlendirilir (Bengtson, 1975).

Değerler, toplumları ve bireyleri karakterize etmek, zaman içindeki değişimin izini sürmek ve tutum ve davranışların güdüsel temellerini açıklamak için kullanılırlar (Schwartz, 2006). Bu nedenle de değerler insan davranışını anlamada temel ölçütlerden bir tanesidir.

Değerlerimizden bahsettiğimiz zaman, hayatımızda bizim için neyin önemli olduğunu aklımıza getiririz. Her birimizin farklı derecelerde önem verdiği, başarı, güvenlik, iyilikseverlik gibi, sayısız değer vardır. Bir kişi için çok önemli olan bir değer başka biri için hiçbir önem ifade etmeyebilir (Schwartz, 2006).

Yaşamımızda bu denli önemli bir yeri olan, hatta kişiliğimizin bir parçasını oluşturan (Çileli ve Tezer, 1998; Roccas, Sagiv, Schwartz ve Knafo, 2002) değerlerin araştırma konusu olarak sosyal bilimler içinde yerini alması elbette kaçınılmazdır. Fakat farklı kültürel grupların ve bir grup içindeki bireylerin bile birbirinden çok farklı değer önceliklerine sahip olma ihtimali düşünüldüğünde, araştırma konusu olarak değerleri çalışmanın güçlüğü kavranabilir. Bu nedenle değerler, farklı disiplinlerden araştırmacılar tarafından farklı yaklaşımlar ve kavramlaştırmalarla ele alınmıştır. Bireyleri ve toplumları birbirinden ayıran veya ortak bir noktada buluşturan, evrensel olduğu varsayılan birtakım değerler

belirlenmiş ve bireysel, kültürel ve kültürler arası boyutta karşılaştırmalar için kullanılmıştır.

Bu araştırmada, değerleri kuramsal açıdan kapsamlı biçimde ele alıp değer araştırmalarını sistemleştirmiş olduğundan, Schwartz'ın (1992) yaklaşımı temel alınmıştır. Bundan sonraki bölümde, değerlerin doğası ve boyutlarının Schwartz tarafından ele alınış tarzına ve değerlerin bir araştırma nesnesi olarak nasıl işlemselleştirildiğine değinilecektir.

1.2. Değerlerin ve Değer Sistemlerinin Doğası

Başaran'a göre (2004) değerler insanların tutum ve davranışlarını etkiler. Bu nedenle, bireylerin ya da kültürel grupların tutum ve davranışlarını önceden kestirebilmek, belli durum ve konularda nasıl tavır alacaklarını öngörebilmek için onların sahip oldukları değerler hakkında bilgi edinme yoluna gidebiliriz. Benzer biçimde Rokeach (1973), sosyal sınıflar, meslekler, dini ve politik inançların, ancak o insanların değer ve değer sistemlerindeki farklılıklar dikkate alınarak açıklanabileceğini belirtir.

Hayatın birçok alanında (kültürel, kuramsal, teknolojik değişimlerin yanı sıra eğitim vb.) meydana gelen değişmeler de değer ve değer sistemlerindeki değişmelerle açıklanabilir. Bu nedenle de Rokeach (1973), değer kavramının, başka herhangi bir kavramdan daha çok, sosyal bilimlerin tümünde -sosyoloji, antropoloji, psikoloji, psikiyatri, politik bilimler, eğitim, ekonomi ve tarih- merkezi bir konumda olması gerektiğini ve insan davranışıyla ilgilenen tüm bilimlerin birbirinden farklı ilgilerini tek bir çatıda birleştirebileceğini öne sürmüştür. Schwartz (2006), bir psikolog olan Rokeach'in öne sürdüğü bu savın, Williams (1968) gibi bazı sosyologlar ve Kluckhohn (1951) gibi bazı ve antropologlar tarafından da geçmişte benzer biçimde ele alındığını vurgulamıştır.

Schwartz'ın Değer Teorisi'nde de değerler, insanların eylemleri seçme ve savunmada ve insanları (kendisi dahil) ve olayları değerlendirmede kullandıkları,

önemleri bakımından değişen, yaşamlarına rehberlik eden kriterler olarak tanımlanmaktadır.

Yeşil ve Aydın (2007), değerler konusunda geniş bir çalışma yapan Allport, Vernen ve Lindzey'den (1960) sonra değerlerin, estetik, teorik (veya ilmi), iktisadi, siyasi, sosyal ve dini olmak üzere altı grupta ele alınmaya başlandığını belirtmişlerdir. Schwartz (2006), değerlerin geniş bir alanda farklı anlamlarda kullanılması sonucu değer yapısına dair, Boudon (2001), Inglehart (1997), Kohn (1969), Parsons (1951), Rokeach (1973) gibi farklı araştırmacılar tarafından birçok farklı kavram ortaya atıldığını vurgulamaktadır.

Temel değerler konusunda farklı tanımlamaların olması ve güvenilir bir ölçüm yönteminin olmayışı, bu kavramın deneysel olarak araştırılmasında sıkıntı yaratmıştır. Kuşdil ve Kağıtçıbaşı (2000), değer kavramından beklenen yararı önemli ölçüde azaltan ölçüme dair eksiklikleri şu başlıklar altında özetlemişlerdir: 1) Değerlerin anlamlarının farklı kültürlerdeki kavranışı konusunun kapsamlı çalışmalarla ele alınmamış olması, 2) Kullanılan değer listelerinin değişik kültürlerden değerleri kapsamaması (kültürel yanlılık), 3) Ölçüm araçlarının değerler arasında var olduğu kestirilen bazı temel (ve evrensel olduğu düşünülebilecek) örgütleyici boyutlara ilişkin kuramsal bilgi üretecek biçimde tasarlanmış olmamalarıdır.

Öte yandan değer araştırmaları alanında öncülerden bir tanesi olan Rokeach (1973), değer kavramının sistemli bir biçimde net bir tanımını yapmış ve ölçüm için işlemselleştirmiştir. Rokeach, temel insan değerlerinin doğası ile ilgili bazı varsayımları göz önüne almıştır. Bunlar: her birey bir değere ve değerler sistemine sahiptir; bir insanın sahip olduğu değerlerin toplam sayısı görece ufaktır; herkes aynı değere farklı derecelerde sahiptir; değerler, değer sistemleri içinde organize olmuştur ve insanın sahip olduğu değerler kültürün, toplumun, kurumların ve bireylerin kişiliğinin bir ürünüdür. Değerlerle ilgili yapılan araştırmalarda; sorumluluk, eşitlik, adalet, özgürlük, hoşgörü, saygı, güdüleme, güven, bağlılık, özerklik, hırs, doğruluk, cesaret, saygı, kendine güven, yardımseverlik, dürüstlük, sevgi, itaat, başarı değerlerinin öne çıktığı görülmektedir.

Rokeach'e göre, bir kimsenin sahip olduğu bir değerden bahsediyorsak, o kimsenin ya arzuladığı *davranış biçimleri (modes of conduct)* ya da arzuladığı *varoluşun hedeflenen bir durumu (end-states of existence)* ile ilgili inançlarını aklımıza getirmemiz gerekmektedir. Bu iki tür değeri Rokeach, "araçsal değerler" (instrumental) ve "amaçsal değerler" (terminal) olarak adlandırmıştır.

Rokeach (1973), değerler açısından bu tür bir ayrımın Lovejoy (1950) gibi bazı filozoflar; Kluchohn ve Strodtbeck (1961) gibi bazı antropologlar; English ve English (1958) gibi bazı psikologlar tarafından da yapıldığını; French ve Kahn (1962), Kohlberg (1963), Piaget (1965) ve Scott (1965) gibi araştırmacılar ilgilerini büyük oranda idealize edilmiş davranış biçimlerini yansıtan belirli değerlere verirken; Allport, Vernon ve Lindzey (1960), Maslow (1956), Rosenberg (1960), Smith (1969) ve Woodruff'un (1942) da hedeflenen durumları yansıtan belli değerlere odaklandıklarını vurgulamaktadır.

Araçsal değerler, amaçsal değerlere ulaşmak için tercih edilen davranış biçimini ifade eder. Bireyden istenen, beklenen davranış biçimleridir. Hırslı, cesur, kibar, dürüst olma vb. değerlerden oluşur. Amaçsal değerler ise, kişinin hayatında olmak istediği, ulaşmak istediği nihai durumu ve ortamı ifade etmektedir. Yaşamın en son hedefleri ile ilgili inançtır. Bu inanç, kişisel veya sosyal olarak kendisine ters düşen davranış biçimine ya da yaşam amacına tercih edilir. Rahat bir yaşam, özgürlük, aile güvenliği gibi değerlerden oluşur.

Rokeach ayrıca, değerler açısından bu tür ikili (araçsal-amaçsal) bir ayrımın, hem kuramsal düşünce hem de değerleri ölçmek açısından önemli olduğunu belirtmektedir. Araçsal değerlerin sayıca amaçsal değerler ile eşit olması gerekmemektedir. Diğer yandan kuramsal açıdan bu iki sistemin birbirinden ayrı fakat işlevsel açıdan ilişkili sistemler olduğunu varsaymak daha güvenli olacaktır. Bahsi geçen araçsallığın, bilinçli olarak algılanan bir araçsallık olması gerekmez. Ayrıca, araçsal ve amaçsal değerler arasında birebir bir uygunluk olması da beklenmemektedir. Bir davranış biçimi, birden fazla amaçsal değere ulaşmak amacıyla araçsal; birden fazla davranış biçimi, bir amaçsal değere ulaşmak için araçsal da olabilmektedir. Bir amaçsal değer, bir diğer amaçsal değere ulaşmak için

araçsal olabilmekte ya da bir araçsal değer, bir diğer araçsal değerin aracı da olabilmektedir. Son tahlilde bu önermeler empirik olarak sınanmalıdırlar.

Rokeach, amaçsal değerleri kişisel ve sosyal olarak ayırmıştır: Kişisel değerler, kişi-merkezli hedeflenen durumları içerir (örn., öz-saygı, iç uyum) ve sosyal değerler toplumu merkeze alanları (örn., eşitlik, barış içinde bir dünya) içerir. Rokeach, benzer biçimde araçsal değerleri kendi içinde iki kategoriye ayırmıştır: Kişiler arası ilişkilerde ahlaki değerler (örn., affedicilik, yardımseverlik); kişinin kendi içinde ise yeterlilik değerleri (örn mantıklı, hayalperest) işe karışmaktadır.

Değerleri ölçme konusundaki eksiklikleri gidermeyi amaçlayan daha kapsamlı çalışmalar daha sonraları Schwartz ve arkadaşları (1987; 1990; 1992) tarafından yapılmıştır. Schwartz (1992; 2006), çeşitli kuramcıların uzlaştıkları özelliklerden yola çıkarak tüm değerlerin sahip olduğu altı özelliği şu şekilde betimlemiştir: (1) Değerler inanışlardır. Fakat harekete geçtiklerinde duyguları da içerirler; nesnel, katı fikirler değildirler. (2) Değerler amaçlarla ve bu amaçlara ulaşmayı sağlayan davranış biçimleriyle ilişkilidir. (3) Değerler özgül eylem ve durumları aşarlar. Bu özellik değerleri, genellikle spesifik eylem, nesne ya da durumlarla ilgili olan tutumlar ve normlar gibi daha dar kavramlardan ayırır. (4) Değerler davranışın, insanların ya da olayların seçimi veya değerlendirilmesinde rehberlik eden standartlar olarak hizmet ederler. İnsanlar, önem verdikleri değerlerin olası sonuçlarına göre kararlar verirler. Ancak gündelik kararlarda değerlerin etkisinin nadiren farkındayızdır. (5) Değerler, taşıdıkları öneme göre kendi aralarında sıralanırlar. Sıralanmış bir değerler kümesi, değer önceliklerini belirleyen bir sistem oluşturur. Kültürler ve bireyler, değer öncelikleri sistemleriyle tanımlanabilirler. Değerlerin bu hiyerarşik yapısı ayrıca onları normlardan ve tutumlardan ayırır. (6) Çok sayıda değerden görece önemli olan, eyleme rehberlik eder. Herhangi bir tutum ya da davranış tipik olarak birden fazla değeri içerir. Birbiriyle uyumlu veya çelişen değerler arasında yapılan tercih, tutum ve davranışa da rehberlik edendir. Değerler, bağlamla ilişkili olma derecelerine ve kişinin bu değerlere verdiği öneme göre eyleme katkıda bulunurlar.

Schwartz'ın (1992) kuramındaki temel varsayıma göre, değerleri birbirinden ayıran en önemli özellik, ifade ettikleri güdüsel amaç tipidir. Kuram, güdüsel

amaçları birbirinden farklı on temel değer tipi ortaya koymaktadır. Bu değer tipleri, farklı kültürlerde güdüsel açıdan farklı tüm değerleri olasılıkla kapsamaktadır.

Bütün kültürlerde rastlanması en olası değerler, insan doğasının üç evrensel gereksiniminden kaynaklanmaktadır. Bunlar, bireylerin biyolojik organizma olmaları nedeniyle sahip oldukları gereksinimler; uyumlu bir toplumsal etkileşim için gerekli koşullar ve grubun iyiliği ve hayatta kalması için olan gereksinimlerdir. Bu nedenle, kurama göre bu on temel değer tipi evrensel olmalıdır çünkü insan doğasının gerektirdiği üç evrensel gereksinimden bir ya da daha fazlası üzerine temellenmişlerdir.

Bireyler, insan doğasının gerektirdiği bu ihtiyaçların üstesinden tek başlarına gelemezler. Daha ziyade, insanlar uygun amaçlar ifade etmeli, bunlar hakkında başkalarıyla konuşmalı ve işbirliği kurmalıdır. Değerler, bu amaçları sosyal etkileşimde zihinsel ve sözel olarak ifade etmek için kullanılan sosyal olarak arzulanır (desirable) kavramlardır. Evrimsel bakış açısıyla, bu amaçlar ve bunları ifade eden değerlerin çok hayati önemi vardır (Schwartz, 2006).

1.3. Değerlerin Yapısı ve Boyutları

"Değer" kavramı sosyolojide farklı yollarla tanımlanıp işlemselleştirilmiştir (Bengtson,1975). Psikolojide ise, Rokeach'in (1973) hazırladığı değerler listesine farklı bir yöntemle ve kuramsal bir bakışla yaklaşan Schwartz ve arkadaşları (1987; 1992), değerlerin bazı temel boyutlar yardımıyla incelenebileceği bir kuram ortaya koymuşlardır. Kuram, bütün kültürlerdeki insanların kabul ettiği varsayılan temel değerler ile ilgilidir

Rokeach'in değer listesi de temel alınarak, psikoloji yazınının yanı sıra konuyla ilgili felsefi ve dini yazında tekrarlanan değerlerden yola çıkılarak belirlenen 56 değeri içeren ve takip eden yıllarda Schwartz (örn., 1992) tarafından yapılan birtakım değişikliklerle son halini alan kuramsal çerçeve, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 54 ülkeden, büyük çoğunluğunu öğretmenler ve

üniversite öğrencilerinin oluşturduğu yaklaşık 44,000 kişiden toplanan veriye uygulanan analizlerle sınanmıştır. Schwartz, belirlediği 56 değeri güdüsel yönden farklı on temel tipe ayırmıştır (Bakınız Tablo 1).

Tablo 1

*Schwartz Değer Listesi'ndeki Değerlerin Birey Düzeyi Güdüsel Tipleri**

Değer Tipi	*Değerler*	*Kaynaklar*
Güç (power): toplumsal konum, insanlar ve kaynaklar üzerinde denetim gücü	Sosyal güç sahibi olmak, Otorite sahibi olmak Toplumdaki görüntümü koruyabilmek [İnsanlar tarafından benimsenmek][a]	Etkileşim Grup
Başarı (achievement): toplumsal standartları temel alan kişisel başarı yönelimi	Başarılı olmak, Yetkin olmak, Hırslı olmak, Sözü Geçen biri olmak [Zeki olmak]	Etkileşim Grup
Hazcılık (hedonism): bireysel zevke, hazza yönelim	Zevk, Hayattan tat almak	Organizma
Uyarılım (stimulation): heyecan ve yenilik arayışı	Cesur olmak, Değişken bir hayat yaşamak, Heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak	Organizma
Öz-yönelim (self-direction): düşünce ve eylemde bağımsızlık	Yaratıcı olmak, Merak Duyabilmek, Özgür olmak, Kendi amaçlarını seçebilmek, Bağımsız olmak [Kendine saygısı olmak]	Organizma Etkileşim
Evrenselcilik (universalism): anlayışlılık, hoşgörü ve tüm insanların iyiliğini gözetme	Açık fikirli olmak, Erdemli olmak, Toplumsal adalet, Eşitlik, Dünyada barış istemek, Güzelliklerle dolu bir dünya, Doğayla bütünlük içinde olmak, Çevreyi korumak [İç uyum]	Grup[b] Organizma
İyilikseverlik (benevolence): yakın olunan kimselerin iyiliğini gözetme ve geliştirme	Yardımsever olmak, Dürüst olmak, Bağışlayıcı olmak, Sadık olmak, Sorumluluk sahibi olmak [Gerçek arkadaşlık, Olgun sevgi, Manevi bir hayat, Anlamlı bir hayat]	Organizma Etkileşim Grup
Geleneksellik (tradition): kültürel veya dinsel töre ve fikirlere saygı ve bağlılık	Alçakgönüllü olmak, Dindar olmak, Hayatın bana verdiklerini kabullenmek, Geleneklere saygılı olmak, Ilımlı olmak [Dünyevi işlerden elayak çekmek]	Grup
Uyma (conformity): başkalarına zarar verebilecek, toplumsal beklentilere uymayabilecek dürtü ve eylemleri sınırlama	Kibarlık, İtaatkar olmak, Anne-babaya ve yaşlılara değer vermek, Kendini denetleyebilmek	Etkileşim Grup
Güvenlik (security): toplumun, var olan ilişkilerin ve kişinin kendisinin huzuru ve sürekliliği	Ulusal güvenlik, Toplumsal düzenin sürmesini istemek, Temiz olmak, Aile Güvenliği, İyiliğe Karşılık vermek [Bağlılık duygusu, Sağlıklı olmak]	Organizma Etkileşim Grup

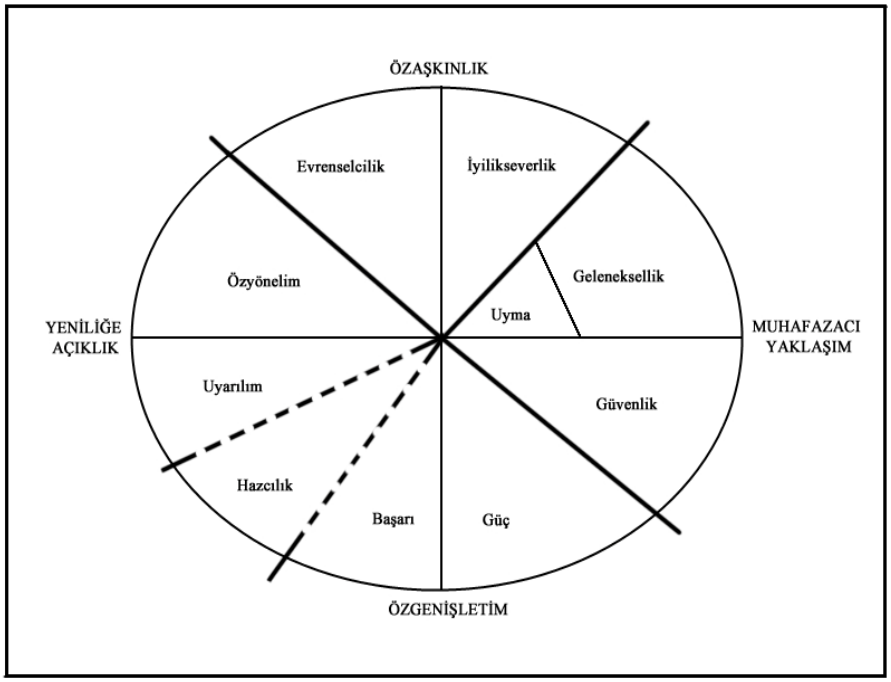
Not: Organizma: biyolojik organizmalar olarak bireylerin evrensel gereksinimleri; Etkileşim: uyumlu bir toplumsal etkileşimin evrensel niteliksel önşartları; Grup: grupların sonsuz işlev göstermesi ve varlığını sürdürebilmesi için evrensel gereklilikler.

a. Kültürlerarası karşılaştırmalarda tutarlı sonuçlar vermediği saptanan değerler köşeli parantez içinde belirtilmiştir.

b. İnsanların asıl gruplarının dışındaki insanlarla ilişkiye geçtikleri, gruplararası karılıklı bağımlılığı kabul ettikleri ve doğal kaynakların kısıtlı olduğunun farkına vardıkları zaman ortaya çıktığı varsayılır.

*Kuşdil ve Kağıtçıbaşı (2000), s: 61

Kuram, bu değer tipleri arasındaki dinamik ilişkileri belirlemeye yönelik olarak şekillendirilmiştir. Değer tipleri, güdüsel amaçları nedeniyle birbirleriyle uyum (örn., uyma ve güvenlik) ya da çatışma (örn., iyilikseverlik ve güç) içinde olabilirler. Değerlerin 'yapısı' dendiğinde, değerler arasında var olan bu çatışma ve uyum ilişkileri kastedilmektedir. Değer tipleri arasında var olduğu varsayılan uyumluluk ve çatışmalar Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1. Schwartz Değer Kuramı'ndaki Değer Tipleri ve Ana Değer Grupları Arasındaki İlişkiler Modeli*

**Kuşdil ve Kağıtçıbaşı (2000), s:62.*

Bu dairesel yapıya göre, dairenin çeperi üzerinde karşılıklı duran değer tiplerinin birbirleriyle çeliştikleri, çember üzerinde birbirine yakın konumda olan tiplerin ise uyumlu oldukları varsayılmaktadır.

Ayrıca bu değer tipleri güdüsel açıdan bir süreklilik göstermektedir (Schwartz, 1992). Bu nedenle, yapı içinde birbirine yakın konumda olan değer tiplerinin herhangi bir dış değişken ile gösterecekleri ilişki de benzer olacaktır. Örneğin, öz-aşkınlık dış değişkeni ile, evrenselcilik ve iyilikseverlik değer tipleri arasında yüksek bir korelasyon; başarı, güç ve hazcılık değer tipleri arasında düşük bir korelasyon olması beklenmektedir. Bu ilişkilerden beklenecek sonuç, herhangi bir dış değişken ile en yüksek korelasyon göstermesi beklenen değer tipinin olduğu noktadan, en düşük korelasyon göstermesi beklenen değer tipine doğru dairenin çeperi üzerinde her iki yönde de gidildiğinde, aynı dış değişken ile değer tipleri arasındaki korelasyonun giderek azalacağıdır. Örneğin, yeniliğe açıklık dış değişkeninin, en yüksek korelasyonu öz-yönelim değer tipi ile; en düşük korelasyonu da güvenlik değer tipiyle göstereceğini varsayarsak, bir taraftan evrenselcilik değer tipinden geleneksellik ve uyma değer tiplerine doğru, diğer taraftan da uyarılım değer tipinden güç değer tipine doğru korelasyonların düşeceği varsayılabilir.

Değerlerin sahip olduğu varsayılan yapıya ek olarak, söz konusu değer tipleri, kendi içlerinde iki ana boyut üzerinde gruplandırılmıştır (Bakınız Şekil 1). Değerleri iki uçlu iki boyut üzerinde organize bir şekilde görmek, birbiriyle çatışan değerler arasındaki karşıtlıkları özetlemeye yarar (Schwartz, 2006). Schwartz (1992), bu boyutlardan ilkinin bir ucunu **Yeniliğe Açıklık** (Openness to Change) diğer ucunu **Muhafazacı Yaklaşım** (Conservation) olarak adlandırmıştır. Bu boyutun Yeniliğe Açıklık ucunda "özyönelim" ve "uyarılım" değer tipleri yer alır. Bu değer tipleri, bireylerin duygusal ve düşünsel ilgilerini önceden kestirilemeyecek biçimlerde izlemelerine olanak sağlayan değerleri içerir. Boyutun Muhafazacı Yaklaşım ucunda "güvenlik", "uyma" ve "geleneksellik" değer tipleri yer almaktadır. Bu değer tipleri, bireylerin yakın oldukları kişilerle, kurumlarla ve geleneklerle olan ilişkileri ile ilgilidir. İkinci boyutun ise bir ucu **Özaşkınlık** (Self-Transcendence) diğer ucu **Özgenişletim** (Self-Enhancement) olarak tanımlanmıştır. İkinci boyutun Özaşkınlık ucunda, "evrenselcilik" ve "iyilikseverlik" değer tipleri yer almaktadır. Bu değer tipleri, bireyin, yakın ya da uzak tüm insanların ve doğanın iyiliği için, bencil amaçlarından vazgeçmesine yönelik değerleri içermektedir. Özgenişletim ucunda ise "güç" ve "başarı" değer tipleri yer almaktadır. Bu değer tipleri de, bireyin, başkalarının zararına bile olsa kendi çıkarları doğrultusunda

davranmasına olanak sağlayan değerleri içermektedir. On değer tipi içinde sadece "hazcılık" hem Yeniliğe Açıklık hem de Özgenişletim değer boyutlarına ait unsurları barındırmaktadır. Dolayısıyla boyutlarla ilgili analizlerde, hem Yeniliğe Açıklık hem de Özgenişletim boyutları içine dahil edilmektedir.

Schwartz, genel yapısı yukarıdaki biçimde özetlenebilecek olan kuramının kültürler arası geçerliliğini sınamak için, 54 ülkeden 97 örneklem grubuna ait Pearson korelasyon matrislerini Guttman Lingoes Enküçük Alan Analizi adı verilen bir çok boyutlu ölçekleme tekniğiyle incelemiştir. Sonuçlar, kuramı destekler niteliktedir (Schwartz, 1992; 1994; Schwartz ve Sagiv, 1995). Ayrıca, kullanılan 56 değerden 45'inin farklı kültürlerde yüksek düzeyde anlamsal bir benzerlik gösterdiğini ortaya koymuştur (Bakınız Tablo 1). Türk öğretmenlerden oluşan örneklemle ilgili analiz sonuçlarının, söz konusu kuramla büyük ölçüde uyuştuğu bilinmektedir (Schwartz ve Sagiv, 1995). Schwartz Değer Teorisi en çok kullanılan ve en iyi geliştirilmiş değer teorisidir (Parks ve Guay, 2009). Ayrıca bu teori temelinde geliştirilmiş olan anket, 47 dile tercüme dilmiştir (Schwartz, 2006).

1.4. Analiz Düzeyleri: Kültürel ve Bireysel

Schwartz, topladığı verileri kültürel ve bireysel olarak iki düzeyde incelemiştir (Smith ve Schwartz, 1997). Bu iki inceleme düzeyi arasında ayrım yapılmasının nedeni, bireysel düzeyde kişiyi yönlendiren değerler arasındaki güdüsel ilişkilerin kültürel düzeyde aynı özellikleri sergilememe olasılığının bulunmasıdır.

Değerlerin kültürel düzeyde incelenmesindeki amaç, toplumun genelince paylaşılan ve toplumsal normlara dayanan soyut fikirlere ilişkin bilgi üretmektir. Kültürel düzeydeki inceleme birimi kültürel grubun kendisidir. Değerler, kültürleri tanımlamak için kullanıldığında aranan şeyler, toplumda ya da sınırları çizilmiş bir grupta, neyin iyi neyin doğru ve arzulanır olduğuna dair sosyal olarak paylaşılan, soyut düşüncelerdir (Williams, 1968; aktaran: Schwartz, 2006).

İnsanların yaşamlarını sürdürdükleri sosyal kurumlar, amaçları ve işleme tarzlarıyla kültürel değer önceliklerini ifade eder. İnsanlar sosyal kurumlar içindeki rollerini yerine getirirken, hangi davranışın uygun olduğuna karar verirken ve seçimlerini başkalarına haklı çıkarmak istediğinde kültürel değerleri referans alırlar Örneğin, kişisel hırsın ve başarının oldukça değer gördüğü toplumlarda ekonomik ve kanuni sistemler olasılıkla rekabete dayanacaktır (Smith ve Schwartz, 1997).

Kültürel düzeyde farklı değerler arasındaki ilişkiler, toplumsal kurumların kendi hedeflerini izlediklerinde ortaya çıkan çatışma ve uyumun sosyal dinamiklerini yansıtırlar. Bu ilişkiler bireysel düzeyde olduğu gibi olmak zorunda değildir. İki farklı değere aynı anda önem vermek bireysel düzeyde olamazken, kültürel düzeyde bu mümkündür (Smith ve Schwartz, 1997).

Bireysel düzeydeki incelemelerde değerler, kişilerin yaşamlarını yönlendirmedeki önemlerine göre ele alınırlar Schwartz'ın (1992) kuramındaki temel varsayıma göre, birey düzeyi değerleri birbirinden ayıran en önemli özellik, ifade ettikleri güdüsel amaç tipidir. Bu nedenle, bütün kültürlerde rastlanması en olası değerler, insan doğasının üç evrensel gereksiniminden (bireylerin biyolojik organizma olmaları nedeniyle sahip oldukları gereksinimler, uyumlu bir toplumsal etkileşim için gerekli koşullar ve grubun iyiliği ve hayatta kalması için olan gereksinimler) kaynaklanır. Örneğin "uyma" değeri, etkileşim ihtiyacından ve grubun devamlılığı gereksiniminden kaynaklanır. Etkileşimin sorunsuz olması ve grubun varlığını devam ettirmesi için gereklidir. Bireyler, dürtülerini kısıtlamalı ve diğerlerini incitebilecek eylemleri engellemelidirler. Öz-yönelim değeri, uzmanlık için gerekli organizmik ihtiyaçlardan ve özerklik ve bağımsızlık için etkileşim gereksinimlerinden kaynaklanır. Gruplar ve bireyler, kendilerince önemli buldukları amaçları diğerleriyle işbirliği içinde sürdürebilmek için, bu gereksinimlerini iletişim kurdukları dilde spesifik değerler şeklinde bilişsel (dilsel) olarak ifade ederler (Schwartz, 2006).

Bu iki inceleme düzeyindeki değer önceliklerinin altında yatan "boyutlar" da aynı olmak zorunda değildir. Her iki düzeydeki değer öncelikleri arasındaki ilişkiler farklılaşabildiğinden değerleri organize eden temel boyutlar da farklılaşabilir. Bu da demektir ki, bireyler ve gruplar, farklı değer "önceliklerine" ve "hiyerarşilerine"

sahiptir. Eğer değer yapıları kültürel açıdan farklı gruplarda benzer ise, bu, insan güdülerinin evrensel bir organizasyona sahip olduğu anlamına gelebilir. Fakat değerlerin ifade ettiği insan güdüsü tipleri ve bunlar arasındaki ilişki yapıları evrensel olsa bile, bireyler ve gruplar, değerlerine verdikleri önem derecesi ile temelde ayrışırlar (Smith ve Schwartz, 1997).

Bu tür bir ayrım, analizin bir düzeyindeki verilerin sonuçlarından (örneğin kültürel) yola çıkarak diğer düzeye ilişkin (örneğin bireysel) birtakım yorumlar yapma hatasından (ekolojik hata) araştırmacıyı alıkoyacaktır (Hofstede, 1980: aktaran: Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000).

Araştırma yaparken hangi düzeyin uygun olduğunu tespit etmek sorulan soruya bağlıdır: Eğer değer önceliklerinde bireysel farklılıklarla diğer bireysel özellikler arasındaki ilişkiye bakılacaksa, incelenen bireyler farklı kültürlere ait de olsa birey düzeyi değer boyutları kullanılmalıdır. Eğer soru, egemen değerlerdeki kültürel farklar ile diğer değişkenler arasındaki kültürler arası değişim hakkında ise, o zaman bu diğer değişkenler bireysel davranış frekansları olsa bile kültür düzeyi değer boyutları kullanılmalıdır (Smith ve Schwartz, 1997).

Bu önerme ışığında bu araştırmadan elde edilen veriler için kullanılacak analizler de bireysel düzeyde yapılacak ve yorumlanacaktır.

1.5. Değer Önceliklerinin Kaynakları

Schwartz (2006), insanların değer önceliklerinin yere, zamana ve duruma göre değiştiğini vurgulamaktadır. İnsanlar birbiriyle çelişen değerlere sahiptirler fakat bunları aynı eylem içinde kullanmazlar. Farklı zamanlarda farklı eylemler için ve farklı durumlarda kullanırlar. Rokeach (1973) de, değerlerin kısa vadede ve uzun vadede değişiklikler gösterebileceğini vurgulamaktadır.

İnsanların yaşam koşulları, bazı değerleri diğerlerine oranla daha kolay benimseyip daha rahat ifade etmelerine olanak sağlayabilmektedir. Örneğin varlıklı

insanlar güç ile alakalı değerlere daha çok önem verebilirken, uzmanlıklarını serbest olarak icra eden insanlar öz-yönelim değerlerini daha kolay benimseyebilirler. Öte yandan yaşam koşulları, benimsenen değerleri sürdürmede ve ifade etmede sıkıntı da yaratabilmektedir. Kendilerine bağımlı çocuklara sahip olmak, ebeveynlerin kendilerini riskli davranışlardan uzak tutarak, uyarılım değerlerini uygulama konusunda alıkoyabilir. Irkçı arkadaşlara sahip insanlar evrenselcilik değerlerini rahatlıkla ifade edemeyebilirler (Schwartz, 2006).

Yaşam koşulları, hangi değerlerin yüceltilip hangilerinin göz ardı edileceğini belirleyebilir. Örneğin, genel cinsiyet kalıplarının hüküm sürdüğü bir toplumda yaşayan bir kadının, iyilikseverlik değerlerini benimsediğinde ödüllendirilme; güç değerini benimsediğinde yaptırıma uğrama olasılığı muhtemeldir. Yani, değerlere bağımlı değişken muamelesi yapmaktayız. Yine de, değerlerin yalnızca yaşam koşullarına bağlı olmayacağını vurgulamak gerekir. Değerler temelinde yaptığımız/yapacağımız seçimler de yaşam koşullarımızı çoğunlukla etkilemektedir. Dolayısıyla değerler ve yaşam koşulları birbirini karşılıklı olarak etkilemektedir.

İnsanların yaşı, eğitimi, cinsiyeti, gelir düzeyi ve sahip olduğu diğer özellikler gibi sosyo-demografik özellikleri, sosyalleştirme ve öğrenme deneyimlerini, sosyal rollerini, karşı karşıya geldikleri yaptırım ve beklentileri ve geliştirebilecekleri özelliklerini etkilemektedir. Bu nedenle, arka plan özelliklerindeki farklılıklar, bireylerin içinde bulundukları yaşam koşullarını büyük oranda belirlemekte ve akabinde de bireysel değer önceliklerini etkilemektedir (Rokeach, 1973; Schwartz, 2006).

Bu noktadan hareketle, değerlerimizi ve değer önceliklerimizi edinmemizde etkisi olacağı düşünülen aileye, özellikle de ebeveynlik stillerine ve sosyalleştirmeye biraz daha ayrıntılı olarak değinmek gerektiği düşünülmektedir.

2. EBEVEYNLİK STİLLERİ ve DEĞER SOSYALLEŞTİRMESİ

> Bambu ağacı sadece Çin'de yetişir. Fakat bir şartı hatırlatmak lazım ki, bu ağacı yetiştirmek sabır ve sebat gerektiren bir uğraştır. Bambu ağacının tohumu toprağa dikilir, sulanır ve gübrelenir. Üç ay geçer, filizlenme yoktur. Yine sulanır, bakımı yapılır. Altı ay geçer, bir sene geçer, yine yok… Çin bambu ağacı bir yıl, iki yıl, üç yıl, dört yıl ve nihayet beş yıl boyunca filizlenmez. Ama beşinci yılın sonunda tohum topraktan çıkar, filizlenir ve altı hafta içinde tam 27 metre uzar. Bambu ağacına beş yıl boyunca verilen emek sonucu altı haftada büyüyüp serpilmiştir. Sabır ve sebat öyle bir tılsımdır ki, kendini yenen kazanır, kendine yenilen kaybeder."

Bir bebek anne rahmine düştükten itibaren tıpkı yukardaki anonim öyküde anlatılan bambu bitkisi gibi, ebeveynlerin göstereceği müthiş bir sabır ve emek ile büyümekte ve gelişmektedir. Döllenme ile devreye giren genetik özelliklerinin yanı sıra, bir dizi çevresel faktör de işin içine girerek bireyin yaşamının seyrini büyük ölçüde belirlemektedir. Kişinin, nasıl bir göz ve ten rengine sahip olacağı, saçlarının kıvırcık mı yoksa düz mü olacağı, kilosu gibi fizyolojik özellikler; ebeveynlerinin yaşı, eğitim düzeyi, çocuğun yaşayacağı ülke, gideceği okul gibi sosyal ve ekolojik çevresi, sosyo-ekonomik şartları, ülkenin sosyo-politik durumu gibi koşullar çocuk henüz doğmadan önce az çok belirlenmiş olacaktır.

Bebek doğduktan sonra da, çevresel faktörler genetik özellikleri şekillendirecek ve gelişim yaşam boyu sürecektir. Ölüme değin devam edecek olan ve normal olarak adlandırılan bir gelişim süresince, birtakım iniş çıkışlar ve dalgalanmalar dışında bireyin, sosyal ve duygusal gelişimi için tutarlı bir kişilik, değerler ve tutumlar sistemi geliştirmesi beklenmektedir.

Bu süreçte en önemli belirleyici unsur, bebeğin içine gözünü açtığı ailedir. Burada edinilen kazanımların içselleştirme yoluyla daha sonraki yaşantıları etkilediğine dair güçlü veriler vardır. Ailenin bu etkisi, uzun zamandır araştırmacıların ilgi konusudur. Araştırmacılar, bu erken yıllarda yaşanan deneyimlerin ana-baba davranışlarını ve bunların da çocuk gelişimini nasıl ve ne

yönde etkilediğine dair uzun süredir çalışmalar yürütmektedirler (Yağmurlu, Çıtlak, Dost ve Leyendecker, 2009).

Bu bölümde sırasıyla, ebeveynlik ve sosyalleştirme araştırmalarına dair bazı teorilere, ebeveynlik stilleri ve sosyalleştirme sürecinde yer alan diğer değişkenlerle ilgili literatürde yapılan çalışmalara değinilecektir.

2.1. Sosyalleştirme ve Ebeveynlik Araştırmaları Teorileri

Sosyalleştirme ve ebeveynlik araştırmalarında başlıca üç teoriden bahsedilebilir. Bunlardan bir tanesi İçsel Kontrol Teorileri'dir. Bu teori kapsamında yer alan araştırmaların başlıca üç ilgi alanı vardır. İlki, nedenselleştirme (reasoning), hükmetme, güç kullanma gibi, ebeveynlerin uyguladıkları disiplin tekniklerini inceler. İçsel Kontrol Teorileri'nin diğer ilgi alanı ise, ebeveynlik stilleriyle ilgili duygusal ve davranışsal sosyalleştirme iklimine ait daha genel özelliklerdir. Baumrind'in (1971) ebeveynlik stilleri analizleri temelinde açıklamalar getirilmeye çalışılmaktadır. Genellikle, ebeveynlik stillerinin iki boyutu ortaya çıkmaktadır. Bunlar: talep ve kontrol boyutunda yüksek ya da düşük olan ebeveynler ve duyarlılık ve sıcaklık boyutunda düşük ya da yüksek olanlardır.

Her iki araştırma alanında da bulgular her zaman tutarlı olmamaktadır. Bu nedenle Darling ve Steinberg (1993), ebeveynlik stillerine dair yeniden yaptıkları analizde, *içerik* ile *bağlam* arasında, yani ebeveynlik uygulamaları ile ebeveynlik stilleri arasında bir ayrıma gitmişlerdir. Uygulamalar, ebeveynlerin sosyalleştirme hedeflerine dair spesifik içeriklere işaret etmektedir. Stiller ise, sosyalleştirme içeriklerinden bağımsızdır. Ebeveynliğin vuku bulduğu duygusal iklimle, vücut dili kullanımı, mizaç patlamaları, ses tonu, çocuğu ihmal etme ve benzeri gibi durumlarla ilgilidir. Özetle, ebeveynlik uygulamaları içselleştirmeyi doğrudan etkiler ancak ebeveynlik stilleri, çocuğu sosyalleştirme hedeflerine açık hale sokarak ve uygun bir sosyal etkileşim modeli oluşturarak, dolaylı biçimde etkilemektedir (Grusec, 2002).

Ebeveynlik ve sosyalleştirme araştırmalarında bahsedilebilecek bir diğer teori ise Dışsal Kontrol Teorileri'dir. Bu teorilere en temel örnek, Patterson'un sosyal etkileşim perspektifi formülasyonudur (Patterson ve Fisher, 2002). Patterson, ebeveyn-çocuk değer ilişkisini güçlendirici durumları ve çocukların antisosyal davranışlarının belirleyicilerine odaklanmıştır. Patterson'un yaklaşımı, ebeveyn-çocuk etkileşimine dair hem geniş çaplı hem de moleküler düzeyde analizler içermektedir. Geniş anlamda, kontol uygulamalarını içeren ebeveynlik stillerine önem vermektedir. Ancak bu analiz düzeyi, sosyalleştirmeye yön veren süreçleri ya da çocuk davranışlarının zamanla nasıl değiştiğini anlamaya izin vermemektedir. Bunun üzerine Parson's ve meslektaşları, örneğin evden kaçma olayına odaklanarak ebeveyn-çocuk etkileşimlerini gözlemlemiş ve çocukların, diğer aile üyeleriyle olası bir çatışmayı engelleyecek en etkili davranış yöntemlerini seçtiklerini ortaya çıkarmıştır. Moleküler yaklaşımda, çocuk, dayatılan ilişkileri pasifçe kabullenmek yerine aktif rol oynamaktadır. Çocuklar aile bireyleri ile etkileşime girerek kendi davranışlarını aktif olarak şekilendirmektedirler. Aile üyelerinin ilişkileri, bir müddet tekrarlayan davranışların ardından otomatik hale gelmekte ve bilinçli bir süreç omaktan çıkmaktadır (aktaran: Grusec, 2002).

Son olarak İlişki Teorileri ise, sosyalleştirmenin başarılı ya da başarısız olmasını etkileyen ebeveyn-çocuk arasındaki duygusal bağın kalitesine odaklanmaktadır. Tarihsel olarak ilişki kalitesi ve sosyalleştirmeye ilk vurgu sosyal öğrenme teorilerinde, anne sıcaklığı, çocuk bakımı gibi konularda yapılmıştır. Çocuklar, kendilerine sıcak davranıldığı biçimde başkalarına sıcak davranışlarda bulunmaktadırlar. Sıcaklık, sosyal öğrenme teorilerinin sosyalleştirmedeki rolüne ek olarak, ebeveynlik stillerinin en temel bileşenidir.

Ebeveyn-çocuk ilişkisindeki sıcaklık, bağlanma teorisinde ebeveynin çocuğun duygusal ve fiziksel sıkıntısına duyarlılığı ve hassasiyetinin önemine vurgu yapmaktadır. Ancak, Maccoby ve Martin (1983), ebeveynin duyarlılığı ile çocuğun uyma davranışı arasında, güvenli bağlanmanın bir aracı olarak gerekliliğini sorgulamış ve ebeveyn davranışı ile çocuğun uyması arasında doğrudan ilişkiye vurgu yapmışlardır. Ebeveyn hassasiyeti ile çocuğun ebeveynlerinin isteklerine olan duyarlılığı arasında karşılıklılık olduğunu, paylaşılan hedeflerin ve karşılıklılığın olduğu bir atmosferde işbirlikçi uymanın gelişeceğini ifade etmişlerdir.

Bu üç bakış açısının altında yatan gerçek, ebeveyn çocuk ilişkisindeki kalitenin tek yönlü değil karşılıklı olduğu ve sıcaklık olan bir ilişkide karşılıklı güven ya da uymanın şart olmadığıdır. Dahası, ilişkiler arasında farklılıklar olması nedeniyle, sosyalleştirmenin diğer sonuçlarında olduğu gibi, çocukların ebeveyn değerlerine uyma tepkilerindeki olası farklılıklar bu üç bakış açısı ile açıklanabilir. Örneğin, ebeveynlerin sıcak ve koruyucu olması çocuklarınının ilgilerinin ebeveynlerinde olmasını sağlayarak ebeveynlerinin davranışlarına dikkat etmelerini sağlayabilir. Sıcaklık, çocuğun ebeveynlerin tüm davranış özellikleri ile özdeşleşmesine yol açabilirken, kontrol, özellikle duygusal düzenleme sosyalleştirmesinda önemli olabilir. Karşılıklı uyum, uyum bir miktar özveri gerektirdiği durumda önemli olabilmektedir (Grusec, 2002).

2.2. Sosyalleştirme

Doğan her birey bir gün ölümle yüz yüze geldiğinden, kültürel sürekliliğin sağlanması adına bir nesilden diğerine kültürel öğelerin bir bölümünün aktarılması zorunludur. İnsanoğlu doğası gereği güvenli ve ahenkli bir şekilde bir arada bulunma ve varlıklarını sürdürme ihtiyacı duyar. Sosyalleştirme de bu ihtiyaçların karşılanmasını sağlayan bazı süreçleri kapsar (Grusec ve Hastings, 2007).

Sosyalleştirme kavramı, çocuğun içinde yetiştiği kültürdeki tecrübesiz bireylere, kültür içindeki işlevselliğinin yeterli olabilmesi için ihtiyaç duyduğu birtakım becerilerin, davranış örüntülerinin, değerlerin ve motivasyonların öğretildiği süreçlere işaret etmektedir (Maccoby, 2007).

Genel anlamıyla sosyalleştirme, bireylerin bir ya da daha fazla sosyal grubun üyesi olma sürecinde yararlandıkları yol/yöntem anlamına gelmektedir. “Yararlanma” kelimesi önemlidir çünkü sosyalleştirmenin tek-yönlü olmadığı, sosyal grubun yeni üyelerinin de sosyalleştirme sürecinde aktif olduğu ve sosyal grubun daha eski üyelerinden neleri benimseyecekleri konusunda seçici oldukları, hatta daha eski üyeleri sosyalleştirmeye meyilli oldukları anlamına gelir (Grusec ve Hastings, 2007).

Sosyalleştirme herkes tarafından yaşanıyor olmakla birlikte, kimsenin doğrudan gözleyemediği bir süreçtir (Durkin, 1996).

Sosyalleştirme, belirli bir zaman dilimiyle sınırlı bir olgu değil yaşam boyunca devam eden bir süreçtir ve ebeveynler, öğretmenler, akranlar ve kardeşler kadar okul yaşantısı, medya, internet ve genel kültürel kurumların da işe karışmasıyla başarılabilir. Sosyalleştirme ayrıca model alma, alışkanlıklar, ritüeller, önleyici teknikler, süreçte yer alan kişiler arasındaki etkileşim tarzının işlevi gibi birçok farklı yoldan gerçekleşebilir. Ayrıca biyolojik ve sosyo-kültürel faktörlerin etkileşimini işe dahil etmeden yeterince anlaşılamayabilir (Grusec ve Hastings, 2007).

Pek çok sosyalleştirme araştırmasında odak noktası ebeveynlerdir. Sosyalleştirme, evrimsel bir adaptasyon stratejisi olarak değerlendirildiğinde, ebeveynlerin çocuklar üzerinde temel etkisine ayrıcalık tanıyan bir biyososyal sistemdir. Toplum, sosyalleştirmenin temel sorumlusu olarak ebeveynleri tayin eder. Ebeveynler, zamanlarının ve fırsatlarının büyük çoğunluğunu çocuklarıyla iletişim kurabilmek harcarlar çünkü bu ilişkiler başarılı bir sosyalleştirme için gereklidir. Ebeveynler ayrıca, çocuklarının eylemlerini takip etmek için geniş fırsatlara sahiptirler (Grusec, 2002).

Sosyalleştirmenin, çocuklar açısından duygu, düşünce ve davranış düzenleme gibi birçok sonucu vardır. Sosyal, duygusal, bilişsel ve kişilik alanların karşısında kuralların, rollerin, standartların ve değerlerin edinilmesi gibi bir dizi sonucu barındırır. Ayrıca, kültürel standartların, tutum ve değerlerin edinimini içermektedir. Bu edinimler, otorite figürlerine uyma ve onlarla işbirliği kurmaya istek duymayı içermektedir.

Bu kazanımların yanı sıra, sosyalleştirmenin çocuklar açısından bir sonucu daha vardır. Ebeveynler dolaylı yollardan, rol alma becerisini, çatışmaları çözme becerisini ve ilişkileri sürdürme yollarını öğretirler. Çocukla etkileşim stilleri, çocukta öz-saygı ve yetkinlik gelişimini geliştirir veya engeller (Grusec, 2002).

Sosyalleştirmede, başka bir çok değişken daha sürece dahil olmaktadır. Bunlardan genel olarak bahsetmek gerekirse, ailenin sosyoekonomik düzeyi (Harkness, Super ve Tijen, 2000; İmamoğlu, 1987; Kağıtçıbaşı, 2000; Schwartz, 2006), çocuğun mizacı (Grusec, 2002), çocuğun yaşı (Ayvalıoğlu, 1989; Çileli ve Tezer, 1998; Kağıtçıbaşı, 1990, 2000; Rokeach, 1973; Schwartz, 1996; 2006), çocuğun doğum sırası (Haktanır ve Baran, 1998; Haris, 1998; Schultz ve Schultz, 2007) ve çocuğun cinsiyeti (Grusec, 2002; Kağıtçıbaşı, 1981; Schwartz, 2006), ebeveyn cinsiyeti (Güngör ve Bornstein, 2010), çocuğun eğitimi (Bandura, 1986; Grusec, 1997; aktaran: Schönpflug, 2001), ebeveynin eğitim düzeyi (Schönpflug, 2001) ve bağlanma stilleri (Grusec, 2002; Bretherton ve ark., 1997) yer almaktadır. Ayrıca, kültür ve sosyal sınıf (Grusec, 2002; Türker, 2007), ebeveynlerin meslekleri (Kohn, 1977) gibi birçok etmen devrededir.

Belli bir sosyoekonomik ve kültürel bağlamda alıcının ve aktaranın kişilik özellikleri (yaş, eğitim) ve aile etkileşim değişkenleri (ebeveynlik tarzları ve ebeveynlerin evlilik ilişkileri) gibi sosyo-gelişimsel durumlarla ilgili değişkenler, aktarımı genişleten durumlar ya da faktörlerdir (Schönpflug, 2001).

Çocuğun gelişim evresinin de (erken, orta ve geç) sosyalleştirmeye duyarlılıkta etkileri olabilmektedir (Grusec, 2002; Schönpflug, 2001). Kültürel yönelimlerin nesiller arası aktarımını anlamada önemli bir başka konu da, kültürel yönelimlerin gelişimi için yaşamdaki belli gelişim evrelerinin önemini dikkate almaktır. Bu konuyla ilgili genellikle iki açıklayıcı model bulunmaktadır. Bunlar: (1) yaşamda kültürel yönelimlerin gelişimi için gereken belli bir dönem olduğunu ileri süren *"duyarlı yıllar modeli"* ve (2) yaşam boyunca gelişimin hep olduğunu ve değişim için yaşam boyunca olasılıklar olduğunu öne süren "*yaşam boyu açıklık modeli*"dir. Bu modeller birbirini dışlamamaktadır. Duyarlı yıllar modeline göre, başlangıçta çocukluk ile ergenlik arasında ayrım yapılmış ve erken çocukluktaki ilk sosyalleştirmenin otoriterlik, ırkçılık ya da faşizm gibi birtakım kültürel yönelimlerin gelişimi için şekillendirici olduğu düşünülmüştür. Fakat bu yapılan araştırmalar bu varsayıma çok az destek vermiştir. Sonrasında, ergenlikte sosyalleştirme terimi popüler olmaya başlamış ve ergenlikteki sosyalleştirmenin, ergenlikteki kimlik oluşumunun bir sonucu olarak kültürel yönelimlerin inşasında bir şekillenme evresi olduğu öne sürülmüştür. Bu yöndeki araştırmalar, kültürel ve

politik yönelimlerin gelişimi için ergenliğin önemli bir evre olduğunu göstermiştir (Vollebergh, Iedema ve Raaijmakers, 2001).

Vollebergh, Iedema ve Raaijmakers'a göre (2001), geç ergenlik döneminin önemli bir şekillenme evresi olduğu varsayımı, birtakım güçlerin ya da süreçlerin değer yönelimlerinin şekillenmesinden sorumlu olduğunu akla getirmektedir. Sosyalleştirme modelleri (örn., Mannheim, 1928; 1964; Becker, 1992), geç ergenlik ve ilk yetişkinlikte ulaşılan sosyal bağımsızlık durumunun, hem yetişkinlikteki sosyal pozisyonu belirlediğini hem de yaşamın bu evresindeki (ergenlik) kültürel yönelimlere rehberlik ettiğini öne sürmektedir. Psikolojik gelişim modelleri ise (örn., Kohlberg, 1969; Selman, 1980), ergenlikte kalıcı bir dünya görüşü oluşturmak için ergenin artan kapasitesini vurgulamıştır. Bu modellere göre tutumlarda artan sabitlik, bireyin kendisi tarafından kültürel etkilerin içselleştirilmesi ve aktif biçimde yapılandırılmasının sonucudur. Çevredeki kültürel bilgi -ebeveyn tarafından aktarılan dahil- içsel temsiller olarak hafızada saklanır ve az ya da çok sabit kültürel yönelimlerin gelişimi için gerekli bilişsel kapasiteler bu yaştan önce tam olarak gelişmez. Bu nedenle kültürel yönelimlerde artan boylamsal sabitliğin nedenini, toplum içindeki bağımsız bir sosyal pozisyona eşlik eden oluşumda değil, bireyin öz-düzenleme ve yapılandırma kapasitesinde aramak gerekmektedir. Buna göre geç ergenlik, kültürel yönelimlerin oluşumu için bir "şekillenme evresi"dir ve içselleştirme gibi psikolojik süreçler bu şekillenmeye rehberlik etmektedir.

Schönpflug (2001), 14–19 yaş arası ergenlerle yaptığı araştırmada, Alman ailelerde eğer çocuk, ergenliğin erken veya orta evresinde ise, temel sosyal ilkeler konusunda çocuğun inanışları üzerinde annelerin daha fazla etkileri olduğunu, ancak geç ergenlikte babaların daha etkili olduğunu aktarmaktadır. Polonyalı ailelerde çocuk 14 yaşında iken anne-baba çocuk üzerinde eşit etkiye sahipken bir yıl sonra anneler babalardan daha etkili olmaktadır. Türk örneklemde ise, baba ve oğullar arasında en çok benzerliğin erken ve orta ergenlik çağı olduğu görülmüştür.

Benzer biçimde, Vollebergh, Iedema ve Raaijmakers (2001), 12–24 yaş arası geç ergenlik ve genç yetişkinlik dönemlerine dair yaptıkları boylamsal araştırmada, ergenlerin yaşları büyüdükçe ebeveynlerin kültürel yönelimlerine daha az duyarlı hale geldiklerini belirtmektedirler. Bu bulgular, sosyalleştirme teorisinin,

ebeveynler ile yetişkin çocukları arasındaki değer benzerliğinin azalacağı varsayımı ile örtüşmektedir (Miller ve Glass, 1989).

Sosyalleştirme sürecinin karşılıklılık esasına dayandığını öne süren bulguların yanı sıra, Vollebergh, Iedema, Raaijmakers (2001), ebeveynden ergene olan aktarımın daha güçlü olduğu yönünde bulgular aktarmaktadır. Ergenlik döneminde değer yönelimlerinde alternatif rehberlik arayan ergenlerin ebeveynlerinden farklı değerlere yöneldiği gibi yaygın inanışa rağmen, birçok deneysel araştırma ebeveynler ile onların yetişkin çocukları arasında dünya görüşü bakımından dikkate değer bir uygunluk olduğunu ortaya çıkarmıştır (Acock ve Bengtson, 1980; Miller ve Glass, 1989). Bu bulgular, gelişimsel perspektiften bakıldığında ebeveyn-çocuk değer benzerliğinin yetişkinlikte daha çok benzeyeceği varsayımı ile uyuşmaktadır (Miller ve Glass, 1989).

Değerler, ergenlikte ve genç yetişkinlikte (özellikle de üniversite öğrencileri için) dikkate değer ölçüde değişme eğilimindeyse de yetişkinlikte genellikle oldukça sabittir (Kapes ve Strickler, 1975; Rokeach, 1972; aktaran: Parks ve Guay, 2009).

Karakitapoğlu-Aygun ve İmamoğlu (2002) ise, ihtiyaçların, inançların, tutumların ve değerlerin yaşam boyunca değişebildiğini; ancak artan yaşla birlikte insanların daha toplulukçu, muhafazakar ve dindar olmaya meyilli olduklarını aktarmaktadır.

Sonuç olarak sosyalleştirme sürecinde, kişinin deneyimlediği birçok değişken işe karışmaktadır. Ebeveynlerin büyüme sürecindeki çocuğa rehberlik ederken ona kendi değerlerini kolayca aktardığını iddia etmenin yanlış olacağı, gerçekte nesiller arası aktarımın daha karmaşık bir olgu olduğu vurgulanabilir.

Schwartz (1992), sosyalleştirme sürecinde kişinin yaşadığı deneyimleri genel ve özel deneyimler olarak ayırmıştır. Genel deneyimler, insanların sosyal yapılanma içinde (eğitim, yaş, cinsiyet, meslek, vb.) paylaştıkları alanlar nedeniyle edindikleri deneyimlerdir. Özel deneyimler ise (travma, ebeveynlerle ilişkiler, göç, vb.) daha kişisel ölçekte yaşanır.

Dolayısıyla, bu araştırma için aktarımda rol alan iki değişken arasındaki olası ilişki önemlidir: Bunlardan bir tanesi, sosyal yapılanma içinde genel olarak "neyin aktarıldığı" sorusuna yanıt olan ve yukarıda ayrıntılı olarak açıklanmış olan -aktarımın içeriğini oluşturan- "değerler"dir.

İkinci değişken ise değerlerin aktarım sürecine hizmet ettiği-ya da bu süreci engellediği düşünülen ve "aktarımın nasıl gerçekleştiği" sorusuna açıklama getirebilecek bir değişken olan, sosyalleştirmede kişisel ölçekte yaşanan bir deneyim olan "ebeveynlik stilleri"dir. Bu tarzların çocuk tarafından algılanış biçiminin, aktarımda belirleyici olduğu varsayılmaktadır. Örneğin, sosyalleştirme araştırmalarının birçoğunun odağında, ebeveynlerin çocukları üzerinde uyguladıkları kontrol türleri yer almaktadır.

2.3. Ebeveynlik Stilleri Araştırmaları

Ebeveynlik stilleri ve bunun çocuklar üzerindeki etkisine dair günümüze değin bazı kuramlar geliştirilmiştir. Yapılan araştırmalar sonucunda, farklı ebeveynlik stillerinin ortak paydalarda kabaca toplanabileceği gösterilmiştir. Bu başlığın ilerleyen bölümlerinde, iki ana boyutta kümelenen ebeveynlik stillerinden ayrıntılarıyla bahsedilecektir.

Ebeveynin çocuğun davranışsal sonuçları üzerindeki önemli etkisini açıklamaya çalışan farklı modeller geliştirilmiştir. Sosyalleştirmeye dair görüşlerin gelişim sürecini kısaca aktararak netleştirmek gerekmektedir.

Bilimsel araştırmalardan önce, ebeveynliğe dair üç temel felsefi bakış açısından bahsedilebilir. Püriten din anlayışına göre, çocuklar günahkar doğmaktaydılar ve tanrıya hizmet etmeleri için, ebeveynlerinin uygulayacağı baskı ve korku ile itaatkar olmaları sağlanmalıdır. Rousseau, bu anlayışa tamamen aykırı bakış açısı ile, çocukların doğaları gereği günahsız olduklarını ve ebeveynlerin otoriter uygulamalarının, çocuğun sosyal dünyaya adapte olmalarını engellediğini varsaymıştır. O'na göre uygun davranışlar kazandırmak için verilen eğitimler,

olayların doğal seyri içinde ve gerekirse eğitmenlerce verilmelidir. Ebeveynlerin katı beklentileri, başarılı bir sosyalleştirmenin önüne geçebilmektedir. Öte yandan John Locke, çocuğu, deneyimlerle doldurulmayı bekleyen boş bir levha olarak tanımlamıştır. Ebeveynlik tekniklerinin daha nazik olması gerektiğini, çocuğa fiziksel ceza uygulamak ya da onu materyallerle ödüllendirmektense, davranışların nedenini açıklama yoluyla çocuğun olgun davranışlar geliştirmesine yardımcı olmak gerektiğini vurgulamıştır (aktaran: Gander ve Gardiner, 2004).

Bu yaklaşımlar, çağdaş sosyalleştirme araştırmalarına da yansımıştır. Sosyalleştirmenin bilimsel olarak araştırılması Freud ile başlamıştır. Freud'un işbirliği kurma ya da özdeşleşmeye dair fikirleri, iç-kontrol açısından sosyalleştirme teorilerine dayanak noktası olmuştur. Bu nedenle araştırmacılar, ebeveynlik ve sosyalleştirmeyi, çocukların, sosyal standartları doğası gereği doğru buldukları için bu standartlarla uyum içinde davranarak büyüklerin kontrolünden özerkleştiği bir süreç olarak kavramlaştırmışlardır (Grusec, 2002).

İçsel kontrol teorileri, 1940'lar ve 1950'lerde, psikoanalitik teori ve Hullian'ın öğrenme teorisini entegre ederek, özdeşleşme ve içselleştirme süreçlerini laboratuar ortamında test etme olanağı sunmaya çalışmıştır. Ancak bu çalışmalarda ebeveynlerin eylemleri, ikincil takviye (secondary reinforcement) olarak görülmüştür. Sonraları bu fikirler, annelerin okul öncesi çocukları için kullandıkları ebeveynlik stilleri araştırmalarına zemin hazırlamıştır. Yapılan araştırmalarda, psikolojik kontrol uygulayan annelerin aynı zamanda ılımlı ve bakım veren kişi olduklarında, çocuklarının, fiziksel kontrol uygulayan annelerin çocuklarına oranla olumlu sosyal davranışlar gösterdiği ortaya çıkarılmıştır. Ardından Hoffman (1970; aktaran: Grusec, 2002), nedenselleştirmenin çocuğun ahlaki gelişiminde güç kullanımından daha etkili olduğunu, sıcaklığın ise ikinci planda olduğunu belirtmiştir. Güç kullanımı ve sevgiden yoksun bırakmanın değer ediniminde bir miktar rolü olduğunu fakat nedenselleştirmenin de eşzamanlı bulunmasının gerekli olduğunu vurgulamıştır. Temeli sosyal öğrenme teorisine dayanan, disiplin süreçlerine dair bu analizin aksine, sosyal psikoloji, ebeveynlik stilleri ile ilgilenerek, içsel perspektifin ikinci büyük kaynağı olmuştur. Lewin'in, 1930'larda Avrupada tırmanan totaliter eğim üzerine başlattığı grup atmosferi üzerine çalışmalarından elde ettiği bulguları, Baumrind'in üçlü ebeveynlik sınıflandırması

ile daha arındırılmış hale gelmiştir. Maccoby (1992), Baumrind'in yaklaşımı ile Lewin'in araştırmalarını birleştirmiştir (Grusec, 2002).

Batı kültürlerinde, çocukların sosyalleşme süreçlerini, ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutum ve uygulamalarıyla açıklayan Diana Baumrind'in kuramsal yaklaşımı, son birkaç on yıldır bu alanda yürütülen çalışmalar için sıklıkla tercih edilen bir çerçeve oluşturmuştur (Sümer ve Güngör, 1999). Baumrind (1972), çocuk yetiştirme sürecinde ana babaların sergilediği tutum ve davranışları ebeveynlik stilleri (parenting styles) olarak adlandırmış ve ebeveynlerin bu stilleri kendi değer ve inançlarını çocuklarına taşıma araçları olarak kullandıklarını belirtmiştir.

Baumrind (1972), üç temel çocuk yetiştirme stili olduğunu ileri sürmüştür. Bunlar: Otoriter (authoritarian) stil, Açıklayıcı/otoriter (authoritative) stil ve İzin verici (permissive) stildir. Otoriter çocuk yetiştirme stilinde, aile içinde katı kurallar hiçbir açıklama yapılmaksızın uygulanmakta, çocukların anne ve babaya mutlak olarak itaat etmeleri beklenmektedir. Aile içinde iletişim kanalları açık değildir ve çocuklara duygusal destek ve sevgi pek gösterilmemektedir. Bu stilde, çocukların gereksinim ve beklentileri ile onları yetiştirenlerin istek ve talepleri arasında bir denge söz konusu değildir.

Açıklayıcı/otoriter ebeveynlik stilinde aile içinde geçerli olan kurallar belirgin bir şekilde açıklanmakta ve gerektiğinde bu kurallar aile içinde tartışılmaktadır. Çocuklara gerektiği kadar özerklik tanınmakta, davranışları pekiştirmek amacıyla ödül ve sevgi sıklıkla kullanılmakta ve böylelikle çocuklardan, kendi davranışlarının sorumluluğunu almaları beklenmektedir. Bu stil, çoğu zaman demokratik diyebileceğimiz çocuk yetiştirme tarzını ifade etmekte ve otoriter stilin tersine bu stilde çocukların beklenti ve gereksinmeleri ile ana babanın talepleri arasında bir denge bulunmaktadır.

İzin verici çocuk yetiştirme stili ise genelde aile içinde ilgi ve denetimin pek olmadığı, çocuklar ile duygusal bağın zayıf olduğu bir çocuk yetiştirme stiline karşılık gelmektedir (Baumrind, 1989; Darling ve Steinberg, 1993; Steinberg, Mounts, Lamborn ve Dornbusch, 1991).

Baumrind'e göre bu üç temel stil, ailenin çocuk üzerinde uyguladığı "kontrolün" farklı düzeylerini içermektedir. Ebeveynler, kontrol yoluyla çocuklarından itaat ve uyum talep ederek onları aile ve toplumla bütünleştirmeye çalışmaktadır. Otoriter ebeveynler kontrolü, sınırsız ve mutlak olarak kullanarak çocuğu olumsuz anlamda sınırlandırırken Açıklayıcı/otoriter ebeveynler kontrolü başka iletişim yollarıyla birlikte ve çocuğun istek ve beklentilerine göre ayarlayarak uygulamaktadır. İzin verici anne babalar ise kontrolü ya hiç kullanmamakta ya da çok az kullanmaktadır. Farklı kontrol ya da otorite kullanım yöntemleri, doğal olarak çocuk ve gençler üzerinde farklı psikolojik sonuçlara yol açmaktadır (Darling ve Steinberg, 1993). Alandaki araştırmacılar, Açıklayıcı/otoriter stilin çocuktaki psikolojik sonuçlar açısından en olumlu çocuk yetiştirme yöntemi olduğunu vurgulamaktadır (Sümer ve Güngör, 1999; Steinberg, Lamborn, Mounts ve Dornbusch, 1991; Maccoby ve Martin, 1983). Ancak Grusec (2002), çocukların doğası gereği, bir ebeveynlik stilinin etkisinin bir çocuktan diğerine değişebileceğini, bu nedenle çocukları sosyalleştirmede en etkili ebeveynliğe giden yolun, çocukların bireysel özelliklerini ve farklılıklarını tanımaktan geçtiğini belirtmekte, değişen durumlara ve çocuğun değişen özelliklerine karşı esnek davranışlar ve sürekli değerlendirmeler ile çocuktaki olumlu davranışlar arasında ilişki olduğunu aktarmaktadır.

Maccoby ve Martin (1983), Baumrind'in üçlü sınıflandırmasını çocuk yetiştirme stillerinin altında yatan boyutlar temelinde değerlendirmiş ve "duyarlılık" (responsivenes) ve "talepkarlığın" (demandingness) çocuk yetiştirme stillerini belirleyen iki temel boyut olduğunu öne sürmüşlerdir. Bu araştırmacılara göre Açıklayıcı/otoriter ebeveynler, talep ve duyarlılık düzeyini çocuğun gelişimsel düzeyi ve ihtiyaçları doğrultusunda birbiriyle uzlaştırabilen kişilerdir. Otoriter ana babalar ise çocuklarına karşı yüksek düzeyde talepkar ancak düşük düzeyde duyarlı olabilen kişilerdir. Maccoby ve Martin (1983), Baumrind'in İzin verici çocuk yetiştirme stilinin iki farlı kategoriyi içerdiğini ileri sürmüşlerdir. İzin verici/şımartan (permissive/indulgent) stil, Otoriter çocuk yetiştirme stilinin karşıtıdır ve düşük düzeyde talepkarlık ve yüksek düzeyde duyarlılıkla tanımlanmaktadır. İzin verici/ihmalkar (permissive/neglecting) stil ise Açıklayıcı/otoriter stilin karşıtıdır ve her iki boyutun da (duyarlılık-talepkarlık) düşük düzeyleri ile tanımlanmaktadır.

Maccoby ve Martin (1983) tarafından önerilen bu boyutlar, bu alandaki diğer araştırmacılar tarafından da temel alınmıştır. Darling ve Steinberg (1993), ebeveynlik stilleri ve uygulamaları arasında kavramsal bir ayrım yaparak, ebeveynlik stillerinin ebeveynlerin inanç, değer ve duygularını ifade ettiğini belirtmiştir. Steinberg ve arkadaşları (1991; 1994), Maccoby ve Martin'in önerdiği bu iki temel boyutun, ana babanın çocuğa gösterdiği yakınlık, kabul ve sevgi ile onların çocukları üzerinde kurdukları denetim ve sınırlamaların derecesini yansıttığını belirtmektedirler. Onlara göre Maccoby ve Martin'in duyarlılık boyutu ailenin gösterdiği kabul, sevgi ve ilgiye; talepkarlık boyutu ise ailenin uyguladığı sıkı denetim/kontrol boyutlarının kesişmesinden üretilebilmektedir. Psikanalist Arno Gruen (2008), benzer biçimde, insanın gelişimi esnasında iki seçenek olduğunu, bunların *sevgi* ve *güç* olduğunu vurgulamaktadır.

Steinberg ve arkadaşlarına göre (1991; 1994), (1) Otoriter stil, sıkı denetim ve kontrolün yüksek, kabul ve sevginin düşük düzeyde olduğu çocuk yetiştirme yöntemidir. Bu stile sahip ana babalar çocuklarına kurallar koymakta ve çocuklarının bunlara tartışmasız uymalarını, koydukları yüksek standartları yakalamalarını ve kendilerine koşulsuz saygı ve itaat göstermelerini istemektedirler. Bu tür ebeveynlerin çocuklarıyla duygusal alışverişleri oldukça sınırlı olmakta ve çocuklarının istek ve ihtiyaçlarını pek göz önünde bulundurmamaktadırlar. (2) Açıklayıcı/otoriter çocuk yetiştirme stilinin uygulandığı ailelerde, genellikle orta düzeyde bir denetime yüksek düzeyde kabul/sevgi ve ilgi eşlik etmektedir. Dolayısıyla bu tür aileler, çocuklarıyla ilginin ve denetimin dengelendiği iki yönlü bir iletişim kurmaktadırlar. (3) İzin verici/şımartan ebeveynlerin en önemli özelliği, çocuklarına yüksek düzeyde sevgi ve ilgi göstermeleridir. Bu tür ebeveynler, çocuklarına karşı sıcak ve ilgilidirler ancak onlar üzerinde çok az denetim kurarlar ya da hiç kurmazlar. Çocuklarına her durumda kabul edici davranırlar ve onları çok az cezalandırırlar. (4) İzin verici/ihmalkar ebeveynler açıklayıcı/otoriter olanların tam tersi bir tutumla çocuklar üzerinde ne yeterli düzeyde bir denetim oluştururlar ne de onlara yeterince yakınlık ve sevgi gösterirler. Bu aileler genellikle çocuklarının temel fiziksel ve duygusal gereksinimleriyle de pek ilgilenmezler ve onlarla duygusal yakınlığa girmekten kaçınırlar.

Şu ana değin anlatılan temel çocuk yetiştirme boyut ve stilleri Şekil 2'de özetlenmektedir. Darling ve Steinberg'in (1993) belirttiği gibi çocuk yetiştirme stillerinin hem kategoriler hem de boyutlar temelinde incelenmesinin bazı avantajları vardır. Kategorik yaklaşım çocuk yetiştirme stillerinin prototipik özelliklerini anlamamıza yardımcı olurken, bu stilleri boyutlar temelinde incelemek hem bu kavramları istatistiksel açıdan daha elverişli olan sürekli değişkenler şeklinde inceleyebilmemize izin vermekte hem de altta yatan süreçleri daha iyi anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Çocuk Yetiştirme Stilleri*

	Kabul Edici, duyarlı	Reddedici, duyarsız
Talep ve kontrol eden	Açıklayıcı/otoriter	Otoriter
Talep ve kontrol etmeyen	İzin verici/şımartan	İzin verici/ihmalkar

*Sümer ve Güngör (1999), s:37

Şekil 2. Çocuk yetiştirme stillerinin iki temel boyutta sınıflandırılması.

Sümer ve Güngör (1999), Batı kültürlerinde yürütülen çalışmalarda, çocuk yetiştirme stillerinin görece durağan olduğunu ve zamanla pek değişmediğini, çocuk yetiştirme stillerinin ailenin içinde bulunduğu bağlamdan ve çocukların bireysel farklılıklarından etkilendiğini fakat çocuk yetiştirmeye ilişkin değerler, ahlaki ilkeler ve tutumların görece durağan olduğunu aktarmaktadır.

Sümer ve Güngör (1999), bu alanda yürütülen çalışmalarda çocuk yetiştirme stilleri ile akademik başarı ve özsaygı, özgüven, ilişkilerdeki problemler gibi bazı psikolojik sonuç değişkenleri arasındaki ilişkilerin incelenmiş olduğunu belirtmektedir. Çalışmaların çoğunda okul başarısı ile Açıklayıcı/otoriter ve İzin verici/şımartan stil arasında olumlu, İzin verici/ihmalkar stil ile de olumsuz yönde

ilişki bulunduğunu; Otoriter stille akademik başarı arasındaki ilişkiye ilişkin sonuçların ise araştırmalarda farklılaştığını aktarmaktadır.

Bir yıllık bir izleme çalışmasında Steinberg, Lamborn, Darling, Mounts ve Dornbusch (1994), çocuk yetiştirme stillerinin farklı kişilik özellikleriyle ve kişilerarası davranış örüntüleriyle ilişkili olduğunu göstermişlerdir. Bir yıllık zaman içindeki değişme dikkate alındığında Açıklayıcı/otoriter ailelerden gelen çocukların kendilerine güvenlerinin arttığı, daha az problem yaratan davranışlar sergiledikleri ve daha az somatik yakınmalar gösterdikleri bulunmuştur. İzin verici/ihmalkar ailelerden gelen çocuklarda ise aynı zaman dilimi içinde bunun tersi bir eğilim gözlenmiştir. Otoriter ve izin verici/şımartan ailelerde ise söz konusu değişkenler açısından çok fazla değişim gözlenmemiştir. Craddock (1983), bağımlılığı ve itaati destekleyen ebeveynlik uygulamalarının, sosyal anksiyeteye yol açtığını öne sürmektedir. Çünkü ailede itaati benimseyen çocuğun, ailenin olmadığı ortamlarda da aynı davranışları sürdüreceğini varsaymaktadır.

Ebeveynlik stilleri, boyutlar[1] düzeyinde ele alındığında, Sıcaklık (*warmth*), kabul, ilgi ve duyarlılığa işaret etmektedir. Çocukların istek ve ihtiyaçlarına karşı ebeveynleri duyarlıdırlar (Knafo ve Schwartz, 2003). Bu boyutta yer alan ebeveynler, çocuklarını kabul edip desteklerler (Darling ve Steinberg, 1993). Bu boyutun yüksek düzeyinde yer alan ebeveynler, çocuklarının gözünde duygusal açıdan samimi, kabul edici, ilgili ve sevgi dolu görünürler (Rohner, 2000). Barber (1996), *psikolojik kontrol* ile *davranış kontrolü* arasında ayrım yapmaktadır. *Psikolojik kontrol*, çocuğun psikolojik dünyasında, zor kullanarak, sevgiyi esirgeyerek ve kesin itaat bekleyerek hakimiyet kurma anlamına gelmektedir. Çocukta psikolojik otonominin yokluğu demektir ve ergenler bu durumdan olumsuz etkilenmektedirler. Talepkarlığı içeren davranış kontrolünün ise aksine olumlu etkilerinin olduğunu belirtmektedir.

Yine de kontol, sosyalleştirme teorisyenleri arasında fikir birliğinin sağlanmadığı bir konudur çünkü etkin bir çocuk yetiştirmede önemi olup olmadığı tartışılmaktadır (Grusec, 2002). Kültürler arası araştırmalara göre, ebeveyn

[1] Bundan sonraki bölümlerde, yer ekonomisi yapmak için, Kabul-İlgi ve Sıkı Denetim-Kontrol Ebeveynlik Stilleri, sırasıyla Kabul Stili ve Kontrol Stili olarak kısaltılmıştır.

sıcaklığının sağlıklı bir uyum için evrensel önemini vurgulanmakla beraber, ebeveynin psikolojik kontrolünün anlamı ve dolayısıyla etkilerinin, çocuk tarafından sıcaklık ya da kontrol olarak algılanıp algılanmadığına göre değişmekte olduğunu göstermektedir (Güngör ve Bornstein, 2010). Bu noktada, devreye kültürel etkiler ve algı girmektedir.

2.3.1. Ebeveynlik Stilleri Üzerine Türkiye'de Yapılan Araştırmalar

Psikolojinin diğer alanlarında olduğu gibi ebeveynlik sosyalleştirmesi üzerine olan bilgimiz de büyük ölçüde Batı toplumundaki aileler üzerinde yapılan araştırmalara dayanmaktadır fakat sosyalleştirme kültüre bağlı bir süreçtir (Yağmurlu, Çıtlak, Dost ve Leyendecker, 2009). Daha önce de değinildiği gibi, ailenin içinde yaşadığı kültürel bağlamın özelliği yetiştirme tutum ve davranışlarını da etkileyerek, çocuklardan beklenen davranış kalıplarının olumlu ya da olumsuz değerlendirilmesini de etkileyecektir (Türker, 2007). Örneğin Amerikan ve Japon anneler ile yapılan çalışmalarda (Tamis-Le Monda, 2003), annelerin bebekleriyle kurdukları iletişimde içinde yaşadıkları kültürün özelliklerini yansıtan davranışlar sergiledikleri gözlenmiştir.

Kültürel bağlam, ebeveynlerden, kültürel değer ve normları çocuklara aktarmalarını talep etmektedir. Yukarda anlatılan bambu öyküsü hatırlanacak olursa, bambunun bazı kültürlerde sembolik anlamları vardır. Çinlilerde bambu uzun bir ömrün; Hindistan'da ise dostluğun sembolüdür. Filipinler'de çiftçiler bambu sırıklarını şans getirsinler diye tarlalarının etrafına dikerler. Bambu, yemyeşil yaprakları ve dümdüz bir şekilde dik büyümesi ile Japonya'da dürüstlüğün ve temizliğin sembolüdür. Japonlar ayrıca yılbaşında giriş kapılarının iki yanına birbirine bağlanmış bambular ("kodamatsu") koyarlar ve bunun şans getirdiğine inanırlar. Bebeği mecazen bir bambu bitkisine benzeterek olursak, farklı kültürlerde bambu bitkisine yüklenen anlamların farklı oluşu gibi, faklı kültürlerde çocuğa verilen anlamın da farklı olabileceği araştırmalarla desteklenmektedir. Bir kültürde, soyun devamı olarak görülerek yetişkinler gibi davranması teşvik edilen çocuk, bir başka kültürde büyüklerin sahip olduğu yetilere sahip olmayan boş bir levha olarak

ya da anne babanın gelecek güvencesi olarak görülebilmektedir. Kültürler, yetiştirme stilleri açısından karşılaştırıldığında, benzer stillerin çocuktaki psikolojik sonuçlarının birbiriyle çeliştiği izlenimi doğmaktadır. Bu sebeple bir kültüre dair yapılan değerlendirmeler ve elde edilen bulgular bir diğerine genellenemez.

Kağıtçıbaşı'nın (1981; 2000; 2002; aktaran: Kağıtçıbaşı, 2005) özerklik-ilişkisellik boyutları üzerinden tanımladığı kültürel modellerden de (Karşılıklı Bağımlılık Modeli, Bağımsız Aile Modeli ve Karşılıklı Duygusal Bağlılık Modeli) anlaşılacağı üzere, bir çocuğa verilen değer ekonomik, sosyal ya da psikolojik olabilmektedir. Ekonomik değer, çocuğun bir maddi gelir kaynağı olarak görülmesi ve anne babanın yaşlılığında güvence sağlayacak kişi olarak algılanmasını doğurmaktadır. Psikolojik değer, çocuğun, varlığı nedeniyle ebeveynlere duygusal tatmin sağlaması, karşılıklı duygusal ihtiyacın giderilmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Sosyal değer ise, bir çocuğun ailesine toplumsal bir statü ve saygınlık kazandırması, akrabalık bağlarını güçlendirmesi olarak tanımlanmaktadır.

Ayrıca çocuğun kültürel tanımlamalarının yanı sıra, çocuğun olan biteni nasıl algıladığı da bu genellemeyi etkilemektedir. Örneğin Kağıtçıbaşı (1970), Türkiye'de yaptığı çalışmasında, kontrol ile ebeveyn şefkati eşzamanlı bulunduğundan, Batı kültüründe anlaşılanın aksine, katı disiplin ve kontrolün çocuk tarafından reddedilme olarak algılanmadığını vurgulamaktadır.

Bu durum, ebeveynlik sürecinin her kültürde ayrı ayrı incelenmesi gereğini, bu nedenle Türkiye'de de ebeveynlerin sosyalleştirme davranışlarını ve bu süreçte çocukla etkileşimlerini inceleme gereği doğurmaktadır.

Sümer ve Güngör (1999), Türk toplumunda yaygın olarak başvurulan çocuk yetiştirme yöntem ve tutumlarına ilişkin farklı kuramsal açıklamalar ortaya atılmasına karşın (örn., Kağıtçıbaşı, 1990, 2000), bu kültürde hangi çocuk yetiştirme stillerinin daha yaygın olduğu ve bu stillerin çocuklar ve gençler üzerindeki psikolojik sonuçlarına ilişkin çalışmaların, birkaç çalışma dışında oldukça sınırlı düzeyde kaldığını belirtmişlerdir. Sümer ve Güngör ayrıca ülkemizde yürütülen çalışmalardan hareketle, çocuk yetiştirme stillerinin ana baba tutumları olarak ele alındığını ve farklı yöntem ve ölçekler kullanılarak ebeveyn davranış ve tutumlarının

genellikle gençler tarafından nasıl algılandığı ve tutum ve davranışların onlar üzerindeki etkilerinin incelendiğini aktarmaktadırlar. Ancak bu çalışmaların ortak bir kuramsal temele dayanmadığını ve kullandıkları yöntem ve ölçüm araçları bakımından da birbirlerinden oldukça farklı olduklarını eklemektedirler.

Ebeveynlik stilleri üzerine Türkiye'de 70'lerden ve 80'lerden başlayarak yapılan araştırmalar incelendiğinde, bulguların farklılaştığı görülmektedir. Onur (2005), Türkiye'de Çocukluğun Tarihi adlı eserinde, Osmanlı ve Cumhuriyet tarihinin kesiştiği dönemde geçen çocukluğundan yola çıkarak, çocuk eğitiminde geleneksel eğitim yöntemleri kullanılması nedeniyle saygı ve itaat temelinde, geniş çaplı yasaklar ve korkutmalar olduğunu aktarmaktadır. Çocuk eğitiminin asıl amacı, önce aileye sonra da topluma bağımlı bireyler yetiştirmektir. Onur, bu nedenlerden ötürü ebeveyn-çocuk ilişkisinin de duruma uygun şekillendiğini, baba-çocuk ilişkisinin ciddi ve mesafeli olduğunu, babanın bir korku figürü olarak çocuk disiplininde rol aldığını; anne-çocuk ilişkisinin ise daha sevgi temelli olduğunu belirtmektedir.

Ohlson-Prather (1978; aktaran: Akyıl, 2000), Türk ebeveynlerin çocuklarına karşı genel olarak düşmanca olmaktan ziyade sıcak, reddedici olmaktan ziyade sevecen olduğu sonucuna varmıştır. Genel olarak ebeveynler ataerkil, otoriter ve zorlayıcı olarak tanımlanmaktadır. İtaatkar ve bağımlı davranışlar ödüllendirilirken bağımsızlık ve merak cezalandırılmaktadır. Fişek (1982), Türk ailelerin pasif ve bağımlı kişilik gelişimini desteklediğini bildirmektedir.

Disiplin, sıcak olmaktan ziyade tutarsız ve denetleyicidir. Sözel olarak ikna etme yaygın değildir (Zeytinoğlu ve Kozcu; 1987). Disiplin, genel anlamda utandırma, korkutma ve dayak atma şeklindedir (Fişek, 1993). Fakat kontrol ile ebeveyn şefkati eşzamanlı bulunduğundan, Batı kültüründe anlaşılanın aksine, katı disiplin ve kontrol reddetme olarak algılanmamaktadır (Kağıtçıbaşı, 1970). Çin ve Türkiye gibi, Batılı olmayan toplumlarda babalar, sınırlayıcı kontrol uygulayan ve böyle yapması kendinden umulan otorite figürü olarak görülmektedir (Kağıtçıbaşı, 1970; Güngör ve Bornstein, 2010).

Sümer ve Güngör (1999), kabul/ilginin yüksek olduğu ailelerden gelen üniversiteli gençlerin, bunun düşük olduğu ya da denetimin yüksek olduğu ailelerden gelen gençlere oranla daha yüksek düzeylerde güvenli bağlanma, özsaygı ve benlik belirginliği ve daha düşük düzeylerde sürekli kaygı ve onaylanmama kaygısına sahip oldukları bulunmuştur.

Akyıl (2000), Ebeveynlik stilleri ve çocuğun kişilik özellikleri arasındaki ilişkilere dair Türkiye'de yapılan birkaç araştırmaya göre, annenin aşırı koruyuculuğu ile çocukların bağımlılık ve endişe düzeyleri arasında pozitif korelasyon; katı disiplin ile çocukların kendilik algıları arasında negatif korelasyon; annenin sıcaklığı ile çocukların öz-değerlendirmeleri arasında ise güçlü negatif korelasyonlar bulunduğunu, annelerin aşırı koruyuculuğu ve reddedici tutumlarının da çocukların düşük benlik saygısı geliştirmesine neden olduğu sonuçlarına varıldığını belirtmektedir.

Yine Akyıl'ın (2000), 13–16 yaş arası gençlerle yapılan araştırmasının bulgularına göre, annenin aşırı korumacılığının ve babanın duygusal sıcaklığının sosyal anksiyeteye en fazla etki eden çocuk yetiştirme davranışları olduğu görülmüştür. Annelerinin davranışlarını "yüksek ilgi-düşük koruma" olarak algılayan deneklerin sosyal anksiyete puanlarının "yüksek ilgi-yüksek koruma" ve düşük ilgi-düşük koruma" olarak algılayan deneklerden daha az olduğu bulunmuştur. Sürekli kaygı üzerine etki yapan davranışların ise annenin reddi ve aşırı korumacılığı olduğu saptanmıştır.

Kağıtçıbaşı'nın (1981), Türkiye'de yürüttüğü Çocuğun Değeri araştırması, çocuğa verilen değerin, ebeveynlerin eğitimi, mesleği, ikamet edilen bölgenin gelişmişlik düzeyi gibi sosyoekonomik değişkenlere, aile içi yapı ve eşler arası ilişkiye bağlı olarak değiştiği ortaya konmuştur. Eğitim ve gelişmişlik düzeyindeki artışlar, çocuğun psikolojik değerindeki artışa yola açmaktadır. Çocuğun Değeri Araştırması'nın tekrarında (Kağıtçıbaşı, 2002; aktaran: Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2005), yine sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi ile çocuğa verilen psikolojik değer arasında ilişkiler daha önce öne sürüldüğü şekilde desteklenmiştir. Örneğin, Karşılıklı Bağımlılık Modeli'ne giren ailelerde, grup üyelerinin sosyoekonomik koşullardan ötürü, birbirlerine yaşam boyu karşılıklı bağımlılık sergilemeleri sonucu, çocuğa

yüklenen anlamda, çocuk yetiştirme stillerinde, ebeveynlerin sahip oldukları çocuk sayısı ve cinsiyet tercihine kadar birçok alanda seçimlerini etkilediği, farklı kültürlerde eşzamanlı olarak yapılmış olan Çocuğun Değeri Araştırması'nda ortaya konmuştur.

Kağıtçıbaşı ve Ataca (2005), Çocuğun Değeri Araştırmaları'na göre, Türkiye'de yaşanan şehirleşme ve eğitimdeki gelişmelerin, çocuğun ekonomik bir değer olarak görüldüğü gerçeğini değiştirdiğini ve ebeveynlerin çocukların daha ziyade psikolojik değerini vurguladığını aktarmaktadır. Bunun sonucu olarak, çocuğun aileye bağımlılığı azalmakta ve daha fazla özgürlük alanı doğmaktadır. Fakat kültürel değer yönelimleri bir miktar da olsa sürmesi sonucu, aileye ve gruba olan bağlılığın önemi hala sürmektedir. Böylelikle çocuklardan, bir taraftan özerklik ve yeterlilik özelliklerini geliştirmesi beklenirken diğer yandan da grup ile ilişkilerini sürdürmeleri beklenmektedir. Bu nedenle, ebeveynlik stilleri buna paralel olarak çocukta özerk-ilişkisel benlik gelişimine zemin hazırlayacak şekilde olmaktadır. Kağıtçıbaşı, Batılı bireyci toplumlarda görülen Bağımsız Aile Modeli'nden veya sosyoekonomik açıdan gelişmemiş toplulukçu kültürlerde görülen Karşılıklı Bağımlılık aile Modeli'nden farklı olan bu aile modelini, Karşılıklı Duygusal Bağlılık Aile Modeli olarak adlandırılmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2000). Bu model, özellikle geleneksel kültürün devam ettiği ancak kentleşmiş ve gelişmiş bölgelerde görülmektedir.

Fişek (1993), Türk aile yapısında, geleneksellik ve ataerkillikten daha eşitlikçi ve modern bir yapıya doğru önemli bir değişim gözlenmekle birlikte, kırsalda, az eğitimli ailelerin çocuk yetiştirme stillerinin hala geleneksel değerleri yansıttığını belirtmiştir. Kağıtçıbaşı (2000), bahsedilen modeller bireyci ve toplulukçu kültürel değerlere sahip olmaya göre değişim gösterse de, aynı kültür içinde farklı değerlerin benimsenebildiğini ve değişik aile modellerinin görülebildiğini belirtmektedir. Hatta aynı bireylerde aynı zamanda her iki kültüre özgü değer önceliklerinin bir arada bulunabileceğini destekleyen bulgular (Tamis-Le Monda, 2003) mevcuttur.

2.3.2. Ebeveynlik Stilleriyle İlgili Faktörler

Literatürde aile ortamının çocuk gelişimini önemli ölçüde etkilediği kabul edilegelmiştir. Yapılan araştırmalar ebeveynlerin bilişsel tutum, inanç ve sosyalleştirme hedeflerinin ebeveynlik stillerini etkilediğini ortaya koymuştur (Yağmurlu, Çıtlak, Dost ve Leyendecker, 2009).

Sosyal ortamın (Vandell, 2000), özellikle de ebeveynlerin eğitim düzeyi ve aile yapısının ebeveynlik stilleri ile ilişkili olduğu bilinmektedir. Ebeveynlerin meslekleri, çocuğun eğitim düzeyi, çocuğun cinsiyeti (Türker, 2007), çocuğun yaşı, çocuğun doğum sırası (Karakatipoğlu-Aygun ve İmamoğlu, 2002) gibi faktörlerin de yetiştirme stillerini etkilediği bilinmektedir. Anne-babanın çocuk yetiştirme yaklaşımı, kendi kişilik özellikleri, kendi anne ve babalarından öğrenmiş oldukları davranış kalıpları ve yaşadıkları çevre, eğitim durumları vb. etmenlerden etkilenmektedir (Karadeniz, 2010).

Karakitapoğlu-Aygun ve İmamoğlu (2002), ebeveynlik stillerinin belirli ölçüler çerçevesinde çocuk ve ailenin özellikleri, partner ilişkilerinin kalitesi, ailenin sosyoekonomik koşulları veya bir sosyal destek sistemine bağlantının etkisi gibi içerik koşulları tarafından da etkilendiğini belirtmektedir. Aile, çocuk ve içerik koşullarının karşılıklı etkileşim içinde olduğu çok sayıda ilişkiler yumağı olarak düşünülmelidir.

Karşılıklı etkileşim çerçevesinde, çeşitli değişkenlerden etkilenen ebeveynlik stillerinin de psikososyal gelişim, akademik başarı, kelime ve dil gelişimi gibi bazı davranışsal sonuçlarla ilişkili olduğu da araştırmacılar tarafından gösterilmiştir (örn., Dornbusch, Ritter, Leiderman, Roberts ve Fraleigh, 1987; Steinberg, Lamborn, Mounts ve Dornbusch, 1991)

2.4. Ebeveynlik Stilleri ve Değer Sosyalleştirmesini Birleştiren Araştırmalar

Ebeveynlik uygulamaları bugün, tüm dünyada üç temel amacı paylaşır: çocukların sağlık ve güvenliklerini güvence altına almak, onları geleceğin üretken yetişkinleri olacak şekilde hayata hazırlamak ve kültürel değerleri onlara aktarmaktır (Kazdin, 2000).

Ebeveynlerin çocuk yetiştirmeye ilişkin tutum, inanç, davranış ve beklentileri olarak tanımlanan çocuk yetiştirme stilleri (parenting styles), her kültürde çocukların sosyalleşme süreçlerini açıklayan temel dinamik olarak kabul edilmektedir (Darling ve Steinberg, 1993). Bu nedenle geçtiğimiz dönemlerde ebeveynlik üzerine olan çalışmalar, sadece ana babalık tarzları üzerine değil aynı zamanda ebeveynin çocuk yetiştirme davranışlarını şekillendiren tutum, değer ve hedefler üzerinde de odaklanmıştır (Hastings ve Grusec, 2007).

Ebeveynlik ve çocukların değer sosyalleştirmesine dair çalışmalar dört ana başlıkta toplanabilir. Bunlar: (1) Ebeveyn-çocuk etkileşiminin karşılıklı olduğu ve sosyalleştirmeyi iyi kavrayabilmek için, ebeveynlerin çocuklarını nasıl etkilediği, çocukların ebeveynlerini nasıl etkilediğini ve bu etkileşimlerin perde arkasını bilmek gereklidir. (2) Sosyalleştirme süreci boyunca, ebeveynden çocuğa doğrudan aktarılan değerlerin kapsamı (3) Sosyalleştirmenin nihai ürünü olarak çocuğun dışsal kontrolden bağımsız hale gelme derecesi (4) Sosyalleştirme süreçlerini daha iyi anlamaya yarayacak metodolojik yaklaşımlardır.

Değer sosyalleştirmesinde akranlar, yaşıtların bulunduğu okul gibi kurumlar ve gençler üzerinde özel yollardan etkileri olan sosyo-tarihsel olayların da sosyalleştirme teorisinde, değer sosyalleştirmesinde önemli –ve alternatif- belirleyiciler olduğu anlaşılmaktaysa da değer sosyalleştirmesinde en önemli mekanizma olarak genellikle aile görülmektedir (Bengtson, 1975). Schwartz (yayınlanmamış rapor), ebeveynlerin çocukların değerleri üzerindeki etkisinin yüzyıllardır ebeveynleri, filozofları ve eğitimcileri ilgilendirdiğini, ebeveynlerin çocuklarının değerlerini şekillendirebileceği varsayımının Bandura (1969), Freud

(1933), Grusec, Goodnow ve Kuczynski (2000), Hill (1960), Hoffman (1971), Kohn, Slomczynski ve Schoenbach (1986), Mannheim (1952), Parsons (1955) gibi psikoloji ve sosyoloji teorisyenleri tarafından paylaşıldığını aktarmaktadır.

Çocukluğun erken yıllarında ebeveyn-çocuk arasında kurulan ilişkinin kalitesi, çocuğun psikolojik açıdan sağlıklı gelişimi için büyük önem taşımaktadır. Bowlby (1980), yetişkinlikte memnun edici ilişkiler başlatma ve sürdürebilme yeterliliğimizin, çocukluk dönemi boyunca bizim için önemli olan kişilerle kurduğumuz ilişkiler tarafından şekillendiğini öne sürmüştür. Bu noktada çocuğun, bakıma en muhtaç ve öğrenmeye en açık olduğu ilk 7 yaşa kadar olan dönemi geçirdiği aile kurumu uzun zamandan beri ilgi konusudur (Açev, 2005; Kağıtçıbaşı, Sunar, Bekman ve Cemalcılar, 2005). Değerler, temelde ebeveynler gibi rol modelleri ile olan sosyal etkileşimler yoluyla edinilir. Ebeveynler, çocuğun gördüğü ilk ilişki modelleri olarak çeşitli yollarla çocuğun edineceği -veya benimsemeyeceği- değerler ve tutumlar üzerinde önemli etkiye sahiptirler (Cohen, 1987). Yukarda da değinildiği gibi Baumrind (1972), ebeveynlerin ebeveynlik stillerini, kendi değer ve inançlarını çocuklarına taşıma araçları olarak kullandıklarını belirtmiştir. Darling ve Steinberg (1993), ebeveynlik stillerinin, ebeveynlerin çocuklarına aşılamak istedikleri değerleri aktarma başarısını etkileme olasılığından bahsetmektedirler.

Çocuklar büyüdükçe ebeveynler onlara genellikle daha fazla özerklik verirler. Çocuklar da kendi davranışlarını düzenlerken daha fazla sorumluluk üstlenirler. İdeal olarak ebeveynler, çocuğun eylem ve kararlarına rehberlik etmesi için faydalı bulacağı norm, değer ve inanç sistemlerini çocuğa aktarırlar. Bu sürece *içselleştirme* denir. (Brody, Moore ve Glei, 1994). Çok az araştırma ebeveynlik stilleri ile ergenlerin ebeveyn değerlerini içselleştirmesi arasındaki doğrudan etki üzerine odaklanmıştır (örn., Hardy, Padilla-Walker ve Carlo, 2008; Knafo ve Schwartz, 2003).

Whitbeck ve Gecas (1988), ebeveyn sıcaklığı ile ebeveyn-çocuk değer benzerliği arasında pozitif ilişkili olduğunu belirtmektedirler. İlişkilerdeki sıcaklığın, ebeveynlerin sosyalleştirme uygulamalarında, örneğin otoriter (demokratik) ebeveynliğin ve tümevarımsal disiplinin bir bileşeni olarak, aracı bir değişken

olduğu gösterilmektedir (Baumrind ve Black, 1967; Hoffman, 1970; aktaran: Grusec ve Hastings, 2007). Sıcak ebeveynlik sonucu çocuklar bakıcılarına saygı ve sevgi duyarak onların sahip olduğu kişisel özellikleri paylaşma isteğini artırarak, çocukların, sıcak ebeveynleriyle özdeşleşme motivasyonlarını artırarak (Grusec ve Hastings, 2007) ve ebeveynlerin taleplerine kulak verme güdülerini artırarak (Maccoby ve Martin, 1983; Knafo ve Schwartz, 2003) sosyalleştirme sürecini etkilemektedir.

Schönpflug'ın (2001), ebeveyn-çocuk değer benzerliğinde ebeveynlik stillerini aracı değişken olarak ele aldığı araştırması, baba-oğul çiftleri arasında empatik ebeveynlik yüksek ve katı-otoriter ebeveynlik düşük düzeyde olduğunda toplulukçu değerlerin bazı istisnalar dışında genellikle aktarıldığını göstermiştir. Yüksek düzeyde empatik ebeveynlikte bireyselci değer olan uyarılım değeri; katı-otoriter tarzın düşük düzeyde oluşunda ise özyönelim değeri aktarılmıştır. Güvenlik değeri, katı otoriter tarzın her iki düzeyinde de görülmektedir.

Knafo ve Schwartz (2003), ılımlı ve destekleyici olan ebeveynlik stilinin, 16–18 yaş ergenlerde ebeveyn değerlerini doğru algılamada ve değer aktarımında etkili olacağını; aksine, kayıtsız, ilgisiz veya otoriter ebeveynlik stilinin değer aktarımını olumsuz yönde etkileyeceğini; bunun yanında, ergeni sürekli sorgulayan bir kontrolün ise, ebeveyn değerlerinin ergen tarafından yanlış yorumlanmasına yol açıp aktarımdan ziyade aksi bir etkiye yol açabileceğini belirtmektedir.

Martinez ve Garcia (2008), 15-18 yaş arası Brezilyalı ergelerle yaptıkları araştırmada, ergenlerin Özaşkınlık ve Muhafazacılık değerlerini içselleştirmesi ile demokratik ve izin verici/hoşgörülü ebeveynlik arasında yüksek düzeyde ilişki; otoriter ebeveynlik ile de en az ilişki olduğunu bulgulamışlardır.

Sosyalleştirme sürecinde çocuğun yaşadığı baskıya psikolojik kontrolün de eşlik ettiği durumlarda, çocukların duygusal ve psikolojik ihtiyaçlarının göz ardı edildiği (Maccoby ve Martin (1983) ve bunun da bağımsızlık ve özerkliğin dışavurumunu olumsuz etkilediği ve sonuçta başkalarıyla olan sağlıklı etkileşimi engellediği, bağımlılığa yol açtığı, bilinçli seçimler yapma yeteneğini engellediği, öz-güveni sarstığı, pasif, bastırılmış ve kontrol edilebilen kişiliklerin gelişmesine yol

açtığı öne sürülmektedir. Uygunsuz kullanılan davranışsal kontrol ise aksine, çocuğun öz-düzenleme becerisinin gelişmesinin önüne geçip örneğin dürtüsellik nedeniyle gereksiz risk alma, erken cinsel olgunlaşma gibi dışsallaştırılan davranış problemleriyle ilgilidir (Barber, 1996). Söz konusu durumun, kişisel özerkliğe vurgu yapan değerleri de etkileyebileceği düşünülebilir. Fakat yine de, ülkemizde yaygın olarak kullanılan kontrolün normatif kullanımını ve çocuklar tarafından algılanışını göz ardı etmemek yerinde olacaktır. Çünkü bu bulguların Batı kültürlerine ait olduğuna ve Batılı olmayan kültürlere genellemeyeceğine dair araştırmalar mevcuttur (Kağıtçıbaşı, 2007).

Ebeveynler kendi değerlerini çocuklarına aşılamak istediği için de çocukların da gelecekte ebeveynlerininkine benzer değerlere sahip olmaları şaşırtıcı değildir (Knafo ve Schwartz, 2001; Whitbeck ve Gecas, 1988). Yine de, ebeveyn-çocuk değerlerinin benzerliğine dair bazı bulgular varsa bile ebeveynlerin sosyalleştirme çabaları aracılığıyla çocuklarının değerlerini etkilediğini empirik olarak kanıtlamak oldukça güçtür (Schwartz, Yayınlanmamış rapor).

İçselleştirme sürecinin önemine rağmen, birkaç araştırmada, neden bazı ergenlerin tutum ve değerleri ebeveynlerininkine benzerken diğerlerininkinin benzemediğinin sebepleri araştırılmıştır. Bu noktada, çocukların ebeveyn değer ve uygulamalarını algısının önemli olduğu görülmektedir. Kandel (1974), ebeveynler çocuklarına değerlerini daha açık biçimde ifade ettiklerinde ergenlerin ebeveyn değerlerini daha doğru biçimde algıladığını; doğru algı ile de ebeveyn-çocuk değerlerinin daha çok benzeme olasılığı arasında ilişki olduğunu bulmuştur. Schwartz ve Knafo (2003), 16–18 yaş ergenlerin ebeveyn değer sistemlerini doğru algılamaları, sıcaklığı ve duyarlılığı ile algılanan ebeveyn değer birliği arasında ilişki bulmuşlardır. Whitbeck ve Gecas (1988), ebeveynlerinin destekleyici olduğunu ve kontrol uyguladığını belirten gençlerin değerleri ile ebeveynlerinin sahip olduğunu düşündükleri değerlerin daha benzer olduğunu raporlamıştır. Schönpflug (2001), Polonyalı ve Alman aileler ve ergen çocuklarıyla yapılan bir araştırmada, çocukların temel ilkelerin önemini algılayışlarının, ebeveynlerin bakış açılarının çocuğun yönelimleri üzerinde daha fazla etki yaratmasına aracılık edebileceği sonucuna varmıştır. Aynı araştırmada, Almanya'da ve Türkiye'de yaşayan baba-oğul çiftleri arasında, aktarımın yoğunluğunun ebeveynlik tarzları ile

yumuşatıldığını (moderate), ancak katı-otoriter tarzla aktarımın genişletilmediğini bulgulamıştır.

Dolayısıyla, ebeveynliğe dair algının kültürel bağlamdan etkilenmesinin söz konusu olduğu bir sosyalleştirme sürecinde, kültürün ebeveynlik ve sosyalleştirmeye etkisine tekrar ve daha yakından bakmakta yarar vardır.

2.5. Ebeveynlik Stilleri, Değer Sosyalleştirmesi ve Kültür

Günümüzde çocuğa yüklenen anlamda ortak bir paydaya gidilme çabası ve uygun bir yetiştirme tarzının nasıl olabileceği konusunda ebeveynlere ve eğitimcilere mümkün olan her iletişim kanalından bilgi verilmeye çalışılması nedeniyle, en ideal olduğu varsayılan ortak bir yetiştirme tarzının ebeveynlere benimsetilmeye çalışıldığı görülmektedir. Belirtilmelidir ki, gerçekte çocuk yetiştirme tarzı nasıl olursa olsun asıl hedef, kültürün dayattığı norm ve değerlerin tamamını ya da hiç değilse bir bölümünü çocuğa aşılamak ve bir birey olarak içinde yaşadığı topluma ayak uydurmasını sağlamaktır. Ebeveynler birtakım çocuk yetiştirme stilleriyle sosyalleştirme sürecinde üstlerine düşeni yerine getirmeye çalışırlar. Topluluğun (ya da en küçük toplumsal birimin) yaşayış biçimini, tutum, inanç ve değer sistemlerini bu bireylerin omuzlanmasını ve dolayısıyla da topluluğun devamlılığını sağlamak hemen her toplumda ve çağda arzulanan bir durumdur.

Çok çeşitli anlamlara sahip olan Kültür terimi, Latince inşa etmek, işlemek, süslemek, bakmak anlamlarına gelen *colere*'den türetilmiş olan *cultura* sözcüğünden gelir. (Develioğlu, 1996). İnsana ilişkin bir kavram olarak kültür, bir grup insanın bireysel ve toplu yaşamlarını anlamada, düzenlemede ve yapılandırmada kullandıkları bir inançlar ve adetler sistemidir (Parekh, 2002).

Kültür kavramı, ilk defa 19. yüzyılda tanımlandıktan sonra, yakın dönemde yapılan tanımlar, gerçek davranışla bu davranışın ardında yatan soyut değerler, inançlar ve algılar dünyasını birbirinden ayırma eğilimindedir. Başka bir deyişle

kültür, gözlenebilir bir davranıştan çok daha derinlerdedir. Kültür, bir toplumun ortaklaşa sahip olduğu ve üyelerine aktardığı, davranışa yansıyan o davranışı yaratan ve yorumlamada kullanılan görüş, değer ve algılardır (Haviland, Prins, Walrath ve McBridge, 2008).

Kültür, bir toplumun paylaştığı ve üyelerine yaydığı görüş, değer ve algılardır bütünüdür. Bu görüş, değer ve algılar, davranışı yorumlamada kullanılır ve davranışa da yansır. Kültür, kişilerin davranışları hakkında bize bilgi veren ve bu davranışlarda yansımasını bulan soyut görüşler, değerler ve dünyaya dönük algılardan oluşur. Kültür bir toplumun üyeleri tarafından paylaşılır ve o toplumun üyeleri tarafından anlaşılır davranışlar üretir. Kültür paylaşılır, öğrenilir, simgelere dayalıdır, tümleşiktir, devingendir. Kültür üyelerinin biyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamalıdır. (Haviland, Prins, Walrath ve McBridge, 2008). Kızıltan (2011), insani bilinci oluşturan yaratıcı sembolik düşüncenin, insanın içinde bulunduğu koşullarda yaşamını sürdürmesini sağlayacak özelliklerin, sembolik etkinlik biçiminde bir şeyi inşa etme yoluyla, kültür biçiminde yansıdığını vurgulamaktadır. Bu yaratıcı düşünce yoluyla insan, işbirliği ve işbölümü içinde inşa ettiği ve topyekün *kültür* olarak adlandırabileceğimiz beceri ve donanım sayesinde hayatta kalabilmektedir.

Kültürel devamlılık, sosyal aktarımın temel sorusudur. Kültürler bize biyolojik olarak atalarımızdan miras kalmamıştır; kültür öğrenilir ve kültürün bütün değişik parçaları bütünleşmiş biçimde işlev görür (Haviland, Prins, Walrath ve McBridge, 2008). Kültürel aktarım -genetik aktarımın aksine- bir çeşit sosyal öğrenmeyi gerektirir. Sosyal öğrenmenin olmadığı yerde kültürel aktarım yoktur. Kültürel devamlılığa yol açan süreçlerden bir tanesi de nesiller arası aktarımdır. Yetişkinler daha genç nesile niyetli öğretmeler yaptığında ya da genç neslin yetişkinleri taklit etmesi durumunda kullanılabilecek en uygun kavram nesiller arası kültürel aktarımdır (Schönpflug, 2001). Yeni üyelerin her birinin etkili birer yetişkine dönüşebilmesi için kültürlenme süreci gerçekleşmelidir (Haviland, Prins, Walrath ve McBridge, 2008).

Değer yönelimlerinin (önceliklerinin) aktarımı, kültürün kalıcılığı ya da kültürel değişim için temel bir mesele olarak görülebilir. (Schönpflug, 2001). Bu

nedenle birçok sosyal teorinin odağında, sosyal sabitlik ve değişim içinde değer sosyalleştirmesinin rolü vardır (Bengtson, 1975). Bir an için durup sosyal dünyamız ile ilişkilerimizi düşünecek olursak, deneyimlediğimiz birçok şeyin değerlerimiz etrafında şekillendiğini kolaylıkla görebiliriz. Bir birey olarak kendimize ve "dünyaya" bakışımız, aile, arkadaş ve iş ilişkilerimiz, ahlaki, politik ve dini görüşlerimizin değerlerimiz temelinde şekillendiğini anlarız.

Nesiller arasında aktarımın sağlandığı birim çoğunlukla, çocuğun biyolojik, psikolojik ve sosyal gereksinmelerinin ilk karşılandığı en temel toplumsal kurum olan ailedir. Steinberg (1987), 1960'lara kadar *aile* bağlamının araştırmalarda ağırlıklı konu olduğunu, 70'lerde konuya nispeten azalan ilginin 80'lerde tekrar arttığını aktarmaktadır. Ebeveyn ve çocuklar arasındaki değer ve inanışlardaki benzerliklerin, toplumun sürekliliği için önemli bir kaynak olduğu uzun zamandır bilinmektedir. Dolayısıyla değerlerimizi, kültürün tutkalı gibi ele alabiliriz. Miller ve Glass (1989), sosyopolitik ideolojilerin bir nesilden diğerine aktarılmasının, aile içinde sürekliliğe ve popülasyon içindeki birey bölükleri arasında entegrasyona izin verdiğini öne sürmektedir**.**

Tutum ve değerlerin, bireyin topluma katılma sürecinde ilk adımını attığı aile yapısından başlayarak, özellikle anne-babaların yaklaşımlarından, yaşanılan yerin fiziksel özelliklerinden, gelir düzeyinden ve eğitim kurumları tarafından etkilenerek belirleneceği biçiminde kuramsal bir temel oluşturulmuştur (Bingöl, 2000). Bu nedenle aile, sosyalleştirme açısından önemli ve gelecek davranışlar için daha güçlü bir belirleyici olsa da, ebeveynler, gerçekte daha üst bir sistem olan kültürün sağladığı değerlerin çocuğa aktarılmasında aracı rolü üstlenmektedirler. Kültürler ailelere çocuklarıyla ilgili birçok inanış ve değer sağlayarak, çocuklarına karşı geliştirebilecekleri davranış kalıpları ve örnekleri sunarak, referans oluşturmalarına yardımcı olur.

Bu referanslar çerçevesinde, çocuklarının sosyalleşmesi ve normlara uygun davranışlar geliştirebilmesine çalışılır (Türker, 2007). Bu bakış açısıyla, çocuk yetiştirme süreci, kültürel yapının işlerlik kazanması ve bir nesilden diğerine aktarılmasıdır. Bu sebepten ötürü, ebeveynliğe dair araştırmalarda kültürel arka plan göz önünde bulundurulmalıdır.

Bu noktadan hareketle, kültürleri tanımlamada temel alınan önemli bir faktörün de, kültürlerin, bireycilik ve toplulukçuluk boyutlarında farklılaşmaları olduğu öne sürülmektedir (Triandis, 2001). Bu iki kültürel yapı incelendiği takdirde birbirinden farklı özellikler taşıdığı görülmektedir. Kuşdil ve Kağıtçıbaşı (2000), her biri kendine özgü tutarlı özellikler içeren bu yapıların, sıklıkla çeşitli konularda kültürler arası farklılıkları anlamada ve açıklamada kullanıldığını belirtmektedir.

Triandis (2001), toplulukçu kültürlerde insanların grupları içinde (aile, klan, ulus, vb.) birbirlerine bağımlı olduklarını, grubun hedeflerinin bireyinkilerden önce geldiğini ve böylelikle davranışlarının da grup normlarına uygun olduğunu ileri sürmektedir. Bunun zıddı olan bireyci kültürlerde ise şahısların çıkarları grubun çıkarlarından önemlidir. Davranışları kendi değer ve tutumlarına göre şekillenmektedir. Dolayısıyla bireyci ve toplulukçu kültürlerde çocuk yetiştirme uygulamalarında farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Örneğin toplulukçu kültürlerde çocukların uyma, itaat ve güvenirliğe vurgu yapılırken bireyci kültürlerde daha ziyade bağımsızlık, yaratıcılık, merak, öz-güven gibi özellikler vurgulanmaktadır.

Rao, McHale ve Pearson'ın (2003), her ikisi de toplulukçu birer toplum olarak nitelenen Çin ve Hindistan'da iki anne grubu ile yaptıkları bir araştırmada, gruplarda bağlılık kültürüyle bağlantılı hedeflerin daha çok vurgulandığı; yaşlılara saygı, itaat ve uyma gibi sosyalleştirme hedeflerinin en değerli olduğu ve bunların da otoriter ebeveynlik stili ile bağlantılı olduğu görülmüştür.

Grim, Church, Katigbak ve Reyes (1999; aktaran: Triandis, 2001), bireyci ve toplulukçu olarak değerlendirdikleri kültürlerde öğrencilerle yaptıkları araştırmada, öğrencilerin kendi kişilik özelliklerini tanımlarken içinde bulundukları kültürün de özelliklerini yansıtan tanımlar kullandıklarını bulgulamışlardır. Bu durum, bireylerin yetişme sürecindeki ebeveynlik uygulamaları ve içselleştirilen kültürel değerlerin, daha sonraki gelişim dönemlerinde sahip oldukları kişilik özelliklerine ve kendi kişilikleriyle ilgili değerlendirmelerine yansıdığı şeklinde yorumlanmaktadır.

Campbell (1975), pek çok ahlaki inanışın özgeci olmasının grup seçimiyle şekillendiği gerçeğini tartışmıştır. Değerler alemindeki aktarıma bu açıdan bakmak, toplulukçu değerlerin bireyci değerlerden daha kolay aktarıldığı hipotezine izin

verir. Çünkü toplulukçu değerler grubun lehine seçimlerle şekillenir (Schönpflug, 2001). Schönpflug (2001), araştırmasında Türk babalar ve 14–19 yaş arası oğulları arasındaki karşılaştırmada, oğulların gelenekselcilik hariç tüm toplulukçu değer kategorilerine babaların verdiğinden daha fazla önem verdiklerini aktarmaktadır.

Bireycilik ve toplulukçuluk ayırımı, Schwartz'a göre (Schwartz ve Bilsky; 1990), yetersiz temellendirmelere dayandırılmaktadır. Bu ayrımı oluşturmada kullanılan ve farklı kültürleri ayırt ettiği savunulan değerlerin bazıları, iç gruptan çok daha geniş toplulukları tanımlamaya yöneliktir (örn., eşitlik ve sosyal adalet). Evrensel olana ve iç gruba ilişkin değerleri birbirinden ayırt eden kriterler açık değildir; bunların kültürleri birbirinden ayıran bağımsız faktörlerden olduğunu düşünmekten ziyade, çoğul ve karmaşık yapılar olduğunu düşünmek gerekmektedir. Türkiye açısından bakıldığında yapılan araştırmalar, toplumumuzun, ilgili literatürdeki kalıp tanımlamalardan hareketle bu ikili değişkenin tamamıyla "toplulukçu" yanında yer almadığını göstermiştir (Göregenli, 1995).

Kağıtçıbaşı (2000), Toplulukçu eğilimlerin tarımsal ve geleneksel Doğu kültürlerinde ve Batı'daki dezavantajlı gruplarda görülebileceğini iddia etmekte ve öne sürdüğü Karşılıklı Duygusal Bağlılık Aile Modeli'nde, Toplulukçu değerlere ve Bağlılık kültürüne sahip, fakat sosyoekonomik açıdan gelişmiş toplumlarda görülen Özerk-İlişkisel yönelimlerden bahsetmektedir. Kağıtçıbaşı'nın, Özerklik-ilişkisellik boyutları üzerinden tanımladığı ve sosyoekonomik statünün düşük olduğu ve geçimi tarıma dayalı olan Toplulukçu toplumlarda görülen Karşılıklı Bağımlılık Modeli içine giren ailelerde, geleneksel değerlerin yaygın olduğu, grup içi ilişkilerde üyelerin birbirine yaşam boyu karşılıklı bağımlılık sergiledikleri, diğerleri ile iç içe bir benlik geliştirdikleri gözlenmektedir. Her ne kadar Kağıtçıbaşı bu türden eğilimlerin temelde toplulukçu değerlere sahip kültürlerde görüleceğini ileri sürse de benzer yapının Batılı bireyci toplumlarda da görüldüğüne işaret eden araştırma bulguları (örn., Suizzo, 2002; Harkness, Super ve Tijen, 2000) mevcuttur.

Kağıtçıbaşı (2007), Bireycilik-Toplulukçuluğu bir değer yönelimi boyutu olarak ele alırken, bireysel boyuttaki karşılığını özerk-ilişkisel benlik yönelimi olarak ifade etmektedir ve ikisini birbirinden ayırt etmek gerektiğini vurgulamaktadır. Toplulukçu bir toplumda sosyoekonomik gelişmelerle beraber

refah artmakta ve geleneksel aile üyeleri, birbirlerinden daha bağımsız hale gelmektedir. Buna istinaden Kağıtçıbaşı (2007), bireycilik-toplulukçuluk terimleri yerine ayrışıklık-ilişkisellik kavramlarını ortaya atmıştır. Böylelikle, bireycilik-toplulukçuluğun kültürel boyutuna bir de psikolojik boyut eklenmiş olmaktadır. Ayrışıklık kültürü, kültürel, ailesel ve bireyler arası ilişkilerde sınırları açık biçimde belirlenmiş ilişkisel örüntülerle tanımlanmaktadır. İlişkisellik kültüründeki ilişki örüntüleri ise geniş, birbirine bağlı ve sınırları belirsiz, bu nedenle de birbiriyle örtüşen benlikler arasında oluşmaktadır. Ayrışıklık ve ilişkisellik kültürünün bireysel düzeyi ise özerklik ve ilişkiselliktir. Temel psikolojik ihtiyaçlar olarak ele alınan bu kavramlar, iki boyut üzerinden değerlendirilmektedir. İlki, kişisel mesafe boyutu olarak tanımlanmaktadır ve benliğin sınırlarının net olarak çizilmesi ile diğerlerinden ayrışmayı sağlar. İlişkisellikte ise, benliğin sınırları belirgin olmadığından, diğerleri ile bütünleşip eriyebilmektedir. İkinci boyut, özerkliğin işlevsellik derecesi olarak bireysel karar alma şeklinde tanımlanır. Özerklikte bireyin kendi karar ve kuralları önemli iken, ilişkisellikte diğerlerinin kuralları önemsenmektedir.

Türk değer sisteminde, bağlılığa, nesiller arası yükümlülüklere ve geleneksel aile değerlerine vurgu yapılmaktadır (Güngör, 2008). Babaların otoriterliği ve annelerin hoşgörülü, kabul ediciliği merkezinde (Sümer ve Güngör, 1999), geleneksel Türk ailesinde temel sosyalleştirme hedefi, çocuklara itaati aşılamaktır (Kağıtçıbaşı, 1970; 2007). Baba-çocuk ilişkisi, anne çocuk ilişkisinden daha mesafelidir ve babaların otoriter olması kültürel norm olmasının yanı sıra, baba kontrolüne baba sıcaklığı da eşlik eder (Kağıtçıbaşı, 1970). Artan servet, eğitim olanakları ve kentleşme, daha özerk çocklara sahip olma arzusunu arttırmışsa da (Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2005), ebeveyn otoritesi, duygusal bağlılığı güvence altına almak için bir norm olarak ve Türk geleneğinin değerli bir bileşeni olarak sürmektedir (İmamoğlu, 1987; Kağıtçıbaşı, 2007; Güngör, 2008).

Triandis (2002), bu kültürel değer yönelimlerinin durağan olmadığını ve duruma bağlı olarak değişebileceğini vurgulamıştır. Güngör (2008), Türk ergenlerde, yüksek düzeyde algılanan ebeveyn kontrolü ile-düşük düzeyde ebeveyn sıcaklığı arasındaki ilişkinin, kentte yaşayan Türk insanının artık ebeveyn kontrolü

isteğinin azalması yönünde bir eğilim olarak yorumlamakta ve bu bulguyu, Kağıtçıbaşı'nın tanımladığı Özerk-İlişkisel yönelimleri ile tutarlı bulmaktadır.

Kağıtçıbaşı'nın önerdiği özerk-ilişkisel ilişki modeli, Hill and Holmbeck'in (1986) öne sürdüğü varsayım ile paraleldir. Araştırmacılar, özerkliği, başkalarından özgür olmaktan ziyade, bir yandan sosyal etkileşimleri sürdürürken diğer yandan bağımsızca hareket edebilme özgürlüğü olarak tanımlamışlardır. Özerklik, uzaklaşma ya da kopma değil, bizim için önemli olan başkalarıyla uyumlu olarak gelişen öz-düzenlemenin bir sonucudur. Bu nedenle içselleştirme bir kopuş değil, aksine bebekliğin erken döneminde geliştirilen ilişkiler yoluyla sosyal standartların benimsenmesi ve yaşam boyunca –değişik formlarda- sürdürülmesidir.

Yine de başarılı bir nesilde, kültürel aktarım süreci var olanın tekrarı değildir; daha ziyade, katı bir aktarım ile başarısız bir aktarım arasında kalır. Her iki uç da işlevsel olarak toplum için sorundur. Katı aktarım değişime izin vermez ve dolayısıyla yeni durumlara tepki verme yeteneğini kısıtlar. Aktarımın başarısız oluşu ise nesiller arası koordineli eyleme izin vermez. Bu durumda aktarımın seçici olduğu varsayılır: kültürle ilgisi olan tüm içerikler aktarılmaz (Schöpflug, 2001). Sonuçta toplum, her biri farklı ilgi ve ihtiyaca sahip bireylerin birliğinden başka bir şey değildir. Dolayısıyla, bir toplum varlığını sürdürmek istiyorsa, bir bütün olarak toplumun beklentilerine karşı üyelerinin bireysel çıkarlarını dengelemeyi başarmak zorundadır. Toplumun öncelikleri ön plana çıktığında, artan oranda ruhsal hastalıklar ve anti sosyal davranışlar ortaya çıkacaktır. Eğer düzeltilmezse, durum kültürel çöküntüyle sonlanabilir. Bireyin gereksinimleri de toplumsal çıkarların önüne geçtiğinde de yine bizi bekleyen sosyal çöküntü olacaktır (Haviland, Prins, Walrath ve McBridge, 2008).

Bu noktada belirtilmelidir ki, nesiller arası aktarımın asimetrik biçimde büyük nesilden küçük nesile doğru olması şart değildir. Ancak, ebeveynden çocuğuna olan dikey sosyal aktarım, çevresel değişkenliğe daha az hassas görünmektedir (Schöpflug, 2001).

2.6. Yetişkinlikte Algılanan Ebeveynlik Stilleri ve Değerler

Ebeveynler daha güçlü olduklarından, daha gelişmiş kontrol mekanizmalarına sahip olduklarından, daha bilgili olduklarından ve çocuklar da korunmaya ve sevgiye ihtiyaç duyduklarından, ebeveynlerin çocukları üzerindeki etkileri daha güçlü olduğu düşünülse de, sosyalleştirme sürecine çocukların nasıl bir etkisi olduğunu araştırmak daha önemlidir (Grusec, 2002).

Pek çok kuram açısından, çocuğun ailesine ilişkin temsilleri çocuğun dünyaya ilişkin temsillerinin temelini oluşturduğundan, yaşamın erken dönemlerinde ebeveynlerle yaşanan etkileşimler büyük önem taşımaktadır. Soygüt (2010), şema temelli kuramlardan yola çıkarak, uyumsuz şemaların aktive olduklarında, genellikle çocuklukta ebeveynlerle yaşanan sahnenin bir benzerinin yaşandığını öne sürmektedir. Bowlby (1980), yetişkinlikte memnun edici ilişkiler başlatma ve sürdürebilme yeterliliğimizin, çocukluk dönemi boyunca bizim için önemli olan kişilerle kurduğumuz ilişkiler tarafından şekillendiğini öne sürmüştür.

Ebeveynlik stillerinin çocuk tarafından algılanışının da, çocuktaki sonuç değişkenler üzerinde etkisinin olduğunu ortaya koyan araştırmalar vardır. Sümer ve Güngör (1999), literatürde, algılanan ebeveynlik stilleri ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde (örn., Atakan, 1990; Kağıtçıbaşı, 1970; Karadayı, 1994 ve Şakır 1987), farklı yöntem ve ölçekler kullanılarak ebeveyn davranış ve tutumlarının genellikle gençler tarafından nasıl algılandığı ve tutum ve davranışların onlar üzerindeki etkilerini ortaya koyan araştırmalar yürüttüklerini aktarmaktadır.

Algılanan ebeveynlik stillerinin, çocuk ve ergenlerde sosyal anksiyete (Akyıl, 2000), bağlanma stilleri ve gençlerin benlik saygısı düzeyleri (Haktanır ve Baran, 1998), benlik değerlendirmeleri ve yakın ilişkiler üzerindeki etkisi (Sümer ve Güngör, 1999), çocukların algıladıkları anne-baba tutumları ile çocuk, ergen ve gençlerin akademik başarı ve benlik algıları ile ilişkilerinin araştırıldığı görülmektedir. Geçmiş çalışmalar özellikle anne/babalardan algılanan sevgi, kabul ve ilginin ilişkilerden alınan doyum ve kişinin kendinden hoşnutluk düzeyi ile yakından ilişkili olacağını önermektedir (Sümer ve Güngör, 1999).

Değer sosyalleştirmesi sürecinde, ebeveynlik stillerinin çocuklarca algılanış biçimini göz ardı etmemek gerekmektedir. Çocuklukta algılanan ebeveynlik stillerinin, çocuğun sosyal ve duygusal ilişkilerini ileriki yıllarda da etkileyeceği düşünüldüğünde (Eryavuz, 2006), çocukluğa yönelik algılanan ebeveynlik stillerinin, edinilen değerleri de etkileyebileceği, ergenlikte ve hatta yetişkinlikteki tutum ve eylemlerde izlenen standartlar olarak ele alınacağı düşünülebilir.

Kültürel özelliklerin, çocuğun ebeveynlik stillerini algılama tarzına (ebeveynlik algısına) etki edebileceğine işaret eden araştırmalar mevcuttur. Örneğin Dornbusch ve arkadaşları (1987), ABD'de beyaz ve İspanyol öğrencilerle yaptıkları araştırmada, beyaz öğrencilerin ebeveynlerinin Açıklayıcı/otoriter tutumları ile çocukların akademik başarısı arasında olumlu ilişkiler ortaya koyarken; İspanyol öğrencilerin başarısında ise otoriter ebeveynliğin diğer ebeveynlik stillerine göre daha olumlu ilişkiler gösterdiğini bulgulamışlardır. Nitekim Türkiye'de, kontrol ile ebeveyn şefkati eşzamanlı bulunduğundan, Batı kültüründe anlaşılanın aksine, katı disiplin ve kontrolün reddetme olarak algılanmamakta, psikolojik kontrol, çocukta kişiler arası bağlılığı ve itaati sağlamak için normatif olarak kullanılmakta, bireysel bağımsızlık ve kişisel hedefler, grubun yararını gözetecek şekilde feda edilmekte ve bu uygulamalar da çoğunlukla sıcak ebeveynlik bağlamında gerçekleştirilmektedir (Güngör, 2008; Kağıtçıbaşı, 1970). Ebeveyn kontrolü, özellikle de baba kontrolü ve otoritesi, Türk ailelerde amaca yönelik kullanılmakta ve çocuğun, sosyal olarak uygun özellikleri ve kişiler arası bağımlılığı edinmesi için özellikle vurgulanarak uygulanmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2007). Bu noktada kültür, ebeveynlik stillerini olduğu kadar, ebeveynlik stillerinin algılanış tarzını etkilemektedir.

Literatürde, algılanan ebeveynlik stillerinin, ebeveyn ve çocukların sahip olduğu değerler arasındaki olası ilişkiye aracılık ettiğine dair, bilindiği kadarıyla yapılan bir araştırma yoktur. Whitbeck ve Gecas (1988), ebeveynlerinin destekleyici olduğunu ve kontrol uyguladığını belirten gençlerin değerleri ile ebeveynlerinin sahip olduğunu düşündükleri değerlerin daha benzer olduğunu raporlamıştır. Fakat sözkonusu araştırmada, ebeveynlerin gerçek değerleri değil, çocukları tarafından algılanan değerleri incelenmiştir. Bu nedenle bu araştırmanın temel amacı, üniversite gençlerinin ebeveynlik stillerini algılayış biçimi ile ebeveynler ve çocuklarının gerçek değerleri arasında ilişki olup olmadığını ortaya koymaktır.

3. ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN EBEVEYNLİK STİLLERİNİ ALGILAYIŞLARI VE BU ALGININ EBEVEYN-ÇOCUK DEĞER BENZERLİĞİNE ETKİSİ

3.1. Araştırmanın Önemi

Değerler ve değer aktarımını etkileyen faktörler hem kültürel hem de bireysel düzeyde araştırılmıştır. Genç nesiller ve yaşlı nesiller arasında değer yönelimlerine dair, sosyalleştirme literatüründe yapılan araştırmalarda genel olarak aile etkilerine ve nesil etkilerine odaklanılmış ve değer aktarımın kaynağına ilişkin çelişkili sonuçlar ortaya konmuştur (Bengtson, 1975).

Değer sosyalleştirmesi araştırmaları, ebeveynler ve çocuklar arasındaki tek yönlü ilişki modellerinden iki yönlü ilişki modellerine doğru evrilmiştir. İki yönlülük, değer sosyalleştirmesi ve ebeveynlerin süreçteki ilişkisine dair çoklu varsayımlar temeline dayanmaktadır. İki yönlü sosyalleştirme perspektifinde, sosyalleştirme, nesiller arası benzerlik ve farlılıkların oluştuğu bir süreç olarak ele alınmaktadır. Ayrıca, ebeveyn değerlerinin çocuklara aktarımında, sadece çocuklarla olan ikili ilişkiler değil, kültür ve ebeveynlerin çocuklarına ne aktarmak istedikleri konusunda değişen fikirleri de işin içine girmektedir (Kuczynski ve ark., 1997).

Ebeveynin çocuğu tek yönlü etkilemediği, etkileşimin karşılıklı olduğu ve çocuğun algısının da ebeveyn-çocuk ilişkisini etkilediğine dair bulgular temelinde, çocukların algısına yönelik çalışmalara da ağırlık verilmiştir. Çocukların, ebeveynlerinin değerlerini algılama tarzının da aktarılan değerleri etkilediğine dair araştırmalar mevcuttur (Knafo ve Schwartz, 2003). Ancak literatürde, çocukların, ebeveynlik stillerini algılayış tarzlarının da aktarılan değerleri etkileyebileceğine dair yapılan herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle bu araştırma, gençlerin, ebeveyn değerlerini benimsemelerinde, ebeveynlik stillerini algılayışlarının etkili olacağını ortaya koymaya çalışması bakımından önemlidir.

3.2. Problemler

Literatürde konuyla ilgili araştırmaların kısıtlı olması sebebiyle, net hipotezler geliştirmek de oldukça güçtür. Dolayısıyla, şu ana kadar anlatılanlardan yola çıkarak bu araştırmadaki amacımız, sırasıyla şu problem cümlelerini incelemektir:

1. Problem : Ebeveyn ve gençlerin değerleri farklılaşmakta mıdır?

2. Problem : Algılanan ebeveynlik stilleri, gençlerin değerleri üzerinde etkili midir?

3. Problem : Ebeveyn ve gençlerin değer benzerliğinde, algılanan ebeveynlik stillerinin biçimlendirici rolü var mıdır?

3.3. Yöntem

Bu başlık altında, araştırmanın katılımcılarından, kullanılan veri değerlendirme araçlarından, işlem ve uygulanan analiz yöntemlerinden ayrıntılarıyla bahsedilecektir.

3.3.1. Katılımcılar

Bu araştırmanın katılımcılarını, 2009–2010 eğitim-öğretim yılı bahar yarıyılında üniversite eğitimine devam eden ve araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul etmiş olan üniversite öğrencileri ile onların hayatta olan öz ebeveynleri oluşturmaktadır. Anne ve babanın boşanmış olma durumunun araştırma bulgularını etkileyeceği göz önüne alınarak, anne ve babası hala evli ve beraber yaşayan, şayet ayrılmışlarsa ya da herhangi bir ebeveyn için vefat söz konusuysa, gencin en azından çocukluk dönemini anne ve baba ile birlikte geçirmiş olma şartını karşılayan gençlerden katılımcı olmaları istenmiştir.

Tüm koşullar sağlandıktan ve verilerin araştırmanın gerektirdiği gibi doğru şekilde doldurulduğuna emin olunduktan sonra yapılan eleme sonucunda geriye 86 anne-baba-genç üçlüsünün verileri kalmıştır. Ayrıca, dört kişi, babası vefat ettiği halde çocukluk dönemini onunla beraber geçirmiş olma şartını yerine getirdiği için Çocuk Yetiştirme Stil Ölçeği Baba Formu'nu doldurmuş ve annelerinin de verileri girilmiştir. Bir kişinin de babasına verilen form bir türlü araştırmanın gerektirdiği gibi doldurulmadığı için babaya ait formlar iptal edilmiş ve sadece anne ve çocuğunkiler değerlendirmeye alınmıştır. Böylelikle, 86 anne-baba-genç üçlüsü ve beş anne-genç ikilisi olmak üzere toplam 268 kişinin verileri analize sokulmuştur.

Gençlerin %59,3'ü Fatih Üniversitesi, %29,7'si İstanbul Üniversitesi, %11'i de Maltepe Üniversitesi'nin çeşitli bölümlerinde yüksek öğrenimini sürdürmektedir. Araştırmada, %80,2'si kız; %19,8'i erkek olmak üzere toplam 91 üniversiteli katılımcı ve onların anne babaları yer almıştır. Yaş aralığı 19-27 yaş olan gençlerin genel yaş ortalaması 21,98'dir (SS= 1,62) (Bakınız Tablo 2).

Tablo 2. Genç, Anne ve Babaların Yaş Ortalama ve Standart Sapma Tablosu

	N	Min.	Max.	Ort.	SS
Kız	73	19	25	21,19	1,48
Erkek	18	19	27	22,78	2,13
Genel Toplam	91	19	27	21,98	1,62
Anne	91	35	65	48,36	5,06
Baba	86	39	82	52,65	5,88

Gençlerin büyük çoğunluğunun il merkezlerinde yetişmiş olduğu görülmektedir (İl: %74,7; İlçe: %10,9; Köy: %4).

Gençlerin neredeyse tamamına yakını (%91,2), hem ailesinden ekonomik destek almakta hem de hala ailesi ile beraber yaşamaktadır. % 8,2'si ise, aileden ekonomik destek almadığını ve aileyle beraber yaşamadığını belirtmiştir.

Gençlerin %65,9'u devlet lisesi, %34,1'i ise özel lise veya kolej mezunudur. Diğer demografik değişkenlerle ilgili bilgiler Tablo 3'te özetlenmiştir.

Tablo 3. Gençlerin Bazı Demografik Değişkenlerine Dair Frekans Tablosu

Değişkenler		N	Frekans (%)
Kardeş sayısı	Tek Çocuk	12	13,2
	2 kardeş	34	37,4
	3 kardeş	27	29,7
	4 ve Üstü	18	19,7
Kaçıncı çocuk	Tek	12	13,2
	En büyük	32	35,2
	Ortanca	14	15,4
	En küçük	32	35,2

Annelerin evlilik süreleri ortalaması 25,2 (SS= 5,3) ve babaların evlilik süreleri ortalamaları 25,3 (SS= 4,1) yıldır. Anne ve babaların evlilik şekline bakıldığında, annelerin %57,1'i (N=52) Görücü usulü; %40,7'si (N= 37) Tanışarak; %1,1'i (N= 1) de Diğer seçeneğini işaretlemiştir. Babaların %53,8'i (N=49) Görücü usulü; %39,6'si (N= 36) Tanışarak; %1,1'i (N= 1) de Diğer seçeneğini işaretlemiştir. Annelerin eğitim süreleri, 0 ile 16 yıl arasında değişmekte olup ortalama 8,31 (n= 86, SS= 3,62) yıldır. Babaların eğitim süreleri, 5 ile 17 yıl arasında değişmekte olup ortalama eğitim süreleri 10,30 (n= 74, SS= 3,65) yıldır. Annelerin büyük çoğunluğunun, ya hiç ekonomik gelirinin olmadığı ya da asgari tutarda olduğu (0-750Tl: %73,6; 1500Tl ve altı: %90: 1500Tl üstü: %8,8) görülmektedir. Babaların geliri ise annelere oranla nispeten yüksektir (0-750Tl: %7,7; 1500Tl ve altı: %26,4; 1500Tl üstü: %68,2). Bunlar dışındaki demografik veriler Tablo 4'tedir.

Tablo 4. Anne ve Babaların Bazı Demografik Değişkenlerinin Frekans Dağılım Tablosu

		Anne (n= 91)		Baba (n= 86)	
	Değişkenler	N	%	N	%
Yetiştiği Yer	İl	38	41,8	30	33,0
	İlçe	19	20,9	23	25,3
	Köy	34	37,4	32	35,2
Mesleği	İşçi	1	1,1	6	6,6
	Memur	5	5,5	9	9,9
	Emekli	10	11,0	24	26,4
	Serbest Mes.	2	2,2	43	47,3
	Ev hanımı/Diğer	73	80,2	4	4,4

3.3.2. Veri Toplama Araçları

3.3.2.1. Araştırma Ön Yazısı

Soru formuna bir ön yazı eklenerek katılımcılara araştırmanın amacı, kapsamı, ne için yapıldığı, formları cevaplandırma şekli ile ilgili kısa ve genel bilgiler verilmiştir. Araştırma ön yazısı Ek1'de görülebilir.

3.3.2.2. Kişisel Bilgi Formu

Katılımcılardan, ebeveynlik stilleri ve değerlerle ilişkili olabilecek değişkenlere dair kişisel bilgileri birkaç madde ile talep edilmiştir. Kişisel bilgi formları her bir katılımcıya yönelik ortak soruların yanı sıra farklı sorular da içermektedir (Bakınız Ekler 2, 3 ve 4).

3.3.2.3. Schwartz Değer Ölçeği

Araştırmada, yakın zamanlarda geliştirilmiş ve kültürlerarası geçerliği saptanmış olan Schwartz Değer Listesi'nin, evrensel olarak tüm ülkelerde ortak olduğunu varsaydığı 45 değerden oluşan Schwartz Değer Ölçeği kısa formuna, Kuşdil ve Kağıtçıbaşı'nın (2000), Türk Toplumuna ait olarak varsaydıkları dört değeri (laiklik, misafirperverlik, kadında namus, erkeğin üstünlüğü) de eklemeleriyle elde edilen 49 maddelik değer listesi kullanılmıştır.

Schwartz (1992), değer tiplerinin oluşturduğu boyutlardan ilkini Yeniliğe Açıklık /Muhafazacı Yaklaşım boyutu olarak tanımlamıştır. Bu ilk boyutun Yeniliğe Açıklık ucunu "özyönelim" ve "uyarılım" değer tipleri; Muhafazacı Yaklaşım ucunu "güvenlik", "uyma" ve "geleneksellik" değer tipleri oluşturmaktadır. İkinci boyut ise Özaşkınlık/Özgenişletim boyutu olarak adlandırılmıştır. Boyutun Özaşkınlık ucunu "evrenselcilik" ve "iyilikseverlik" değer tipleri; Özgenişletim ucunu ise "güç" ve "başarı" değer tipleri oluşturmaktadır. On değer tipi içinde sadece "hazcılık" hem

Yeniliğe Açıklık hem de Özgenişletim değer gruplarına ait unsurları barındırmaktadır.

Değerler Ölçeği iki listeden oluşmaktadır. Ölçek, Liste 1'de 24 değer, liste 2'de 25 değer olmak üzere toplam 49 değeri içermektedir**.** Her değeri izleyen parantezlerin içinde değerlerin anlamlarının katılımcılar tarafından daha iyi anlaşılmasına yarayabilecek açıklamalar yer almaktadır. Her bir değer için ölçekte verilen madde sayısı 3 (hazcılık) ile 8 (evrenselcilik) arasında değişmektedir. Bu da değerlerin kavramsal açıdan genişliğini yansıtmaktadır (Schwartz, 2006). Katılımcılardan, 9 puanlı likert tipi (7= benim için çok önemlidir, 6= oldukça önemlidir, 5, 4, 3= önemlidir, 2,1, 0= önemsizdir, -1= ilkelerime ters düşer) ölçeğin her bir listesindeki değerler için ayrı olmak üzere, hayatlarında kendileri için yönlendirici özellik taşıyan en önemli buldukları bir değere (7) puan, kendilerini yönlendiren ilkelere ters düşen herhangi değere de (-1) puan vermeleri ve kalan değerleri de 0–6 puan aralığında puanlamaları istenmiştir. On değer tipine dair puanlar, içerdikleri değerler baz alınarak ayrı ayrı hesaplanmıştır. Dört ana değer grubunun puanları da, içerdikleri değer tipleri baz alınarak hesaplanmıştır. Böylece, toplam 14 değişken belirlenmiştir.

Ölçek kullanımı açısından önemli bir nokta da, herbir katılımcı icin bir 'ölçek kullanim tarzi' puani hesaplanmaktadır. Bu uygulama, herbir katılımcının, kullanilan tüm degerlere verdiği puanlarin bir ortalamasını alarak, ölcek kullanımındaki bireysel farklılıkların kontrolünü mümkün kılmaktadır. Bu araştırmanın problemleri gereği, yalnızca gençlerin ölçek kullanım tarzları hesaplanmış ve GÖP olarak kısaltılmıştır.

Kuşdil ve Kağıtçıbaşı (2000) tarafından yapılan araştırmada uygulanan analizler sonucu birey düzeyi değer tip ve boyutları için hesaplanan güvenirlik katsayılarının .64 ile .82 arasında (Güç: .75; Başarı: .66; Uyarılım: .64; Hazcılık; Özyönelim: .72; Evrenselcilik: .76; İyilikseverlik: .76; Geleneksellik: .76; Uyma: .65; Güvenlik: .65; Yeniliğe Açıklık: .78; Muhafazacı Yaklaşım: .85; Özaşkınlık: .82; Özgenişletim: .81) değiştiği belirtilmektedir.

Bu araştırma için ölçeğin güvenirliği, Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı ile hesaplanmıştır. Güvenirlik katsayıları gençler için .43 (Özyönelim) ve .83 (Muhafazacı yaklaşım) arasında; anneler için .12 (Uyarılım) ve .77 (Özaşkınlık) arasında ve babalar için .28 (Özyönelim) ve .75 (Muhafazacı yaklaşım) arasında değişmektedir. Güvenirlik katsayıları .50'den düşük olan veriler çıkarıldıktan (Mallery, 2003: aktaran: Altuntaş ve Dönmez, 2010) sonra tüm katlımcılar için elde edilen güvenirlik katsayıları ise .50 ile .83 arasında değişmektedir. Söz konusu verilerin tanımlayıcı istatistikleri ve güvenirlik katsayıları Tablo 5'te gösterilmiştir.

Değer tipleri genellikle az sayıda maddeden oluştukları için (örn., hazcılık ve uyarılım değer tipleri ikişer adet, geleneksellik ve uyma değer tipleri üçer adet değer içermektedir), bazı ölçekler için elde edilen katsayılar kabul edilebilir düzeydedir. Araştırmada kullanılan bu ölçek EK5'te verilmiştir.

3.3.2.4. Çocuk Yetiştirme Stilleri Ölçeği

Ebeveynlik stilleri, Maccoby ve Martin'in (1983) önerdiği boyutlar ve sınıflandırma yöntemleri temelinde Steinberg ve arkadaşlarının (1994) çalışmaları örnek alınarak, Sümer ve Güngör (1999) tarafından geliştirilen bir ölçekle ölçülmüştür. Araştırmacılar tarafından oluşturulan bu ölçekte, çocuk yetiştirme stillerinin altında yattığı öne sürülen "sıkı denetim/kontrol ve kabul/ilgi" boyutlarını temsil ettiği düşünülen 24 madde yer almaktadır. Sümer (2000) ölçekten alınan 22 maddenin faktör analizini yapmış ve ebeveynlerin çocuk yetiştirme stillerinin Maccoby ve Martin (1983) ve Steinberg ve arkadaşlarının (1994) önerdikleri iki temel boyut olan Kabul/İlgi ve Sıkı denetim/kontrol boyutlarıyla ölçülebileceğini göstermiştir. Darling ve Steinberg'in (1993) belirttiği gibi bu stilleri boyutlar temelinde incelemek, hem bu kavramları istatistiksel açıdan daha elverişli olan sürekli değişkenler şeklinde inceleyebilmemize izin vermekte hem de altta yatan süreçleri daha iyi anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Ölçekte, tek sayıdan oluşan maddeler Kabul/İlgi boyutunu, çift sayıdan oluşan maddeler ise Sıkı Denetim/Kontrol boyutunu ölçmektedir. Ölçekteki 3 madde (11., 13. ve 21.) ters yönde kodlanarak değerlendirilmektedir. Ölçek, "hiç doğru değil"den

"çok doğru"ya giden 5 noktalı likert tipi bir ölçektir. Formların her biri için, Kabul Stili için alınabilecek minimum puan 11; maksimum puan 55, Kontrol Stili için alınabilecek minimum puan 11; maksimum puan 55'tir.

22 maddeden oluşan bu ölçek ayrıca Güngör (2008) tarafından da kullanılmıştır. Güngör (2008), yaş aralığı 14-19 olan, Belçikalı 304, Belçika'da yaşayan 296 ve Türkiye'de yaşayan 306 ergenden elde edilen verilerin, anneler ve babalar için ayrı ayrı yapılan içerik analizine göre, anne ve baba *sıcaklık* ve *kontrol* alt ölçekleri için alfa güvenirlik katsayılarının, göçmen grupta Baba Kontrolü için .72 ile Türk grupta Anne Kabul-İlgisi için .92 arasında değiştiğini aktarmaktadır. Bir diğer çalışmada (Güngör ve Bornstein, 2010), 14-18 yaş aralığındaki Türk ve Belçikalı katılımcılardan iki alt ölçekten elde edilen verilerde, Türk katılımcılar için anne sıcaklık ve kontrol güvenirlik katsayıları .91 ve .80 arasında; baba sıcaklık ve kontrolü için .91 ve .79 arasında değiştiği görülmektedir.

Bu araştırmada, Çocuk Yetiştirme Stilleri Ölçeği ile ebeveynlik stillerinden elde edilen puanlar, anne ve babalar için ayrı ayrı toplanmış ve analiz edilmiştir. Çocuk Yetiştirme Stilleri Ölçeği'nin güvenirliği, Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı ile hesaplanmıştır. Anne Kabul/İlgi Boyutu için r = .90; Anne Sıkı Denetim/Kontrol Boyutu için r = .82; Baba Kabul/İlgi Boyutu için r = .93; Baba Sıkı Denetim/Kontrol Boyutu için r = .87 olarak bulunmuştur. Güvenirlik katsayıları, oldukça yüksek ve daha önce yapılan araştırmalardaki bulgularla paraleldir. Söz konusu boyutlara dair tanımlayıcı istatistikler ile güvenirlik katsayıları Tablo 6'da görülebilir.

Çocuk Yetiştirme Stilleri Ölçeği, kısa ve pratik olması, kültürümüzde anne ve babaların çocuk yetiştirmedeki farklı geleneksel rolleri ve sorumlulukları dikkate alınarak hazırlanması ve geçerlik ve güvenirlik çalışmalarının yapılmış olması nedeniyle bu araştırma için tercih edilmiştir. Çocuk Yetiştirme Stilleri Ölçeği, Anne ve Baba için olmak üzere iki ayrı formdan oluştuğundan, karşıt dengelemeyi sağlamak için, gençlere dağıtılan ölçeklerin yarısında, form dizimi anne-baba; diğer yarısında ise baba-anne şeklinde yapılmıştır. Araştırmada kullanılan bu ölçekler EK6 ve EK7'de verilmiştir.

3.3.3. İşlem

Veriler, 2010 yılı içinde üniversite öğrenimini sürdüren ve çoğunluğu İstanbul Üniversitesi, Maltepe Üniversitesi ve Fatih Üniversitesi'nde çeşitli sınıf ve bölümlerde örgün öğretime devam eden toplam 220 öğrenci ve onların anne babalarından, mayıs - haziran ayları içinde toplanmıştır.

Anne, baba ve genç için ayrı ayrı olmak üzere, 3 farklı zarf gençlere verilmiş ve formları nasıl doldurmaları gerektiği kendilerine sınıfta anlatılmıştır. Anne ve babaların formları rahatça doldurabilmeleri için öğrenci velilerinin İstanbul sınırları içinde yaşıyor olmasına özen gösterilmiştir. Evli olup fakat İstanbul sınırları içinde yaşamayan velilere kolaylık sağlamak açısından formlar dijital ortamda hazırlanıp şahısların e-posta adreslerine postalanmıştır.

Tüm katılımcılardan, kendilerine özgü düzenlenmiş olan Kişisel Bilgi Formu'nu bireysel olarak doldurmaları istenmiştir. Ayrıca tüm katlımcılardan, Schwartz Değer Ölçeği Kısa Formu'nu bireysel olarak doldurmaları istenmiştir. Çocuk Yetiştirme Stilleri Ölçeğini ise (anne ve baba için ayrı olmak üzere), yalnızca genç katlımcıların doldurmaları istenmiştir. Tüm ölçeklerin her bir katılımcı için toplam doldurulma süresi ortalama 20 dakikadır. Doldurulup geri gönderilen formlarda hata olması durumunda katılımcılarla yine e-posta yoluyla tekrar irtibata geçilmiş ve sorun giderilene kadar bu işlem tekrarlanmıştır.

3.3.4. Verilerin Analizi

Bu araştırmada yer alan her bir katılımcı için ayrı ayrı elde edilen puan ve bilgiler, SPSS 15.0 paket programında veri tabanına girilmiş ve tüm istatistiki işlemler burada yürütülmüştür.

Araştırmamızda, anne-baba-genç değerleri arasındaki farkları hesaplarken, normal dağılan veriler için Tekrarlı Ölçümler için Varyans Analizi (ANOVA), normal dağılmayan veriler için parametrik olmayan Friedman Testi ve normal

dağılmayıp, ayrıca verilerinin güvenirlik katsayıları da .50'den düşük olduğu için (Mallery, 2003: aktaran: Altuntaş ve Dönmez, 2010) analizden çıkarılan ebeveyn-genç çiftleri nedeniyle ikili karşılaştırma yapabilmek için Eşleştirilmiş Örneklemli Wilcoxon Testi kullanılmıştır.

Algılanan ebeveynlik stillerinin, gençlerin değerleri üzerindeki etkisini analiz etmek için İki Yönlü Varyans Analizi (Anne/Baba Düşük/Yüksek Kabul/Kontrol X Genç Değer Tip ve Boyutları) kullanılmıştır. Baba Kabul-İlgi Stili'nin Düşük/Yüksek algılanışına göre Genç Uyma Değer Tipi puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için, veriler normal dağılım gösterdiğinden Bağımsız Örneklemlerde T-Testi analizi kullanılmıştır. Baba Sıkı Denetim-Kontrol Stili'nin Düşük/Yüksek algılanışına göre Genç Uyma Değer Tipi puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını görmek için, normal dağılım göstermeyen verilere parametrik olmayan Mann Whitney-U Testi kullanılmıştır.

Ebeveyn-Genç değer benzerliğinde, algılanan ebeveynlik stillerinin biçimlendirici rolünün incelendiği analizlerde ise, Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi uygulanmıştır.

3.4. Araştırmanın Bulguları

Genç, anne ve babaların, değer tip ve boyutları açısından elde ettikleri puanlara dair tanımlayıcı istatistikler ve Cronbach Alfa güvenirlik katsayı değerleri Tablo 5'te görülebilir.

Tablo 5. Değer Tip ve Boyutlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Cronbach Alfa Güvenirlik Katsayıları

	Genç			**Anne**			**Baba**		
	Ortalama	**SS**	**Cronbach Alfa Katsayıları**	**Ortalama**	**SS**	**Cronbach Alfa Katsayıları**	**Ortalama**	**SS**	**Cronbach Alfa Katsayıları**
Değer Tipleri									
Güç	15.13	5.52	.71	14.97	4.73	.53	17.45	4.49	.50
Başarı	16.77	4.97	.61	15.59	4.60	.45	18.17	3.84	.47
Hazcılık	8.24	3.07	.55	7.03	2.66	.26	6.95	3.05	.57
Uyarılım	9.36	4.84	.64	6.25	3.72	.12	8.01	4.64	.45
Özyönelim	28.53	5.01	.43	24.97	6.41	.59	25.90	4.91	.28
Evrenselcilik	42.39	7.00	.64	43.17	7.13	.70	42.81	6.72	.62
İyilikseverlik	25.59	3.93	.62	26.49	3.72	.63	26.36	3.25	.61
Geleneksellik	26.59	8.05	.69	30.25	6.06	.61	30.17	6.89	.59
Uyma	23.28	4.52	.54	25.89	3.47	.59	24.88	4.05	.56
Güvenlik	30.97	4.21	.63	32.87	3.38	.60	32.53	3.41	.49
Değer Boyutları									
Özaşkınlık	67.99	9.85	.75	69.67	9.47	.77	69.17	8.98	.73
Özgenişletim	40.11	10.22	.74	37.59	8.78	.63	42.58	8.06	.62
Yeniliğe Açıklık	46.13	9.43	.65	38.25	9.89	.65	40.87	9.38	.60
Muhafazacı Yaklaşım	80.25	14.75	.83	88.67	10.74	.76	87.59	11.62	.75

Tablo 5'te de görüldüğü gibi, Anne ve Baba "Başarı" ve "Uyarılım", Genç "Özyönelim" Değer Tipleri'nin Cronbach Alfa Güvenirlik katsayıları, .50'den düşük olduğu için bu değer tipleri analizlere dahil edilmemiştir. Anne "Hazcılık" Değer Tipi'nin Cronbach Alfa Güvenirlik katsayısı .50'den düşük olduğu için yalnızca Genç ve Baba "Hazcılık" Değer Tipi'ne dair analizler yapılmış ve tablolaştırılmıştır. Son olarak Baba "Güvenlik" Değer Tipi'nin Cronbach Alfa Güvenirlik katsayısı .50'den düşük olduğu için yalnızca Genç ve Anne Güvenlik Değer Tipi'ne dair analizler yapılmış ve tablolaştırılmıştır. Gençlerin, anne ve babalarından algıladıkları ebeveynlik stili puanlarına dair tanımlayıcı istatistikler ve güvenirlik katsayıları Tablo 6'da görülebilir.

Tablo 6. Anne ve Baba Kabul ve Kontrol Stillerine Dair Ortalama, Standart Sapma, Minimum ve Maksimum Değerleri ile Cronbach Alfa Güvenirlik Katsayıları

	Anne (n= 91)					**Baba (n= 89)**				
	Ort.	**SS**	**Min**	**Max**	**Crbh.Alfa**	**Ort.**	**SS**	**Min**	**Max**	**Crbh.Alfa**
Kabul	44.52	7.32	22	55	.90	40.28	9.68	14	54	.93
Kontrol	29.54	7.49	13	48	.82	27.86	8.81	11	53	.87

1. Problem : Ebeveyn ve gençlerin değerleri farklılaşmakta mıdır?

Araştırmanın temel problemlerinden ilki, ebeveynler ve gençlerin değerlerinin birbirinden farklılaşıp farklılaşmadığıdır. Bu nedenle **1. Problem**'i incelemek için anne, baba ve geçlerin değer tip ve boyutları arasında anlamlı farklar olup olmadığına bakmak üzere Tekrarlı Ölçümler için Varyans Analizi (ANOVA), parametrik olmayan Friedman Testi ve Eşleştirilmiş Örneklemli Wilcoxon Testi uygulanmıştır. Yukarıda belirtildiği gibi, Başarı, Uyarılım ve Özyönelim Değer Tipleri'nin güvenirlik katsayıları düşük olduğu için, bu değer tipleri analizlere dahil edilmemiştir. Hazcılık Değer Tipi için sadece gençler ve babalar arasında; Güvenlik Değer Tipi için de sadece gençler ve anneler arasında karşılaştırmalar yapılabilmiştir.

İlk olarak Genç, Anne ve Baba Güç Değer Tipi puanları, Tekrarlı Ölçümler için Varyans Analizi (ANOVA) Testi ile karşılaştırılmış ve anlamlı farklar bulunmuştur ($F (2, 170) = 7,86$, $p<0.01$). Buna göre Güç Değer Tipi'ne en çok önemi babalar vermektedir. Anneler ve gençler arasında, Güç Değer Tipi'ne verilen önem derecesinde anlamlı bir fark bulunmamıştır (baba: Ort= 17,45, SS= 4,49; anne: Ort= 15,16, SS= 4,75; genç: Ort= 15,39, SS= 5,48; Bakınız Tablo 7).

Genç, anne ve babaların Özaşkınlık Değer Boyutu'ndan aldıkları puanlar, Tekrarlı Ölçümler İçin Varyans Analizi Testi (ANOVA) ile karşılaştırılmış ve söz konusu değer boyutuna verdikleri puanlar açısından anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür ($F (2, 170)= 1,104$, $p>0.05$) (Bakınız Tablo 7).

Genç, anne ve babaların Özgenişletim Değer Boyutu'ndan aldıkları puanlar Tekrarlı Ölçümler için Varyans Analizi Testi (ANOVA) ile karşılaştırılmış ve söz konusu değer boyutuna verdikleri puanlar açısından sadece anneler ve babalar arasında anlamlı farklar görülmüştür ($F (2, 170)= 8,42$, $p<0.001$). Babalar, Özgenişletim Değer Boyutu'na, anneler ve gençlerden daha çok önem vermektedir (baba: Ort= 42,58, SS= 10,30; anne: Ort= 37,78, SS= 8,83; genç: Ort= 40,22, SS= 10,30; Bakınız Tablo 7).

Genç, anne ve babaların Yeniliğe Açıklık Değer Boyutu benzerlik ilişkisine, Tekrarlı Ölçümler için Varyans Analizi Testi (ANOVA) ile bakılmış ve gençler ile ebeveynleri arasında anlamlı farklar bulunmuştur ($F (2, 170) = 22,474$, $p<0.001$). Buna göre Yeniliğe Açıklık Değer Boyutu'na gençler, anne ve babalarının verdiğinden daha çok önem vermektedirler (genç: Ort= 46,02, SS= 9,50; anne: Ort= 38,10, SS= 10,04; baba: Ort= 40,87, SS= 9,38; Bakınız Tablo 7).

Genç, anne ve babaların Muhafazacı Yaklaşım Değer Boyutu benzerlik ilişkisine Tekrarlı Ölçümler için Varyans Analizi Testi (ANOVA) ile bakılmış ve gençler ile ebeveynleri arasında anlamlı farklar bulunmuştur ($F (2, 170) = 23,245$, $p<0.001$). Buna göre gençler, Muhafazacı Yaklaşım Değer Boyutu'na, anneleri Ort= ve babalarının verdiğinden daha az önem vermektedirler. Anneler ve babalar ise, söz konusu değer boyutuna benzer düzeyde önem vermektedirler (genç: Ort= 81,27, SS= 13,87; anne: 89,09, SS= 10,74; baba: Ort= 87,59, SS= 11,62; Bakınız Tablo 7).

Tablo 7. Genç, Anne ve Baba Güç Değer Tipi ile Özaşkınlık, Özgenişletim, Yeniliğe Açıklık ve Muhafazacı Yaklaşım Değer Boyutları Ortalama Fark, Standart Hata ve Anlamlılık Değerleri

	Genç-Anne			Anne-Baba			Baba-Genç		
	Ort. Fark	Std. Hata	p	Ort. Fark	Std. Hata	p	Ort. Fark	Std. Hata	p
Değer Tipleri									
Güç	,23	,69	1,00	-2,29	,58	,001*	2,06	,63	,005*
Değer Boyutları									
Özaşkınlık	-1,41	1,14	,66	,23	,94	1,00	1,17	,96	,670
Özgenişletim	2,44	1,17	,12	-4,80	1,08	,000**	2,36	1,25	,187
Yeniliğe Açıklık	7,92	1,26	,000**	-2,77	1,19	,067	-5,15	1,15	,000**
Muhafazacı Yak.	-7,83	1,27	,000**	1,50	1,17	,609	6,33	1,21	,000**

*p<0.01, **p<0.001

Gençler ve babaların Hazcılık Değer Tipi puanlarını karşılaştırmak için, parametrik olmayan Eşleştirilmiş Örneklemli Wilcoxon Testi uygulanmıştır. Bulgulara göre, babaların Hazcılık Değer Tipi'ne verdiği önem, gençlerin verdiklerinden anlamlı derecede daha düşüktür (Z = -2,898, p<0.01) (baba: Ort= 6,95; genç: Ort= 8,24; Bakınız Tablo 8).

Tablo 8. Genç-Baba Hazcılık Değer Tipi Ortalama, Standart Sapma, Minimum ve Maksimum Değerleri

Hazcılık Değer Tipi	N	Ort.	SS	Min.	Max.	Test İstatistiği
Genç	91	8,24	3,07	-1,00	13,00	Z= -2,898*
Baba	86	6,95	3,05	-1,00	12,00	

*p<0.01

Gençler ve annelerin Güvenlik Değer Tipi puanları Eşleştirilmiş Örneklemli Wilcoxon Testi ile karşılaştırılmış, annelerin Güvenlik Değer Tipi'ne verdikleri önemin, gençlerin aynı değer tipine verdikleri önemden anlamlı derecede daha

yüksek olduğu bulunmuştur (Z= -3,803, p<0.001) (anne: Ort= 32,87; genç: Ort= 30,97; Bakınız Tablo 9).

Tablo 9. Genç-Anne Güvenlik Değer Tipi Ortalama, Standart Sapma, Minimum ve Maksimum Değerleri

Güvenlik Değer Tipi	N	Ort.	SS	Min.	Max.	Test İstatistiği
Genç	91	30,97	4,21	16,00	37,00	Z= -3,803*
Anne	91	32,87	3,38	16,00	37,00	

*p<0.001

Genç, anne ve babaların Evrenselcilik Değer Tipi puanları, Friedman Testi ile karşılaştırılmış ve gençler, anneler ve babalar arasında söz konusu değer tipi açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır (χ^2= 0,43, p>0.05). Gençler, anneler ve babaların, Evrenselcilik Değer Tipi'ne benzer düzeyde önem vermektedir (genç: Ort= 42,37; anne: Ort= 42,98; baba: Ort= 42,81; Bakınız Tablo 10).

Genç, anne ve babaların İyilikseverlik Değer Tipi puanları, yine Friedman Testi ile karşılaştırılmıştır. Yapılan analizlere göre, gençler, anneler ve babalar arasında söz konusu değer tipi açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır (χ^2= 2,026, p>0.05) (genç: Ort= 25,63; anne: Ort= 26,43; baba: Ort= 26,36; Bakınız Tablo 10).

Genç, anne ve babaların Geleneksellik Değer Tipi benzerlik ilişkisi Friedman Testi ile analiz edilmiş ve gençler ile ebeveynleri arasında anlamlı farklar bulunmuştur (χ^2= 25,726, p<0.001). Gençler, Geleneksellik Değer Tipi'ne anne ve babalardan daha az önem vermekte, baba ve anneler arasında fark bulunmamaktadır (genç: Ort= 25,59; anne: Ort= 30,25; baba: Ort= 30,17; Bakınız Tablo 10).

Genç, anne ve babaların Uyma Değer Tipi puanları, Friedman Testi ile analiz edilmiş ve anlamlı farklar bulunmuştur (χ^2= 16,686, p<0.001). Uyma Değer Tipi'ne en çok anneler, ardından babalar ve en az da gençler önem vermektedir (anne: Ort= 26,01; baba: Ort= 24,88; genç: Ort= 23,52; Bakınız Tablo 10).

Tablo 10. Genç, Anne ve Babaların Evrenselcilik, İyilikseverlik, Geleneksellik, Uyma Değer Tipleri Ortalama, Standart Sapma, Minimum, Maksimum ve Test İstatistiği Değerleri

	Genç (n= 86)				Anne (n= 86)				Baba (n= 86)				
Değer Tipleri	Ort.	SS.	Min.	Max.	Ort.	SS	Min.	Max	Ort.	SS	Min.	Max	Test İstatistiği
Evrenselcilik	42,37	7,08	25,00	55,00	42,98	7,19	21,00	55,00	42,81	6,72	26,00	54,00	χ^2= ,043
İyilikseverlik	25,63	3,96	15,00	31,00	26,43	3,73	11,00	31,00	26,36	3,25	16,00	31,00	χ^2= 2,026
Geleneksellik	25,59	7,58	11,00	42,00	30,25	6,55	13,00	42,00	30,17	6,89	12,00	41,00	χ^2= 25,726*
Uyma	23,52	4,39	11,00	31,00	26,01	3,47	16,00	31,00	24,88	4,05	10,00	31,00	χ^2= 16,686**

*p<0.05, **p<0.001

2. Problem : Algılanan ebeveynlik stilleri, gençlerin değerleri üzerinde etkili midir?

Araştırmanın ikinci problemi, gençlerin değerleri üzerinde, algıladıkları ebeveynlik stilerinin etkisinin olup olmadığıdır. Analiz sonuçlarından önce, anne ve babaların çocuk yetiştirme stillerine göre gençlerin değerlerinin tanımsal verileri aşağıda gösterilmiştir (Bakınız Tablo 11). Ebeveynlerden algılanan Kabul ve Kontrol Stil Boyutları'nın düşük-yüksek kategorileri, medyana göre ayrılmıştır.

Tablo 11. Anne ve Baba Kabul ve Kontrol Stillerine Göre Genç Değer Tip ve Boyutlarının, Ortalama, Standart Sapma ve İstatistik Değerleri

		Anne (n=91)				Baba (n=89)			
		Kabul		Kontrol		Kabul		Kontrol	
		Düşük (N=40)	Yüksek (N=51)	Düşük (N=40)	Yüksek (N=51)	Düşük (N=43)	Yüksek (N=46)	Düşük (N=42)	Yüksek (N=47)
Değer Tipleri									
Güç	X	13,85	16,14	14,52	15,61	14,19	16,26	14,88	15,59
	SS	5,66	5,20	5,99	5,09	5,64	5,19	6,10	4,90
Başarı*	X	15,67	17,63	16,52	16,96	15,79	17,67	16,90	16,64
	SS	4,72	5,02	5,47	4,57	5,23	4,64	5,16	4,90
Hazcılık **	X	8,62	7,94	8,72	7,86	8,49	8,06	8,17	8,36
	SS	2,19	3,61	3,32	2,84	2,67	3,45	3,30	2,91
Uyarılım**	X	8,82	9,78	9,27	9,43	9,42	9,61	10,28	8,82
	SS	4,91	4,80	4,98	4,78	5,15	4,47	4,85	4,66
Özyönelim*	X	27,85	29,06	29,05	28,12	28,28	28,59	28,71	28,19
	SS	5,62	4,46	4,47	5,41	5,43	4,63	4,42	5,51
Evrenselcilik	X	41,32	43,23	41,85	42,82	41,72	43,02	42,59	42,21
	SS	7,14	6,86	6,84	7,18	6,94	7,15	7,19	6,97
İyilikseverlik	X	25,10	25,98	25,37	25,76	24,70	26,33	25,50	25,57
	SS	3,48	4,24	4,23	3,72	3,87	3,87	4,13	3,79
Geleneksellik	X	24,22	27,39	25,45	26,43	24,30	27,85	25,98	26,28
	SS	8,07	7,82	7,88	8,22	7,80	7,72	8,45	7,50
Uyma	X	22,25	24,10	23,75	22,92	22,07	24,50	23,50	23,17
	SS	4,74	4,22	4,35	4,66	4,46	4,18	3,86	4,97
Güvenlik***	X	30,05	31,69	31,47	30,57	29,49	32,39	30,90	31,06
	SS	4,95	3,41	3,62	4,63	4,69	3,11	4,47	3,97

Değer Boyutları									
Özaşkınlık	X	66,42	69,21	67,22	68,59	66,42	69,35	68,09	67,79
	SS	9,27	10,21	10,29	9,55	9,54	10,07	10,48	9,40
Özgenişletim	X	38,15	41,70	39,77	40,43	38,46	42,00	39,95	40,59
	SS	9,25	10,67	10,99	9,57	10,08	10,16	11,10	9,47
Yeniliğe Açıklık	X	45,30	46,78	47,05	45,41	46,19	46,26	47,17	45,38
	SS	9,67	9,29	9,45	9,45	9,81	9,23	9,23	9,69
Muhafazacı Yak.	X	76,52	83,18	80,67	79,92	75,86	84,74	80,38	80,51
	SS	15,37	13,70	14,23	15,28	15,07	12,57	15,30	13,84

*Bu değer tipinin güvenirlik katsayıları .50'den düşük olduğundan analizlere dahil edilmemiştir.
**Değer tipi güvenirlik katsayısı .50'den düşük olduğundan, analizler anne-genç için yapılmamıştır.
***Değer boyutu güvenirlik katsayısı .50'den düşük olduğundan, analizler baba-genç için yapılmamıştır.

Aşağıdaki analizlerde, genç değer tip ve boyut puanlarının, anne ve babalardan algılanan ebeveynlik stillerinden etkilenip etkilenmediği sorusuna yanıt aranmıştır. İki Yönlü Varyans Analizi sonuçları, gençlerin anne ve babalarından algıladıkları Kabul ve Kontrol stillerinin, analize sokulan genç değer tip ve boyutları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığını göstermiştir (Bakınız Tablo 12 ve Tablo 13)

Tablo 12. Anne Kabul ve Kontrol Stillerine Göre Genç Değer Tip ve Boyutlarının İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Kabul	Kontrol	Kabul XKontrol
Değer Tipleri			
Güç	F(1,86)= .77	F(1,86)= 1.37	F(1,86)= .00
Evrenselcilik	F(1,86)= .12	F(1,86)= .41	F(1,86)= .17
İyilikseverlik	F(1,86)= .53	F(1,86)= .25	F(1,86)= .28
Geleneksellik	F(1,86)= .49	F(1,86)= .50	F(1,86)= .02
Uyma	F(1,86)= .00	F(1,86)= 1.52	F(1,86)= .79
Güvenlik	F(1,86)= .23	F(1,86)= 3.32	F(1,86)= 2.10
Değer Boyutları			
Özaşkınlık	F(1,86)= .35	F(1,86)= .52	F(1,86)= .01
Özgenişletim	F(1,86)= .06	F(1,86)= .20	F(1,86)= .42
Yeniliğeaçıklık	F(1,86)= .62	F(1,86)= 1.18	F(1,86)= .01
Muhafazacı Yak.	F(1,86)= .12	F(1,86)= .16	F(1,86)= .06

Tablo 13. Baba Kabul ve Kontrol Stillerine Göre Genç Değer Tip ve Boyutlarının İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Kabul	Kontrol	Kabul X Kontrol
Değer Tipleri			
Güç	F(1,84)= .16	F(1,84)= .77	F(1,84)= .03
Hazcılık	F(1,84)= 1.60	F(1,84)= .15	F(1,84)= .24
Evrenselcilik	F(1,84)= 1.01	F(1,84)= .00	F(1,84)= 1.15
İyilikseverlik	F(1,84)= .05	F(1,84)= .14	F(1,84)= .85
Geleneksellik	F(1,84)= .78	F(1,84)= .10	F(1,84)= .00
Değer Boyutları			
Özaşkınlık	F(1,84)= .51	F(1,84)= .01	F(1,84)= 1.58
Özgenişletim	F(1,84)= .01	F(1,84)= .32	F(1,84)= .38
Yeniliğeaçıklık	F(1,84)= 2.87	F(1,84)= .74	F(1,84)= .96
Muhafazacı Yak.	F(1,84)= 2.30	F(1,84)= .07	F(1,84)= .07

Baba Kabul/Kontrol Stilleri'nin gençlerce Düşük/Yüksek algılanmasına göre gençlerin Uyma Değer Tipi'ne verdikleri önem bakımından, Baba Kontrol algısı kategorilerinin normal dağılım göstermeyişi nedeniyle, bu verilere farklı analizler uygulanmıştır. Gençlerin, Baba Kabul Stili'ni yüksek/düşük algılamalarına göre Uyma Değer Tipi'ne verdikleri önemin farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek üzere uygulanan bağımsız örneklemler için T Testi, Baba Kabul Stili'ni daha yüksek algılayan gençlerin, Uyma Değer Tipi'ne verdikleri önemin, Baba Kabul Stili'ni düşük algılayan gençlere göre anlamlı derecede daha düşük olduğunu göstermiştir ($t(87)= -2.655$, $p<0.01$). Yani, babalarını daha kabul edici algılayan gençler (N= 46, Ort= 24.50, SS= 4.18, babalarını daha az kabul edici bulanlara göre (N= 43, Ort= 22.07, SS= 4.46) Uyma Değer Tipi'ne daha az önem vermektedir.

Algılanan Baba Kontrol Stili'ne göre, Genç Uyma Değer Tipi puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek üzere uygulanan Mann Whitney-U Testine göre, Baba Kontrol Stili'ni düşük algılayan gençlerin Uyma Değer Tipi'ne verdikleri önem ile Baba Kontrol Stili'ni yüksek algılayan gençlerin Uyma Değer Tipi'ne verdikleri önem arasında anlamlı fark yoktur ($U= 981,0$, $p>0.05$) (düşük kontrol: N= 42, Mean Rank= 45.14; yüksek kontrol: N= 47, Mean Rank= 44.87).

3. Problem : Ebeveyn ve gençlerin değer benzerliğinde, algılanan ebeveynlik stillerinin biçimlendirici rolü var mıdır?

Son problemimiz, ebeveyn değerlerinin gençlerin değerleri üzerindeki etkisinde, algılanan ebeveynlik stillerinin biçimlendirici rolünün olup olmadığıdır. Bu nedenle **3. Problem**'i incelemek için, öncelikle genç değer tip ve boyutları (bağımlı değişken) ile Genç Ölçek Kullanım Tarzı Puanı (GÖP: kontrol değişkeni) arasındaki korelasyonlar, Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Değişmezlik Katsayısı ile hesaplanmıştır. Söz konusu hesaplamada, sadece Genç Hazcılık Değer Tipi ile GÖP kontrol değişkeni arasında anlamlı korelasyon bulunmamıştır. Buna göre, GÖP kontrol değişkeni, Baba Kabul ve Kontrol Stilleri'nin, Genç Hazcılık Değer Tipi ve Baba Hazcılık Değer Tipi benzerliğindeki biçimlendirici rolünün incelendiği analizler dışında tüm analizlerde kullanılmıştır. Sözkonusu korelasyonlar Tablo 14'te gösterilmiştir.

Tablo 14. Bağımlı Değişkenler ve Kontrol Değişkeni (GÖP) Arasındaki İlişkilere Yönelik Korelasyon Tablosu

	GÖP (N= 91)
Değer Tipleri	
Güç	.56**
Başarı	.58**
Hazcılık	.18
Uyarılım	.36**
Özyönelim	.50**
Evrenselcilik	.64**
İyilikseverlik	.69**
Geleneksellik	.54**
Uyma	.75**
Güvenlik	.73**
Değer Boyutları	
Özaşkınlık	.73**
Özgenişletim	.64**
Yeniliğe Açıklık	.51**
Muhafazacı Yaklaşım	.73**

***p<0.01.*

İlk Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi setinde, Genç Güç Değer Tipi bağımlı değişken olarak ele alınmış ve anne ve baba için dört ayrı regresyon analizi yapılmıştır. Anne Güç Değer Tipi ile Genç Güç Değer Tipi ilişkisinde, Anne Kabul Stili'nin biçimlendirici rolünün incelendiği ilk analizde, denklemin birinci adımında kontrol değişkeni olan GÖP, ikinci adımda bağımsız değişken olan Anne Güç Değer Tipi, üçüncü adımda Anne Kabul Stili ve son olarak dördüncü adımda Anne Güç Değer Tipi X Anne Kabul Stili biçimlendirici etkiyi araştırmak için girilmiştir.

Aynı ilişkide Anne Kontrol Stili'nin biçimlendirici etkisinin incelendiği ikinci analizde, ilk adımda yine GÖP, ikinci adımda Anne Güç Değer Tipi, üçüncü adımda Anne Kontrol Stili ve son adımda Anne Kontrol Stili X Anne Güç Değer Tipi, biçimlendirici etkiyi araştırmak için girilmiştir. Aynı işlemler sırası ile babalar için de yapılmıştır. Söz konusu analizlere ilişkin sonuçlar Tablo 15'te görülebilir.

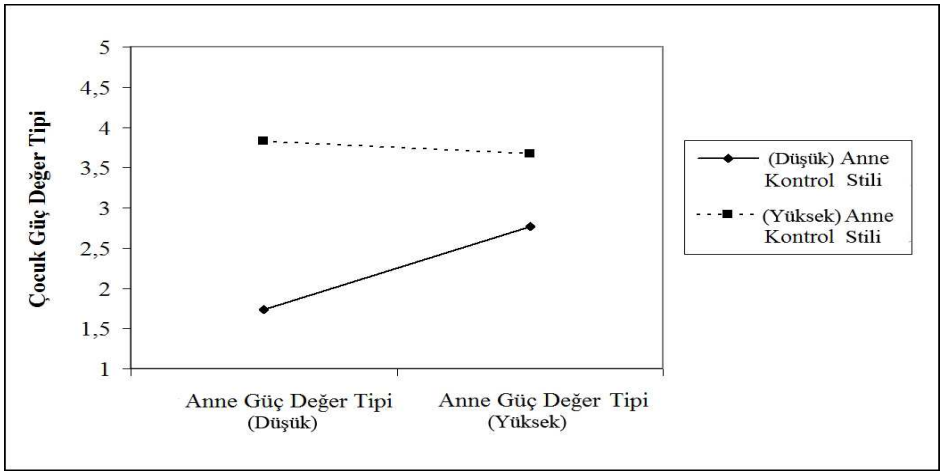
Tablo 15. Anne ve Baba Güç Değer Tipi ile Genç Güç Değer Tipi İlişkisinde, Anne ve Baba Kabul ve Kontrol Stillerinin Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi

Değişkenler (Anne)	**β**	**ΔR^2**
1.Adım: GÖP (a)	.51***	.32***
2.Adım: Anne Güç Değer Tipi (b)	.16	.02
3.Adım: Anne Kabul Stili (c)	.07	.00
4.Adım: bXc	.02	.00
1.Adım: GÖP (a)	.54***	.32***
2.Adım: Anne Güç Değer Tipi (b)	.22*	.02
3.Adım: Anne Kontrol Stili (c)	.07	.01
4.Adım: bXc	-.29**	.08**
Değişkenler (Baba)	**β**	**ΔR^2**
1.Adım: GÖP (a)	.51***	.30***
2.Adım: Baba Güç Değer Tipi (b)	.27**	.08**
3.Adım: Baba Kabul Stili (c)	.08	.01
4.Adım: bXc	.11	.01
1.Adım: GÖP (a)	.53***	.30***
2.Adım: Baba Güç Değer Tipi (b)	.28**	.08**
3.Adım: Baba Kontrol Stili (c)	.08	.01
4.Adım: bXc	.02	.00

Not: Tüm ölçek puanları analizden önce standart skorlara dönüştürülmüştür. Tablodaki Standardize β katsayıları 4. adımda elde edilmiş katsayılardır. * p<0.05, **p<0.01, *** p<0.001.

Tablo 15'te, Anne Kabul Stilinin biçimlendirici etkisinin incelendiği ilk analizde, ne Anne Güç Değer Tipi'nin, ne Anne Kabul Stilinin tek başına etkilerinin, ne de Kabul Stilinin biçimlendirici etkisini gösteren ortak etkinin anlamlı olmadığı görülmektedir.

Anne Kontrol Stilinin biçimlendirici etkisinin incelendiği ikinci analizde, Anne Güç Değer Tipi'nin tek başına etkisi anlamlı olmakla birlikte modele bir katkısının olmadığı görülmektedir. Söz konusu analizde, Anne Kontrol Stilinin de tek başına etkisi yoktur. Kontrol Stilinin biçimlendirici etkisinin anlamlı olduğu ve modele katkısının %.8 olduğu gözlenmektedir (Bakınız Şekil 3).

Şekil 3. Anne Güç Değer Tipi ile Anne Kontrol Stilinin Genç Güç Değer Tipi Üzerindeki Ortak Etkisi

Şekil 3'e bakıldığında, Anne Kontrol Stili'nin yüksek olduğu durumda, Anne Güç ve Çocuk Güç değer tipi arasında güçsüz ve negatif yönde bir ilişki gözlenirken, Anne Kontrol Stili'nin düşük olduğu durumda, bu ilişkinin pozitif yönde ve daha güçlü olduğu görülmüştür; bir başka deyişle, düşük Anne Kontrol Stili'nde Anne Güç değer tipi puanları arttıkça çocuğunki de artmaktadır.

Baba Kabul ve Kontrol Stillerinin biçimlendirici etkilerinin incelendiği üçüncü ve dördüncü analizlere bakıldığında ise, Baba Güç Değer Tipi'nin her iki modelde de tek başına etkisinin anlamlı olduğu ve modele katkısının %.8 olduğu, Baba Kabul-Kontrol Stillerinin ne tek başlarına etkilerinin ne biçimlendirici etkilerini gösteren bXc ortak etkilerinin anlamlı olmadığı görülmüştür.

İkinci Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi setinde, Genç Hazcılık Değer Tipi bağımlı değişken olarak ele alınmış ve iki ayrı regresyon analizi yapılmıştır. Bağımlı değişken olan Hazcılık Değer Tipi ile korelasyonu anlamsız çıkan GÖP, regresyon analizlerinde kontrol değişkeni olarak kullanılmamıştır. Baba Hazcılık Değer Tipi ile Genç Hazcılık Değer Tipi ilişkisinde, Baba Kabul Stili'nin biçimlendirici etkisinin incelendiği ilk analizde, denklemin birinci adımında bağımsız değişken olan Baba Hazcılık Değer Tipi, ikinci adımda Baba Kabul Stili ve son olarak üçüncü adımda Baba Hazcılık Değer Tipi X Baba Kabul Stili, biçimlendirici etkiyi araştırmak için girilmiştir.

Aynı ilişkide, Baba Kontrol Stili'nin biçimlendirici etkisinin incelendiği ikinci analizde, ilk adımda bağımsız değişken olan Baba Hazcılık Değer Tipi, ikinci adımda Baba Kontrol Stili ve üçüncü adımda Baba Hazcılık Değer Tipi X Baba Kontrol Stili, biçimlendirici etkiyi araştırmak için girilmiştir (Bakınız Tablo 16).

Tablo 16. Baba Hazcılık Değer Tipi ile Genç Hazcılık Değer Tipi İlişkisinde Baba Kabul ve Kontrol Stillerinin Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi

Değişkenler	**(Baba)**	**β**	**ΔR^2**
1.Adım:	Baba Hazcılık Değer Tipi (a)	.22*	.05*
2.Adım:	Baba Kabul Stili (b)	-.06	.00
3.Adım:	aXb	.07	.00
1.Adım:	Baba Hazcılık Değer Tipi (a)	.24*	.05*
2.Adım:	Baba Kontrol Stili (b)	.03	.00
3.Adım:	aXb	-.03	.00

Not: Tüm ölçek puanları analizden önce standart skorlara dönüştürülmüştür. Tablodaki Standardize β katsayıları 3. adımda elde edilmiş katsayılardır.
*p<0.05.

Tablo 16’da, Baba Kabul ve Kontrol Stillerinin biçimlendirici etkilerinin incelendiği söz konusu analizlerde, Baba Hazcılık Değer Tipi’nin her iki analizde de tek başına etkisinin anlamlı olduğu ve modele katkısının %.5 olduğu görülmektedir. Ne Baba Kabul Stilinin ne de Kontrol Stilinin tek başlarına etkilerinin ne de biçimlendirici etkilerini gösteren ortak etkilerinin anlamlı olmadığı ve modele katkı sunmadıkları görülmüştür.

Üçüncü Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi setinde, Genç Evrenselcilik Değer Tipi bağımlı değişken olarak ele alınmış ve anne baba için dört ayrı regresyon analizi yapılmıştır. Anne Evrenselcilik Değer Tipi ile Genç Evrenselcilik Değer Tipi ilişkisinde Anne Kabul Stilinin biçimlendirici etkisinin incelendiği ilk analizde, denklemin birinci adımında kontrol değişkeni olan GÖP, ikinci adımda bağımsız değişken olan Anne Evrenselcilik Değer Tipi, üçüncü adımda Anne Kabul Stili ve son olarak dördüncü adımda Anne Evrenselcilik Değer Tipi X Anne Kabul Stili, biçimlendirici etkiyi araştırmak için girilmiştir.

Aynı ilişkide, Anne Kontrol Stilinin biçimlendirici etkisinin incelendiği ikinci analizde, ilk adımda yine GÖP, ikinci adımda Anne Evrenselcilik Değer Tipi, üçüncü adımda Anne Kontrol Stili ve son adımda Anne Evrenselcilik Değer Tipi X Anne Kontrol Stili, biçimlendirici etkiyi araştırmak için girilmiştir. Aynı işlemler baba için de sırası ile uygulanmıştır (Bakınız Tablo 17).

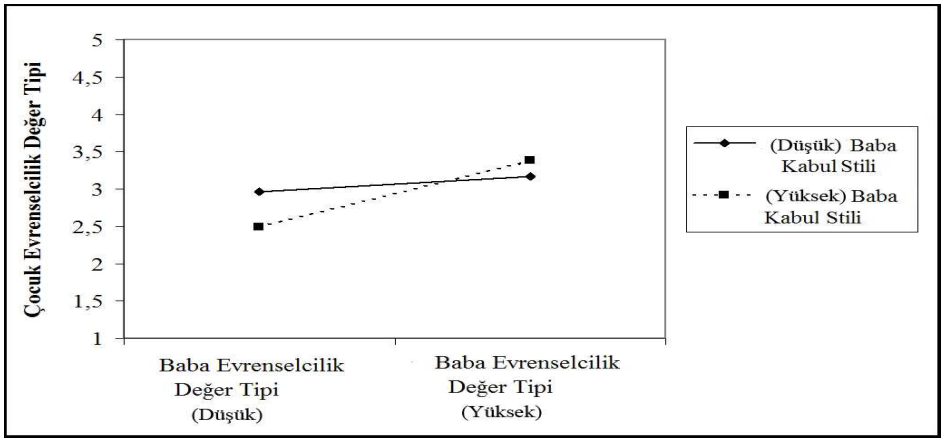
Tablo 17. Anne ve Baba Evrenselcilik Değer Tipi ile Genç Evrenselcilik Değer Tipi İlişkisinde Anne ve Baba Kabul ve Kontrol Stillerinin Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi

Değişkenler	**(Anne)**	**β**	**ΔR²**
1.Adım: GÖP (a)		.59***	.41***
2.Adım: Anne Evrenselcilik Değer Tipi (b)		.24**	.05**
3.Adım: Anne Kabul Stili (c)		-.05	.00
4.Adım: bXc		-.11	.01
1.Adım: GÖP (a)		.56***	.41***
2.Adım: Anne Evrenselcilik Değer Tipi (b)		.25**	.05**
3.Adım: Anne Kontrol Stili (c)		.08	.01
4.Adım: bXc		.01	.00
Değişkenler	**(Baba)**	**β**	**ΔR²**
1.Adım: GÖP (a)		.56***	.44***
2.Adım: Baba Evrenselcilik Değer Tipi (b)		.27**	.06**
3.Adım: Baba Kabul Stili (c)		-.06	.00
4.Adım: bXc		.17*	.03*
1.Adım: GÖP (a)		.55***	.44***
2.Adım: Baba Evrenselcilik Değer Tipi (b)		.28**	.06**
3.Adım: Baba Kontrol Stili (c)		-.03	.00
4.Adım: bXc		-.01	.00

Not: Tüm ölçek puanları analizden önce standart skorlara dönüştürülmüştür. Tablodaki Standardize β katsayıları 4. adımda elde edilmiş katsayılardır.
* p<0.05, **p<0.01, *** p<0.001.

Tablo 17'de, Anne Kabul ve Kontrol Stilleri'nin biçimlendirici etkilerinin incelendiği ilk ve ikinci analizlerde, Anne Evrenselcilik Değer Tipi'nin her iki analizde de tek başına etkisinin anlamlı olduğu ve modele katkısının %.5 olduğu gözlenmiştir. Ne Anne Kabul Stilinin ne Anne Kontrol Stilinin tek başlarına ne de biçimlendirici etkilerinin anlamlı olmadığı görülmektedir.

Baba Kabul Stili'nin biçimlendirici etkisinin incelendiği üçüncü analizde, Baba Evrenselcilik Değer Tipi'nin tek başına etkisinin anlamlı olduğu ve modelinin %.6'sını açıkladığı görülmektedir. Baba Kabul Stili'nin tek başına etkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür. Baba kabul Stili'nin biçimlendirici etkisinin incelendiği bXc ortak etkisinin anlamlı olduğu ve modele katkısının %.3 olduğu görülmüştür (Bakınız Şekil 4). Aynı ilişkide, Baba Kontrol Stili'nin biçimlendirici etkisinin incelendiği dördüncü analizde ise, Baba Evrenselcilik Değer Tipi'nin tek başına etkisinin anlamlı olduğu ve modele katkısının %.6 olduğu görülmektedir. Ne Baba Kontrol Stili'nin tek başına ne de biçimlendirici etkisinin herhangi bir anlamlı etkisinin olmadığı görülmektedir.

Şekil 4. Baba Evrenselcilik Değer Tipi ile Baba Kabul Stilinin Genç Evrenselcilik Değer Tipi Üzerindeki Ortak Etkisi

Şekil 4'te, Baba Kabul Stili'nin hem yüksek hem de düşük olduğu durumda, Baba Evrenselcilik ve Çocuk Evrenselcilik Değer Tipi arasında pozitif bir ilişki olduğu ancak, kabulün yüksek algılandığı durumda bu ilişkinin daha güçlü olduğu görülmektedir. Yani, Baba Kabul Stili'nde Baba Evrenselcilik Değer Tipi puanları arttıkça çocuğunki de artmaktadır.

Dördüncü Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi setinde, Genç İyilikseverlik Değer Tipi bağımlı değişken olarak ele alınmış ve anne baba için dört ayrı regresyon analizi yapılmıştır. İlk analizde, denklemin birinci adımında kontrol değişkeni olan GÖP, ikinci adımda bağımsız değişken olan Anne İyilikseverlik Değer Tipi, üçüncü adımda Anne Kabul Stili ve son olarak dördüncü

adımda Anne İyilikseverlik Değer Tipi X Anne Kabul Stili, biçimlendirici etkiyi araştırmak için girilmiştir. İkinci analizde, ilk adımda yine GÖP, ikinci adımda Anne İyilikseverlik Değer Tipi, üçüncü adımda Anne Kontrol Stili ve son adımda Anne Kontrol Stili X Anne İyilikseverlik Değer Tipi biçimlendirici etkiyi araştırmak için girilmiştir. Aynı işlemler baba için de sırası ile uygulanmıştır (Bakınız Tablo 18).

Tablo 18. Anne ve Baba İyilikseverlik Değer Tipi ile Genç İyilikseverlik Değer Tipi İlişkisinde Anne ve Baba Kabul ve Kontrol Stillerinin Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi

Değişkenler	**(Anne)**	**β**	**ΔR^2**
1.Adım: GÖP (a)		.70***	.48***
2.Adım: Anne İyilikseverlik Değer Tipi (b)		-.01	.00
3.Adım: Anne Kabul Stili (c)		-.07	.00
4.Adım: bXc		.15	.02
1.Adım: GÖP (a)		.69***	.48***
2.Adım: Anne İyilikseverlik Değer Tipi (b)		-.02	.00
3.Adım: Anne Kontrol Stili (c)		.04	.00
4.Adım: bXc		-.04	.00
Değişkenler	**(Baba)**	**β**	**ΔR^2**
1.Adım: GÖP (a)		.56***	.49***
2.Adım: Baba İyilikseverlik Değer Tipi (b)		.27**	.06**
3.Adım: Baba Kabul Stili (c)		.04	.00
4.Adım: bXc		.01	.00
1.Adım: GÖP (a)		.57***	.49***
2.Adım: Baba İyilikseverlik Değer Tipi (b)		.27**	.06**
3.Adım: Baba Kontrol Stili (c)		.05	.00
4.Adım: bXc		-.00	.00

Not: Tüm ölçek puanları analizden önce standart skorlara dönüştürülmüştür. Tablodaki Standardize β katsayıları 4. adımda elde edilmiş katsayılardır.
**p<0.01, *** p<0.001.

Tablo 18'de, Anne Kabul ve Kontrol Stillerinin Anne ve Genç İyilikseverlik Değer Tipi benzerlik ilişkisinde biçimlendirici etkilerinin incelendiği birinci ve ikinci analizlerde, ne Anne Kabul ve Kontrol Stillerinin tek başlarına ne de biçimlendirici etkilerin regresyon modeline anlamlı katkılarının olmadığı görülmektedir.

Baba Kabul ve Kontrol Stillerinin biçimlendirici etkilerinin incelendiği üçüncü ve dördüncü analizlerin her ikisinde de Baba İyilikseverlik Değer Tipi tek başına regresyon modelinin %.6'sını açıklamaktadır ve bu etki her iki modelde de anlamlıdır. Baba Kabul ve Kontrol Stillerinin tek başlarına veya biçimlendirici etkilerin regresyon modeline herhangi bir katkıları olmamıştır.

Beşinci Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi setinde, Genç Geleneksellik Değer Tipi bağımlı değişken olarak ele alınmış ve anne baba için dört ayrı regresyon analizi yapılmıştır. İlk analizde, denklemin birinci adımında kontrol değişkeni olan GÖP, ikinci adımda bağımsız değişken olan Anne Geleneksellik Değer Tipi, üçüncü adımda Anne Kabul Stili ve son olarak dördüncü adımda Anne Geleneksellik Değer Tipi X Anne Kabul Stili biçimlendirici etkiyi araştırmak için girilmiştir. İkinci analizde, ilk adımda yine GÖP, ikinci adımda Anne Geleneksellik Değer Tipi, üçüncü adımda Anne Kontrol Stili ve son adımda Anne Kontrol Stili X Anne Geleneksellik Değer Tipi biçimlendirici etkiyi araştırmak için girilmiştir. Aynı işlemler baba için de sırası ile uygulanmıştır (Bakınız Tablo 19).

Tablo 19. Anne ve Baba Geleneksellik Değer Tipi ile Genç Geleneksellik Değer Tipi İlişkisinde Anne ve Baba Kabul ve Kontrol Stillerinin Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi

Değişkenler	**(Anne)**	**β**	**ΔR²**
1.Adım: GÖP (a)		.33***	.30***
2.Adım: Anne Geleneksellik Değer Tipi (b)		.52***	.22***
3.Adım: Anne Kabul Stili (c)		.13	.02
4.Adım: bXc		-.06	.00
1.Adım: GÖP (a)		.38***	.30***
2.Adım: Anne Geleneksellik Değer Tipi (b)		.51***	.22***
3.Adım: Anne Kontrol Stili (c)		-.04	.00
4.Adım: bXc		.05	.00
Değişkenler	**(Baba)**	**β**	**ΔR²**
1.Adım: GÖP (a)		.36***	.27***
2.Adım: Baba Geleneksellik Değer Tipi (b)		.52***	.24***
3.Adım: Baba Kabul Stili (c)		.05	.00
4.Adım: bXc		-.09	.01
1.Adım: GÖP (a)		.38***	.27***
2.Adım: Baba Geleneksellik Değer Tipi (b)		.53***	.24***
3.Adım: Baba Kontrol Stili (c)		-.05	.00
4.Adım: bXc		.08	.01

Not: Tüm ölçek puanları analizden önce standart skorlara dönüştürülmüştür. Tablodaki Standardize β katsayıları 4. adımda elde edilmiş katsayılardır.
*** p<0.001.

Tablo 19'a bakıldığında, Anne ve Baba Kabul ve Kontrol Stillerinin Anne-Genç ve Baba-Genç Geleneksellik Değer Tipi benzerlik ilişkisinde biçimlendirici etkilerinin incelendiği analizlerde, ne Anne-Baba Kabul ve Kontrol Stillerinin tek başlarına ne de biçimlendirici etkilerin regresyon modeline anlamlı katkılarının olmadığı görülmektedir. Anne Geleneksellik Değer Tipi, her iki regresyon analizi için de modelin %.22'sini açıklamaktadır ve bu etkiler her iki analiz için de anlamlı

düzeydedir. Baba Geleneksellik Değer Tipi, her iki analizde de tek başına regresyon modelinin %.24'ünü açıklamaktadır ve bu etki her iki modelde de anlamlıdır.

Altıncı Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi setinde, Genç Uyma Değer Tipi bağımlı değişken olarak ele alınmış ve anne baba için dört ayrı regresyon analizi yapılmıştır. İlk analizde, denklemin birinci adımında kontrol değişkeni olan GÖP, ikinci adımda bağımsız değişken olan Anne Uyma Değer Tipi, üçüncü adımda Anne Kabul Stili ve son olarak dördüncü adımda Anne Uyma Değer Tipi X Anne Kabul Stili, biçimlendirici etkiyi araştırmak için girilmiştir. İkinci analizde, ilk adımda yine GÖP, ikinci adımda Anne Uyma Değer Tipi, üçüncü adımda Anne Kontrol Stili ve son adımda Anne Kontrol Stili X Anne Uyma Değer Tipi biçimlendirici etkiyi araştırmak için girilmiştir. Aynı işlemler baba için de sırası ile uygulanmıştır (Bakınız Tablo 20).

Tablo 20. Anne ve Baba Uyma Değer Tipi ile Genç Uyma Değer Tipi İlişkisinde Anne ve Baba Kabul ve Kontrol Stillerinin Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi

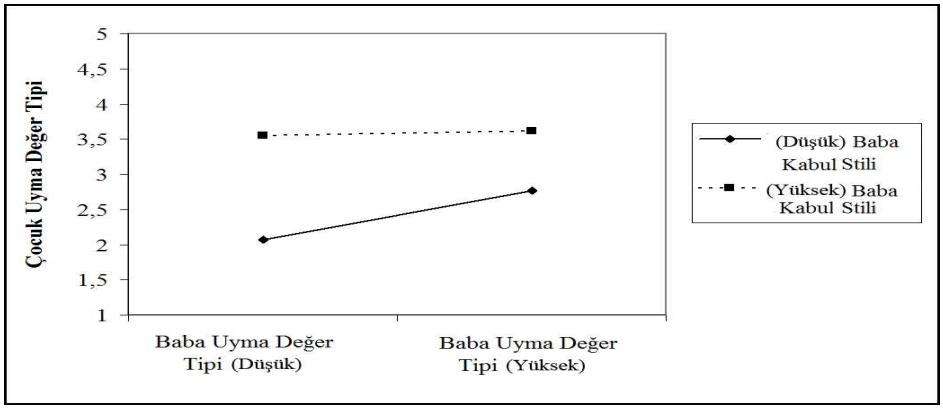
Değişkenler (Anne)	**β**	**ΔR^2**
1.Adım: GÖP (a)	.70***	.56***
2.Adım: Anne Uyma Değer Tipi (b)	.14	.02*
3.Adım: Anne Kabul Stili (c)	.01	.00
4.Adım: bXc	-.11	.01
1.Adım: GÖP (a)	.67***	.56***
2.Adım: Anne Uyma Değer Tipi (b)	.18*	.02*
3.Adım: Anne Kontrol Stili (c)	-.12	.01
4.Adım: bXc	-.04	.00
Değişkenler (Baba)	**β**	**ΔR^2**
1.Adım: GÖP (a)	.66***	.54***
2.Adım: Baba Uyma Değer Tipi (b)	.19**	.04**
3.Adım: Baba Kabul Stili (c)	.06	.00
4.Adım: bXc	-.16*	.02*
1.Adım: GÖP (a)	.68***	.54***
2.Adım: Baba Uyma Değer Tipi (b)	.18*	.05**
3.Adım: Baba Kontrol Stili (c)	-.03	.00
4.Adım: bXc	.16*	.02*

Not: Tüm ölçek puanları analizden önce standart skorlara dönüştürülmüştür. Tablodaki Standardize β katsayıları 4. adımda elde edilmiş katsayılardır.
* p<0.05, **p<0.01, *** p<0.001.

Tablo 20'de, Anne Kabul Stilinin Anne ve Genç Uyma Değer Tipi benzerlik ilişkisindeki biçimlendirici etkisinin incelendiği ilk analizde, Anne Uyma Değer Tipinin tek başına anlamlı etkisinin olmadığı fakat %.2 düzeyinde modele anlamlı katkı sağladığı görülmektedir. Anne Kabul Stilinin tek başına veya biçimlendirici etkinin regresyon denklemine anlamlı katkısının olmadığı görülmektedir.

Anne Kontrol Stilinin biçimlendirici etkisinin incelendiği ikinci analizde, Anne Uyma Değer Tipi tek başına modelin %.2'sini açıklamaktadır ve bu katkı anlamlı düzeydedir. Söz konusu analizde, Anne Kontrolü'nün tek başına veya biçimlendirici etkinin regresyon modeline anlamlı bir katkısı olmadığı görülmektedir.

Baba ve Genç Uyma Değer Tipi ilişkisine bakıldığında ise, Baba Kabul Stilinin biçimlendirici etkisinin incelendiği üçüncü analize göre, Baba Uyma Değer Tipi'nin tek başına değişimin %.4'ünü açıkladığı ve bu katkının anlamlı düzeyde olduğu görülmektedir. Baba Kabul Tutumu'nun tek başına modele anlamlı katkısının olmadığı görülmektedir. Biçimlendirici etkinin de değişimin %.2'sini açıkladığı ve bu etkinin anlamlı düzeyde olduğu görülmektedir (Bakınız Şekil 5).

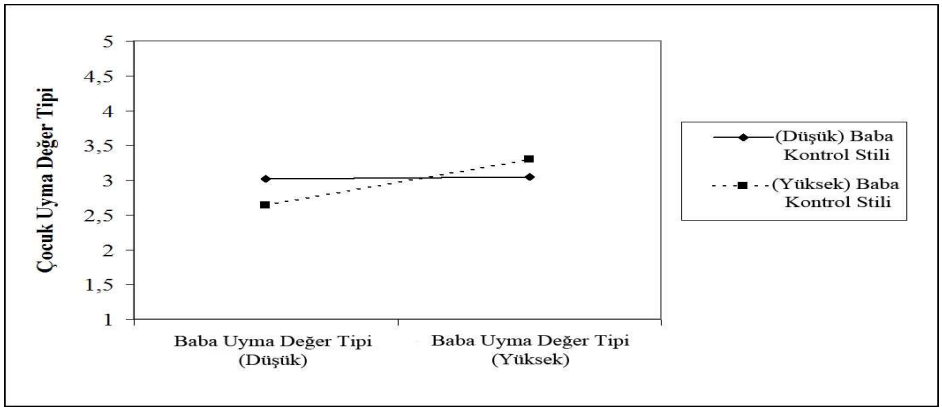

Şekil 5. Baba Uyma Değer Tipi ile Baba Kabul Stilinin Genç Uyma Değer Tipi Üzerindeki Ortak Etkisi

Şekil 5'e göre, Babalardan algılanan Kabul Stili'nin yüksek olduğu durumda Baba Uyma ve Çocuk Uyma Değer Tipi arasında ilişki görülmezken, Baba Kabul Stili'nin düşük olduğu durumda, baba ve çocukların sözkonusu değer tipi arasında

pozitif bir ilişki olduğu görülmektedir. Yani, düşük Baba Kabul Stili'nde, Baba Uyma Değer Tipi puanlarıarttıkça çocuğunki de artmaktadır.

Baba ve Genç Uyma Değer Tipi ilişkisinde Baba Kontrol Stilinin biçimlendirici etkisinin incelendiği dördüncü analize bakıldığında ise, Baba Uyma Değer Tipi'nin tek başına değişimin %.5'ini açıkladığı ve bu katkının anlamlı düzeyde olduğu görülmektedir. Baba Kontrol Stilinin tek başına modele anlamlı katkısının olmadığı görülmektedir. Biçimlendirici etkinin de değişimin %.2'sini açıkladığı ve bu etkinin anlamlı düzeyde olduğu görülmektedir (Bakınız Şekil 6).

Şekil 6. Baba Uyma Değer Tipi ile Baba Kontrol Stilinin Genç Uyma Değer Tipi Üzerindeki Ortak Etkisi

Şekil 6'da, Baba Kontrol Stili'nin düşük olduğu durumda Baba Uyma ve Çocuk Uyma Değer Tipi arasında bir ilişki gözlenmezken, Baba Kontrol Stili'nin yüksek olduğu durumda baba ve çocukların söz konusu değer tipleri arasında pozitif bir ilişki olduğu görülmüştür. Bir başka deyişle, yüksek Baba Kontrol Stili'nde Baba Uyma Değer Tipi puanları arttıkça çocuğunki de artmaktadır.

Yedinci Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi setinde, Genç Güvenlik Değer Tipi bağımlı değişken olarak ele alınmış ve anne için iki ayrı regresyon analizi yapılmıştır. İlk analizde, denklemin birinci adımında kontrol değişkeni olan GÖP, ikinci adımda bağımsız değişken olan Anne Güvenlik Değer Tipi, üçüncü adımda Anne Kabul Stili ve son olarak dördüncü adımda Anne

Güvenlik Değer Tipi X Anne Kabul Stili biçimlendirici etkiyi araştırmak için girilmiştir. İkinci analizde, ilk adımda yine GÖP, ikinci adımda Anne Güvenlik Değer Tipi, üçüncü adımda Anne Kontrol Stili ve son adımda Anne Kontrol Stili X Anne Güvenlik Değer Tipi biçimlendirici etkiyi araştırmak için girilmiştir (Bakınız Tablo 21).

Tablo 21. Anne Güvenlik Değer Tipi ile Genç Güvenlik Değer Tipi İlişkisinde Anne Kabul ve Kontrol Stilinin Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi

Değişkenler	**(Anne)**	**β**	**ΔR^2**
1.Adım: GÖP (a)		.69***	.53***
2.Adım: Anne Güvenlik Değer Tipi (b)		.15*	.03*
3.Adım: Anne Kabul Stili (c)		-.01	.00
4.Adım: bXc		-.11	.01
1.Adım: GÖP (a)		.68***	.53***
2.Adım: Anne Güvenlik Değer Tipi (b)		.16*	.03*
3.Adım: Anne Kontrol Stili (c)		-.11	.01
4.Adım: bXc		.07	.00

Not: Tüm ölçek puanları analizden önce standart skorlara dönüştürülmüştür. Tablodaki Standardize β katsayıları 4. adımda elde edilmiş katsayılardır.
*p<0.05, *** p<0.001.

Tablo 21'e bakıldığında, Anne Güvenlik Değer Tipi'nin tek başına her iki regresyon analizinde de değişimin %.3'ünü açıkladığı ve bu etkinin anlamlı düzeyde olduğu görülmektedir. Anne Kabul ve Kontrol Stillerinin her ikisinin de tek başlarına veya biçimlendirici etkilerinin anlamlı etkileri yoktur.

Sekizinci Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi setinde, Genç Özaşkınlık Değer Boyutu bağımlı değişken olarak ele alınmış ve anne baba için dört ayrı regresyon analizi yapılmıştır. İlk analizde, denklemin birinci adımında kontrol değişkeni olan GÖP, ikinci adımda bağımsız değişken olan Anne Özaşkınlık

Değer Boyutu, üçüncü adımda Anne Kabul Stili ve son olarak dördüncü adımda Anne Özaşkınlık Değer Boyutu X Anne Kabul Stili, biçimlendirici etkiyi araştırmak için girilmiştir. İkinci analizde, ilk adımda yine GÖP, ikinci adımda Anne Özaşkınlık Değer Boyutu, üçüncü adımda Anne Kontrol Stili ve son adımda Anne Kontrol Stili X Anne Özaşkınlık Değer Boyutu biçimlendirici etkiyi araştırmak için girilmiştir. Aynı işlemler baba için de sırası ile uygulanmıştır (Bakınız Tablo 22).

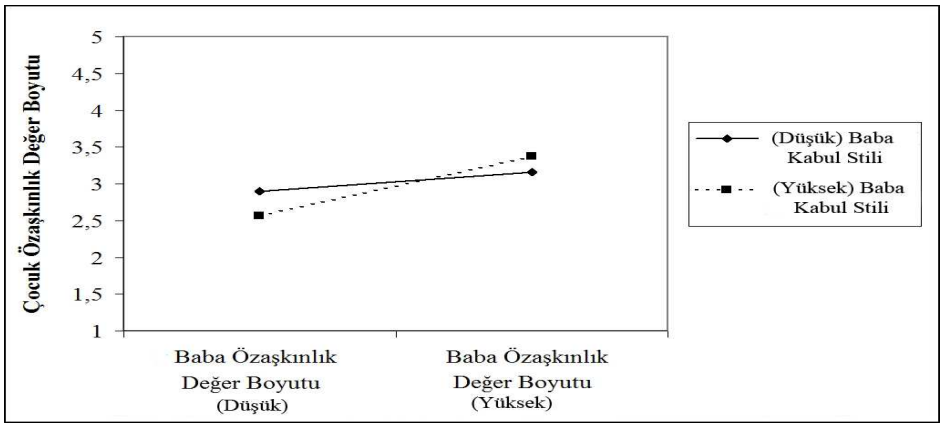
Tablo 22. Anne ve Baba Özaşkınlık Değer Boyutu ile Genç Özaşkınlık Değer Boyutu İlişkisinde Anne ve Baba Kabul ve Kontrol Stillerinin Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi

Değişkenler	**(Anne)**	**β**	**ΔR^2**
1.Adım: GÖP (a)		.68***	.54***
2.Adım: Anne Özaşkınlık Değer Boyutu (b)		.15	.02
3.Adım: Anne Kabul Stili (c)		-.06	.00
4.Adım: bXc		.04	.00
1.Adım: GÖP (a)		.69***	.54***
2.Adım: Anne Özaşkınlık Değer Boyutu (b)		.13	.02
3.Adım: Anne Kontrol Stili (c)		.07	.00
4.Adım: bXc		.10	.01
Değişkenler	**(Baba)**	**β**	**ΔR^2**
1.Adım: GÖP (a)		.63***	.56***
2.Adım: Baba Özaşkınlık Değer Boyutu (b)		.26**	.06**
3.Adım: Baba Kabul Stili (c)		-.03	.00
4.Adım: bXc		.13*	.02*
1.Adım: GÖP (a)		.62***	.56***
2.Adım: Baba Özaşkınlık Değer Boyutu (b)		.27**	.06**
3.Adım: Baba Kontrol Stili (c)		-.00	.00
4.Adım: bXc		.01	.00

Not: Tüm ölçek puanları analizden önce standart skorlara dönüştürülmüştür. Tablodaki Standardize β katsayıları 4. adımda elde edilmiş katsayılardır.
* p<0.05, **p<0.01, *** p<0.001.

Tablo 22'de, Anne Kabul ve Kontrol Stillerinin Anne ve Genç Özaşkınlık Değer Boyutu benzerlik ilişkisindeki biçimlendirici etkisinin incelendiği ilk ve ikinci analizlerde, ne Anne Özaşkınlık Değer Boyutu'nun veya Anne Kabul ve Kontrol Stillerinin tek başlarına etkilerinin ne de biçimlendirici etkilerinin anlamlı etkilerinin olmadığı görülmektedir.

Baba ve Genç Özaşkınlık Değer Boyutu ilişkisinde Baba Kabul Stilinin biçimlendirici etkisinin incelendiği üçüncü analize bakıldığında ise, Baba Özaşkınlık Değer Boyutu'nun tek başına değişimin %.6'sını açıkladığı ve bu katkının anlamlı düzeyde olduğu görülmektedir. Baba Kabul Stilinin tek başına modele anlamlı katkısı yoktur. Biçimlendirici etkinin de değişimin %.2'sini açıkladığı ve bu etkinin anlamlı düzeyde olduğu görülmektedir (Bakınız Şekil 7).

Şekil 7. Baba Özaşkınlık Değer Boyutu ile Baba Kabul Stilinin Genç Özaşkınlık Değer Boyutu Üzerindeki Ortak Etkisi

Şekil 7'de görüldüğü gibi, Baba Kabul Stili'nin hem yüksek hem de düşük olduğu durumda Baba Özaşkınlık ve Çocuk Özaşkınlık Değer Boyutu arasında pozitif ilişki gözlenmekle birlikte, bu ilişkinin Baba Kabul Stili'nin yüksek olduğu durumda daha güçlü olduğu görülmektedir. Yani, Baba Kabul Stili'nde Baba Özaşkınlık Değer Boyutu puanları arttıkça çocuğunki de artmaktadır.

Baba ve Genç Özaşkınlık Değer Boyutu ilişkisinde Baba Kontrol Stilinin biçimlendirici etkisinin incelendiği dördüncü analize bakıldığında ise, Baba Özaşkınlık Değer Boyutu'nun tek başına değişimin %.6'sını açıkladığı ve bu katkının anlamlı düzeyde olduğu görülmektedir. Ne Baba Kontrol Stilinin ne de biçimlendirici etkilerinin tek başlarına anlamlı etkisinin olmadığı görülmektedir.

Dokuzuncu Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi setinde, Genç Özgenişletim Değer Boyutu bağımlı değişken olarak ele alınmış ve anne baba için dört ayrı regresyon analizi yapılmıştır. İlk analizde, denklemin birinci adımında kontrol değişkeni olan GÖP, ikinci adımda bağımsız değişken olan Anne Özgenişletim Değer Boyutu, üçüncü adımda Anne Kabul Stili ve son olarak dördüncü adımda Anne Özgenişletim Değer Boyutu X Anne Kabul Stili biçimlendirici etkiyi araştırmak için girilmiştir. İkinci analizde, ilk adımda yine GÖP, ikinci adımda Anne Özgenişletim Değer Boyutu, üçüncü adımda Anne Kontrol Stili ve son adımda Anne Kontrol Stili X Anne Özgenişletim Değer Boyutu biçimlendirici etkiyi araştırmak için girilmiştir. Aynı işlemler baba için de sırası ile uygulanmıştır (Bakınız Tablo 23).

Tablo 23. Anne ve Baba Özgenişletim Değer Boyutu ile Genç Özgenişletim Değer Boyutu İlişkisinde Anne ve Baba Kabul ve Kontrol Stilinin Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi

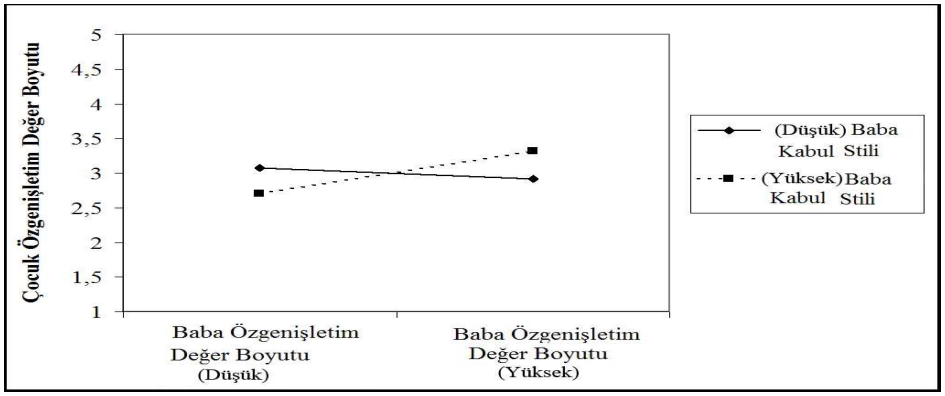
Değişkenler	**(Anne)**	**β**	**ΔR²**
1.Adım: GÖP (a)		.58***	.42***
2.Adım: Anne Özgenişletim Değer Boyutu (b)		.25**	.06**
3.Adım: Anne Kabul Stili (c)		.02	.00
4.Adım: bXc		.08	.01
1.Adım: GÖP (a)		.58***	.42***
2.Adım: Anne Özgenişletim Değer Boyutu (b)		.24**	.06**
3.Adım: Anne Kontrol Stili (c)		.01	.00
4.Adım: bXc		-.12	.01
Değişkenler	**(Baba)**	**β**	**ΔR²**
1.Adım: GÖP (a)		.69***	.43***
2.Adım: Baba Özgenişletim Değer Boyutu (b)		.11	.02
3.Adım: Baba Kabul Stili (c)		.01	.00
4.Adım: bXc		.19*	.03*
1.Adım: GÖP (a)		.64***	.43***
2.Adım: Baba Özgenişletim Değer Boyutu (b)		.16	.02
3.Adım: Baba Kontrol Stili (c)		.03	.00
4.Adım: bXc		.00	.00

Not: Tüm ölçek puanları analizden önce standart skorlara dönüştürülmüştür. Tablodaki Standardize β katsayıları 4. adımda elde edilmiş katsayılardır.
*p<0.05, **p<0.01, *** p<0.001.

Tablo 23'te, Anne Kabul ve Kontrol Stillerinin Anne ve Genç Özgenişletim Değer Boyutu benzerlik ilişkisindeki biçimlendirici etkisinin incelendiği ilk ve ikinci analizlerin her ikisinde de, Anne Özgenişletim Değer Boyutu'nun tek başına modelin %.6'sını açıkladığı ve bu katkının anlamlı düzeyde olduğu görülmektedir.

Ne Anne Kabul ve Kontrol Stillerinin tek başlarına ne de biçimlendirici etkilerinin anlamlı düzeyde olmadıkları görülmektedir.

Baba ve Genç Özgenişletim Değer Boyutu ilişkisinde Baba Kabul ve Kontrol Stillerinin biçimlendirici etkilerinin incelendiği üçüncü ve dördüncü analizlere bakıldığında ise, yalnızca Baba Kabul Stilinin biçimlendirici etkisinin anlamlı olduğu ve değişimin %.3'ünü açıkladığı görülmektedir (Bakınız Şekil 8). Her iki analizde, ne Baba Özgenişletim Değer Boyutlarının, ne Baba Kontrol Stilinin tek başlarına etkilerinin, ne de Baba Kontrol Stilinin biçimlendirici etkisinin olmadığı görülmektedir.

Şekil 8. Baba Özgenişletim Değer Boyutu ile Baba Kabul Stilinin Genç Özgenişletim Değer Boyutu Üzerindeki Ortak Etkisi

Şekil 8'e bakıldığında, Baba Kabul Stili'nin düşük olduğu durumda, Baba Özgenişletim ve Çocuk Özgenişletim Değer Boyutu arasında güçsüz ve negatif bir ilişki söz konusu iken, Baba Kabul Stili'nin yüksek olduğu durumda bu ilişkinin pozitif yönde ve daha güçlü olduğu görülmüştür. Bir başka deyişle, yüksek Baba Kabul Stili'nde Baba Özgenişletim Değer Boyutu puanları arttıkça çocuğunki de artmaktadır.

Onuncu Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi setinde, Genç Yeniliğe Açıklık Değer Boyutu bağımlı değişken olarak ele alınmış ve anne baba için dört ayrı regresyon analizi yapılmıştır. İlk analizde, denklemin birinci adımında kontrol değişkeni olan GÖP, ikinci adımda bağımsız değişken olan Anne Yeniliğe Açıklık Değer boyutu, üçüncü adımda Anne Kabul Stili ve son olarak dördüncü

adımda Anne Yeniliğe Açıklık Değer Boyutu X Anne Kabul Stili biçimlendirici etkiyi araştırmak için girilmiştir. İkinci analizde, ilk adımda yine GÖP, ikinci adımda Anne Yeniliğe Açıklık Değer Boyutu, üçüncü adımda Anne Kontrol Stili ve son adımda Anne Kontrol Stili X Anne Yeniliğe Açıklık Değer Boyutu biçimlendirici etkiyi araştırmak için girilmiştir. Aynı işlemler baba için de sırası ile uygulanmıştır (Bakınız Tablo 24).

Tablo 24. Anne ve Baba Yeniliğe Açıklık Değer Boyutu ile Genç Yeniliğe Açıklık Değer Boyutu İlişkisinde Anne ve Baba Kabul ve Kontrol Stillerinin Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi

Değişkenler (Anne)	**β**	**ΔR^2**
1.Adım: GÖP (a)	.48***	.27***
2.Adım: Anne Yeniliğe Açıklık Değer Boyutu (b)	.17	.02
3.Adım: Anne Kabul Stili (c)	-.06	.00
4.Adım: bXc	.09	.00
1.Adım: GÖP (a)	.48***	.27***
2.Adım: Anne Yeniliğe Açıklık Değer Boyutu (b)	.15	.02
3.Adım: Anne Kontrol Stili (c)	-.08	.01
4.Adım: bXc	.01	.00
Değişkenler (Baba)	**β**	**ΔR^2**
1.Adım: GÖP (a)	.57***	.32***
2.Adım: Baba Yeniliğe Açıklık Değer Boyutu (b)	.30**	.08**
3.Adım: Baba Kabul Stili (c)	-.19*	.03*
4.Adım: bXc	.02	.00
1.Adım: GÖP (a)	.52***	.32***
2.Adım: Baba Yeniliğe Açıklık Değer Boyutu (b)	.28**	.08**
3.Adım: Baba Kontrol Stili (c)	-.08	.01
4.Adım: bXc	-.01	.00

Not: Tüm ölçek puanları analizden önce standart skorlara dönüştürülmüştür. Tablodaki Standardize β katsayıları 4. adımda elde edilmiş katsayılardır.
*p<0.05, **p<0.01, *** p<0.001.

Tablo 24'te, Anne Kabul ve Kontrol Stillerinin Anne ve Genç Yeniliğe Açıklık Değer Boyutu benzerlik ilişkisindeki biçimlendirici etkisinin incelendiği ilk ve ikinci analizlerin her ikisinde de, ne Anne Yeniliğe Açıklık Değer Boyutu'nun, ne Anne Kabul ve Kontrol Stillerinin tek başlarına, ne de biçimlendirici etkilerinin anlamlı düzeyde olmadığı görülmektedir.

Baba ve Genç Yeniliğe Açıklık Değer Boyutu ilişkisinde Baba Kabul Stilinin biçimlendirici etkisinin incelendiği üçüncü analizde ise, Baba Yeniliğe Açıklık Değer Boyutunun tek başına değişimin %.8'ini açıkladığı ve bu katkının anlamlı düzeyde olduğu görülmektedir. Baba Kabul Stilinin de tek başına değişimin %.3'ünü açıkladığı ve bu etkinin de anlamlı düzeyde olduğu görülmektedir. Biçimlendirici etkinin ise anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmektedir.

Baba Kontrol Stilinin biçimlendirici etkisinin incelendiği dördüncü analize bakıldığında ise, Baba Yeniliğe Açıklık Değer Boyutunun tek başına değişimin %.08'ini açıkladığı ve bu etkinin anlamlı düzeyde olduğu görülmektedir. Ne Baba Kontrol Stilinin tek başına ne de biçimlendirici etkilerin anlamlı olmadığı görülmektedir.

On birinci Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi setinde, Genç Muhafazacı Yaklaşım Değer Boyutu bağımlı değişken olarak ele alınmış ve anne baba için dört ayrı regresyon analizi yapılmıştır. İlk analizde, denklemin birinci adımında kontrol değişkeni olan GÖP, ikinci adımda bağımsız değişken olan Anne Muhafazacı Yaklaşım Değer Boyutu, üçüncü adımda Anne Kabul Stili ve son olarak dördüncü adımda Anne Muhafazacı Yaklaşım Değer Boyutu X Anne Kabul Stili, biçimlendirici etkiyi araştırmak için girilmiştir. İkinci analizde, ilk adımda yine GÖP, ikinci adımda Anne Muhafazacı Yaklaşım Değer Boyutu, üçüncü adımda Anne Kontrol Stili ve son adımda Anne Kontrol Stili X Anne Muhafazacı Yaklaşım Değer Boyutu biçimlendirici etkiyi araştırmak için girilmiştir. Aynı işlemler baba için de sırası ile uygulanmıştır (Bakınız Tablo 25).

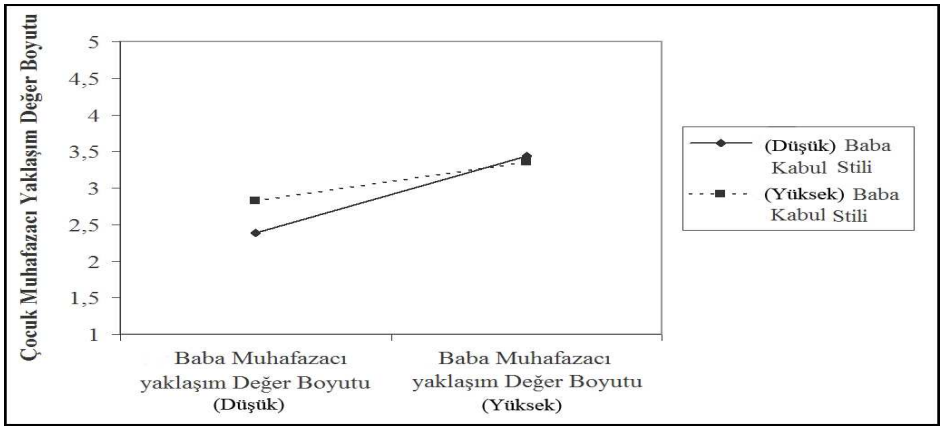
Tablo 25. Anne ve Baba Muhafazacı Yaklaşım Değer Boyutu ile Genç Muhafazacı Yaklaşım Değer Boyutu İlişkisinde Anne ve Baba Kabul ve Kontrol Stillerinin Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi

Değişkenler (Anne)	**β**	**ΔR²**
1.Adım: GÖP (a)	.58***	.54***
2.Adım: Anne Muhafazacı Yaklaşım Değer Boyutu (b)	.34***	.09***
3.Adım: Anne Kabul Stili (c)	.06	.00
4.Adım: bXc	-.08	.01
1.Adım: GÖP (a)	.58***	.54***
2.Adım: Anne Muhafazacı Yaklaşım Değer Boyutu (b)	.35***	.09***
3.Adım: Anne Kontrol Stili (c)	-.08	.01
4.Adım: bXc	.00	.00
Değişkenler (Baba)	**β**	**ΔR²**
1.Adım: GÖP (a)	.54***	.53***
2.Adım: Baba Muhafazacı Yaklaşım Değer Boyutu (b)	.42***	.15***
3.Adım: Baba Kabul Stili (c)	.09	.01
4.Adım: bXc	-.14*	.02*
1.Adım: GÖP (a)	.57***	.53***
2.Adım: Baba Muhafazacı Yaklaşım Değer Boyutu (b)	.43***	.15***
3.Adım: Baba Kontrol Stili (c)	-.06	.00
4.Adım: bXc	.01	.00

Not: Tüm ölçek puanları analizden önce standart skorlara dönüştürülmüştür. Tablodaki Standardize β katsayıları 4. adımda elde edilmiş katsayılardır.
*p<0.05, *** p<0.001.

Tablo 25'te, Anne Kabul ve Kontrol Stillerinin, Anne ve Genç Muhafazacı Yaklaşım Değer Boyutu benzerlik ilişkisindeki biçimlendirici etkilerinin incelendiği ilk ve ikinci analizlerin her ikisinde de Anne Muhafazacı Yaklaşım Değer Boyutu'nun tek başına etkisinin olduğu ve değişimin %.9'unu açıkladığı görülmektedir. Anne Kabul ve Kontrol Stillerinin tek başlarına veya biçimlendirici etkilerin anlamlı düzeyde olmadıkları görülmektedir.

Baba ve Genç Muhafazacı Yaklaşım Değer Boyutu ilişkisinde Baba Kabul Stili'nin biçimlendirici etkisinin incelendiği üçüncü analizde ise, Baba Muhafazacı Yaklaşım Değer Boyutunun tek başına değişimin %.15'ini açıkladığı ve bu katkının anlamlı düzeyde olduğu görülmektedir. Baba Kabul Stilinin tek başına anlamlı katkısının olmadığı görülmektedir. Baba Kabul Stilinin biçimlendirici etkisinin ise regresyon modelinin %.2'sini açıkladığı ve bu katkının anlamlı düzeyde olduğu görülmektedir (Bakınız Şekil 9).

Şekil 9. Baba Muhafazacı Yaklaşım Değer Boyutu ile Baba Kabul Stilinin Genç Muhafazacı Yaklaşım Değer Boyutu Üzerindeki Ortak Etkisi

Şekil 9'a göre, Baba Kabul Stili'nin hem düşük düzeyinde hem de yüksek düzeyinde, Babaların Muhafazacı Yaklaşım ve Çocuk Muhafazacı Yaklaşım Değer Boyutu arasında pozitif yönde ilişkiler gözlenmiştir. Bu ilişkilerin, Baba Kabul Stili'nin düşük olduğu durumda daha güçlü olduğu görülmektedir. Yani, Baba Kabul Stili'nin her iki düzeyinde Baba Muhafazacı Yaklaşım Değer Boyutu puanları arttıkça çocuğunki de artmakta, özellikle de düşük kabul düzeyinde daha çok artmaktadır.

Baba Kontrol Stilinin biçimlendirici etkisinin incelendiği dördüncü analize bakıldığında ise, Baba Muhafazacı Yaklaşım Değer Boyutunun tek başına değişimin %.15'ini açıkladığı ve bu etkinin anlamlı düzeyde olduğu görülmektedir. Ne Baba Kontrol Stilinin tek başına katkısının ne de biçimlendirici etkilerinin olmadığı görülmektedir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bireyler olarak bizler, yaşamımızda rehber olarak kullandığımız birtakım değerlere sahibizdir ve bazı değerlere hayatımıza yön vermesi açısından diğerlerinden daha çok önem veririz. Bu durumda, kültürel etkilerin yanı sıra bireysel özelliklerimizin de rolü vardır. Dolayısıyla bu araştırmada, anne, baba ve genç üçlülerinin değerlere verdikleri önem derecelerini karşılaştırıp, aynı değerlere farklı derecede önem yükleyip yüklemedikleri incelenmiştir. Bulgular, iki nesil (ebeveynler-çocukları) arasında var olan tabloyu daha net görmemizi sağlamıştır.

Tek tek değer tipleri açısından ebeveynler ve gençler arasındaki fark ilişkilerini ele aldığımızda, eşitlik, dünyada barış, doğanın iyiliği, açık fikirlilik, sadakat ve dürüstlük gibi değerleri içeren Evrenselcilik ve İyilikseverlik değer tipleri açısından ve bu iki değer tipinin birleşiminden oluşan Özaşkınlık Değer Boyutu'ndaki değerlere verilen önem açısından gençler, anneler ve babalar arasında bir fark bulunmamıştır. Sözkonusu değerler, toplumsal ve evrensel iyiliğe atıf yapmaktadırlar. İyilikseverlik değerlerine tüm katılımcıların eşit düzeyde önem vermesi beklenen bir durumdur. Karakitapoğlu-Aygün ve İmamoğlu (2002), Schwartz'ın (1992) olumlu sosyal değerleri içeren ve grup içi uyumu sürdürmeye yaradığı şeklinde tanımladığı söz konusu değer boyutuna, Türkiye'deki insanların oldukça önem verdiğini bulmuştur. Aynı çalışmada, diğer araştırma bulgularıyla paralel olarak, Türkiye'de geleneksel değerlere verilen önemde bir azalma olsa da, iyilikseverlik değerine verilen önemin değişmediği belirtilmiştir.

Özaşkınlık Değer Boyutu'nun diğer ucunda yer alan Özgenişletim Değer Boyutu'nu oluşturan değer tiplerine baktığımızda, toplumsal konum, insanlar ve kaynaklar üzerinde denetim gücü demek olan Güç değerine verilen önemde, anneler ve gençler arasında fark olmamakla beraber, babalar, anneler ve gençlerden daha fazla önem vermektedirler. Babalar açısından ortaya çıkan bu durum, kültürümüzde, geleneksel değerlerin erkeğe yüklediği sıfatların, erkekler üzerinde hala etkili olabileceğini akla getirmektedir. Kundakçı (2007), eğitim seviyesi artsa bile erkekler arasında toplumsal cinsiyet alanındaki iktidar ilişkilerinin, ev işlerinden cinselliğe, çocuk yetiştirmeden iş yaşamına kadar birçok alanda hala varlığına dair kanıtlar elde

etmiştir. Farklı olarak Schwartz (1990), komünal yapıdan yasalara dayalı yapılara doğru hızlı bir biçimde dönüşüm geçiren toplumlarda, gücün en çok önem verilen değer olacağını varsaymaktadır. Bu boyutta yer alan ve bireysel zevke ve hazza yönelimi içeren Hazcılık değerine ise gençlerin, babalarından daha çok önem verdikleri görülmektedir.

Söz konusu değer tiplerinin oluşturduğu Özgenişletim Değer Boyutu açısından bakıldığında ise gençler, anneler ve babaları arasında bazı farklılıklar olduğu görülmüştür. Bu boyuta en çok babaların, ardından gençlerin ve en az da annelerin önem verdiği görülmektedir. Bu farklılık düzeyi, istatistiksel açıdan oldukça yüksek düzeydedir. Karakitapoğlu-Aygün ve İmamoğlu (2002), özgenişletim değer boyutuna Türkiye'de yaşayan yetişkinlerin oldukça önem verdiklerini belirtmekte, bunu da Türkiye'de yaşanan sosyal değişime bağlamaktadır. Türkiye'de yaşanan ve geleneksellikten modernizme geçişi içeren sosyal değişimin, özgenişletim değerine önem atfetmede rolü olabileceğini varsaymaktadırlar.

Yeniliğe Açıklık Değer Boyutu'nu oluşturan değerlere bakıldığında, ebeveynler arasında sadece babaların Hazcılık değeri ile gençlerinki arasında karşılaştırmalar yapılabilmiş ve gençlerin babalarına oranla hayattan tat almaya yönelik hazcı değerlere daha çok önem verdikleri görülmüştür. Yeniliğe Açıklık değer boyutuna verilen önem bakımından, anneler ve babalar arasında fark gözlenmezken gençlerin ebeveynlerine oranla bu boyuta daha çok önem verdikleri görülmektedir. Bu fark, istatistiksel açıdan oldukça yüksek düzeydedir. Gençlerin boyut puanlarının ebeveynlerininkinden yüksek oluşu ve boyutu oluşturan değerlerden biri olan Hazcılık değerine babalardan fazla önem vermeleri sonucu, boyutu oluşturan fakat analize katılmayan Uyarılım ve Özyönelim değerlerine verecekleri önemin de ebeveynlerininkinden daha fazla olabileceğini varsayabiliriz. Buna göre gençler arasında heyecan ve yenilik, düşünce ve eylemde bağımsızlık arayışı olduğu düşünülebilir.

Geleneklere saygı, alçak gönüllülük, kanaatkarlık, dindarlık, kadında namus ve erkeğin üstünlüğü gibi değerleri içeren Geleneksellik değer tipinde, anne ve babalar açısından fark olmadığı ve bu değer tipine gençlerden daha çok önem

atfettikleri görülmüştür. Kendini denetleme ve itaat gibi değerleri barındıran Uyma değer tipine ise en çok anneler, sonra babalar ve en az da gençler önem atfetmiştir. Sadece anneler ve gençlerin karşılaştırılabildiği ve örneğin toplumsal düzenin sürmesi, milli güvenlik ve aile güvenliği gibi değerleri içeren Güvenlik değer tipine ise, annelerin gençlerden daha çok önem verdikleri görülmüştür. Bahsedilen değer tiplerinin meydana getirdiği ve Yeniliğe Açıklık Değer Boyutu'nun diğer ucunda yer alan Muhafazacı Yaklaşım Değer Boyutu'nda, Yeniliğe Açıklık Değer Boyutu'nda görülenden farklı bir tablo önümüze çıkmaktadır. Anneler ve babaların bu boyutta yer alan değerlere verdikleri önemde istatistiksel açıdan anlamlı fark olmamakla birlikte, annelerin babalara göre ortalamalarının yüksek olma eğiliminde olduğu gözlenmiştir. Ayrıca anne ve babaların da gençlerden daha yüksek puanlar aldıkları görülmüştür. Dolayısıyla gençlerin, geleneğin öngördüğü itaate ve uymaya önem vermedikleri söylenebilir. Muhafazacı değerlere genel olarak ebeveynlerinden daha az önem vermeleri bazı araştırma bulgularıyla uyumludur (Shönpflug, 2001; Karakitapoğlu-Aygun ve İmamoğlu, 2002). Gençlerin, dindarlık ve namus gibi ögeleri barındıran geleneksel değerlere ebeveynlerinin verdiğinden daha az önem vermeleri ve ayrıca güvenlik kavramından beklentilerinin görece düşük oluşu, bazı literatür bulgularıyla paralel olmakla birlikte bazı bulgularla da örtüşmemektedir. Başaran (2004), üniversite eğitiminin gençlerin dindarlık eğilimlerinde etkisinin olmadığını, küçüklükte ve daha önceki yaşlarda özümsenen dini değerlerin süreklilik gösterdiğini aktarmaktadır. Benzer biçimde Bingöl (2000), üniversite öğrencilerinin sosyal ve siyasal konularda demokratik tutumlarını tespit etmek üzere yaptığı araştırmada, öğrencilerin gelenekçi bir tutum içinde olduklarını, ebeveynleriyle birçok açıdan aynı fikirde olduklarını ve üniversite öğrenimlerinin onları demokratik değerler açısından geliştirmediği gibi önceki yıllardaki araştırma bulgularıyla karşılaştırıldığında daha da gelenekçi bir hale geldiklerini vurgulamaktadır. Yine, Başaran, üniversite gençliğinin, güvenlik değerine verdiği önemin yıllar içinde azaldığını aktarmakta ve bu durumu, cumhuriyet döneminden beri azalan savaş tehdidi algısına bağlamaktadır. Bu durum, bu araştırmadan elde edilen bulgularla uyumludur. Literatürdeki bazı bulgular (Lecompte ve Hortaçsu, 1975), dini değerler ile ulusçu değerlere verilen önemin zaman içinde dalgalanmalar gösterdiğini akla getirmektedir.

Annelerin uyma değerine önem vermesi ve muhafazacı değerleri yüceltmeye meyilli olmaları, erkeklerde olduğu gibi, kadınların da toplumsal cinsiyet rollerini sürdürdüklerini akla getirmektedir. Değer önceliklerinde yaşam koşullarının etkisinin olacağını daha önce belirtmiştik. Kundakçı'ya (2007) göre, kültürümüzde artan eğitim düzeyine rağmen, genel cinsiyet kalıplarının hala sürdüğü anlaşılmaktadır.

Nesiller arasında değer benzerliği/farklılığı açısından genel çerçeveye bakıldığında, evrensel iyiliğe atfedilen değerlere bakış açısında aile bireyleri arasında bir uyum olduğu ancak bir boyutun iki ucunu oluşturan Yeniliğe açıklık ve Muhafazacı yaklaşım değer gruplarında, ebeveynler ve gençlerin zıtlaştıkları görülmektedir. Gençler ebeveynlerine nazaran daha yenilikçi bir eğilim sergilerken, ebeveynleri daha muhafazakar, daha gelenekçi yaklaşımlar sergilemektedir. Bulgular, Çocuğun Değeri Araştırmaları'nda (Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2005), Türkiye'de yaşanan şehirleşme ve eğitimdeki gelişmeler sonucu, ebeveynlerin çocuğun psikolojik değerini vurguladıkları, bunun sonucunda da çocuğun aileye bağımlılığının azaldığı ve daha fazla özgürlük alanı doğduğu varsayımı ile örtüşüyor görünmektedir. Kağıtçıbaşı (2000), aynı kültür içinde farklı değerlerin benimsenebildiğini ve değişik aile modellerinin görülebildiğini belirtmektedir. Hatta aynı bireylerde aynı zamanda, her iki kültüre özgü (bireyci-toplulukçu) değer önceliklerinin bir arada bulunabileceğini gösteren bulgular (Tamis-Le Monda, 2003) mevcuttur.

Bu araştırmada, gençlerin bireysel ihtiyaçları ön plana çıkaran değerlere, ebeveynlerine nazaran daha çok önem verdiğine dair bulgular, değişen sosyo-ekonomik koşullarla eş zamanlı olarak, aile ilişkileri ve değerlerin de sürekli sorgulanması gerektiğini akla getirmektedir. Kağıtçıbaşı, Türkiye gibi sosyo-ekonomik açıdan geçiş evresinde olan bir ülkede, çocuğa verilen psikolojik değerdeki artışın, gençlerin özerkliklerini destekleyebileceğini ancak yine de bireylerin, hem toplulukçu hem de bireyci değerlere eş zamanlı olarak önem verdiğini belirtmiştir. Daha toplulukçu değerlerden daha bireyci değerlere doğru evrilmiş olan bir kültürün, bu evrimini, daha bireyci değerlerin yüceltilmesine doğru tamamlama olasılığının söz konusu olabileceğini düşünmekteyiz.

Aile üyeleri içinde annelerin, gelenekçi veya toplulukçu olarak değerlendirilen değerlere daha çok önem vermeleri, geleneğe daha bağlı ve onu sürdürmeye daha istekli olduğu; babaların hem gelenekçi hem güce ve dayanan değerlere önem vermesi gelenekleri ve gelenekleri pekiştiren statükoyu benimsedikleri anlamına geliyor gibidir. Gençlerin ise yenilikçi, zamanın şartlarına göre esneyebilen değerlere ebeveynlerine göre daha çok önem verdikleri görülmüştür. Babalar ve gençler aynı zamanda, bireysel gelişime atfedilen değerlere de annelerden daha fazla önem vermektedirler. Anneler ile gençler açısından elde edilen bulgular, Karadeniz'in (2010) anneler ve onların annelerinin (anneanneler) değerleri açısından karşılaştırmalar yaptığı çalışmasıyla paraleledir. Karadeniz, annelerin özgürlük ve rahat bir yaşama önem verdiklerini fakat anneannelerin özgürlük, eşitlik gibi değerlerden ziyade ahiret ve aile güvenliğine önem vererek kızlarından farklılaştığını belirtmektedir. Ayrıca, Karakitapoğlu-Aygün ve İmamoğlu (2002), üniversiteli gençler ve yetişkin katılımcılarla yaptığı araştırmada, yetişkin katılımcıların geleneksel-dinsel değerlere daha çok önem verdiklerini bulmuştur.

Cinsiyet sosyalleştirmesi, değer tercihlerindeki farklılıkları açıklamak için önemli bir belirleyici olabilir. Erkekler başarı ve özyönelim gibi kendiliği ifade eden değerlere daha çok önem verirken; kadınlar sosyal ilişkileri vurgulayan toplulukçu değerlere vurgu yapmaktadır. Geleneksel Türk ailesinde de benzer cinsiyet stereotipleri bulunmaktadır. Erkeklerden çevreleri üzerinde hakimiyet kurmaları ve ailelerini desteklemeleri beklenirken; kadınlardan sakin olmaları, başkalarını düşünmeleri, sosyal ilişkileri sürdürmeleri ve iyilikseverlik ve sevecenliği içeren değerleri benimsemeleri beklenmektedir (akt: Karakitapoğlu-Aygün ve İmamoğlu, 2002). Karakitapoğlu-Aygün ve İmamoğlu (2002) ise, erkeklerin kadınlara oranla gelenekçi değerlere daha çok önem verdiklerini bulmuştur. Literatürde (Tulviste, Mizera, Geer ve Tryggvason, 2007; Yağmurlu, Çıtlak, Dost ve Leyendecker, 2009), annelerin, eğitim seviyelerine göre, gelenekçi değerlere daha çok önem verdiği vurgulanmaktadır. Bu araştırmada aile üyelerinin eğitim seviyelerine göre değerleri araştırılmamakla birlikte, annelerin eğitim düzeylerinin babalara ve gençlere göre düşük olması, aynı zamanda da ekonomik gelirlerinin babalara göre oldukça düşük olması, daha muhafazacı değerlere önem vermelerinin açıklayıcısı olabilir. Ayrıca, üniversiteli katılımcıların çoğunluğunun cinsiyetinin kız olması ve yenilikçi

değerlere ebeveynlerinden daha çok önem vermeleri nedeniyle, cinsiyet kalıplarının iki nesil arasında (anne-kız) farklılaşıp farklılaşmadığının, bunun da artan eğitime bağlı olup olmadığının irdelenmesi için, daha ileri araştırmalar yapılmalıdır.

Ebeveynler ve gençlerin değer benzerliği ile ilgili son olarak belirtilmesi gereken nokta, iç-gruba bağlılığı hedefleyen daha toplulukçu ve geleneksel değerlerin, diğer değerlere nazaran daha kolay ve yoğun aktarılacağı beklentisinin (Shönpflug, 2001), en azından bu araştırmadaki katılımcılar açısından desteklenmediğidir. Bu durum, değişen sosyo-ekonomik bağlamda, Türkiye'de çocuğun psikolojik değerindeki artışa işaret eden araştırma bulgularına paralel olarak, ebeveynlerin çocuklarının daha özerk ve bağımsız olmaları yönündeki beklentilerinin bir sonucu olabilir. Değerler ve değer önceliklerinin zamana ve bağlama göre değiştiğini daha önce vurgulamıştık. Değişen değer önceliklerinin, sosyalleştirme sürecine de etki edebileceği unutulmamalıdır. Olası diğer etkilerin, daha ileri araştırmalarla incelenmesi önerilebilir.

Ebeveynler çocuklarını yetiştirirken, kendilerine ait olan ya da ait oldukları kültürel grubu bir arada tutma işlevini gören temel ögelerden olan değerleri onlara aktarma gayesi içindedirler. Bu süreçte de, birtakım ebeveynlik stillerini, hedeflerini gerçekleştirmek için araç olarak kullanırlar. Fakat sosyalleştirme sürecinde araya, *algı* gibi değişkenler de girebildiğinden, bu araştırmanın ikinci bir amacı da, çocukların (gençlerin) penceresinden bakmaya çalışarak, söz konusu stillerin gençler tarafından algılanışının, söz konusu değerlerin genç tarafından benimsenmesine etkisi olup olmadığıdır.

Ebeveynlerden algılanan kabul-ilgi ve sıkı denetim kontrol boyutlarının, gençlerin değerleri üzerindeki etkisine bakıldığında genel olarak, algılanan ebeveynlik stillerinin gençlerin değerleri üzerinde, baba kabul stili dışında doğrudan bir etkisinin olmadığı görülmüştür.

Babalarını daha çok ilgili ve kabul edici algılayan gençlerin, babalarını daha az kabul edici bulanlara göre uyma değerine daha az önem vermeleri, babaların artan kabulü ile gençlerin daha az itaat gösterdiklerine işaret etmektedir. Babalar ile ilgili bu bulgu, babaların kabul edicilikleri ile gençlerin psikolojik özerkliklerini

kazanmaları arasında bir ilişkiye işaret edebilir. Ayrıca bu bulgu literatürle uyumludur. Cabrera, Tamis-LeMonda, Bradley, Hofferth, ve Lamb (2000), annelerin temel bakım ve duygusal destek verenler olarak görülürken babaların, çocukta özerklik gelişimini destekleme olasılığının olduğunu öne sürmektedirler. Örneğin babalar annelere göre rekabeti, bağımsızlığı ve risk alma davranışını desteklemektedir. Belirtilmelidir ki bulgular, iki değişken arasında neden-sonuç ilişkisini göstermemektedir. Yani, babaları daha kabul edici olduklarından mı gençler daha az itaat göstermektedirler; ya da tam tersi gençler daha az uyma ve itaat gösterdiklerinden mi babaları kabul edici olmaktadır sorusunun daha ileri araştırmalarla irdelenmesi önerilmektedir. Yine de bu konuda Grusec (2002), karşılıklı sıcaklık olan bir ebeveyn-çocuk ilişkisinde, uymanın şart olmadığını ifade etmektedir. Örneğin ebeveynlerin sıcak ve koruyucu olmaları, çocuklarının ilgilerini ebeveynlerine yönelterek, ebeveynlerinin davranışlarını dikkate almalarını sağlayabilir. Karşılıklı uyum, uyum bir miktar özveri gerektirdiği durumda önemli olabilmektedir. Maccoby ve Martin (1983), ebeveyn duyarlılığı ve çocuğun uyma davranışı arasındaki doğrudan ilişkiye vurgu yapmışlardır. Ebeveyn hassasiyeti ile çocuğun ebeveynlerinin isteklerine olan duyarlılığın karşılıklı olduğunu, paylaşılan hedeflerin ve karşılıklılığın olduğu bir atmosferde, işbirlikçi uymanın gelişeceğini ifade etmişlerdir.

Ebeveyn kontrolünün, gençlerin değerleri üzerinde etkisinin görülmemesi de, uygulanan kontrolün türüne bağlanabilir. Barber (1996), *psikolojik kontrol* ve *davranış kontrolü* arasında ayrım yapmakta, *psikolojik kontrolün* çocukta psikolojik otonominin yokluğu demek olduğunu ve ergenlerin bu durumdan olumsuz etkilendiğini; talepkarlığı içeren davranış kontrolünün ise aksine olumlu etkilerinin olduğunu belirtmektedir. Bu durumda, kullanılan ölçekteki kontrol boyutunun, kontrolün hangi türüne duyarlı olduğunu dikkate almak önemli olabilir. Grusec (2002), ebeveyn sıcaklığının, çocukların ebeveynlerin tüm davranış özellikleri ile özdeşleşmesine yol açabilirken, kontrolün, özellikle duygusal düzenleme sosyalleştirmesinde önemli olabileceğini vurgulamaktadır.

Genel olarak gençlerin algıladıkları kabul ya da kontrolün, değerleri üzerinde etkisinin olmayışı, ebeveynlik stillerinin, değer aktarımında doğrudan değil dolaylı yollardan etkili olabileceğini akla getirmektedir. Grusec (2002), ebeveynlik

stillerinin, çocuğu, sosyalleştirme hedeflerine açık hale sokarak ve uygun bir sosyal etkileşim modeli oluşturarak içselleştirmeyi dolaylı yoldan etkilediğini belirtmektedir. Bu nedenle bu araştırmanın amaçlarından biri de, ebeveyn-genç değer benzerliğinde algılanan ebeveynlik stillerinin biçimlendirici etkisini incelemektir.

Çocukların ebeveynlik stillerini algılayışlarının, ebeveyn-genç değer benzerliğindeki biçimlendirici etkilerinin incelendiği bu araştırmadan elde edilen bulgular, bazı ebeveynlik stillerinin, değer aktarımında biçimlendirici rolü olabileceğini göstermiştir.

İlk olarak, anne ve gençlerin değer benzerliğinde annelerden algılanan kontrolün biçimlendirici etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür. Annelerin güç değerine çok önem verdikleri durumda, eğer annelerden algılanan kontrol stili de düşük ise, gençlerin güç değerine verdikleri önemin arttığı görülmüştür. Annenin güç değerine çok önem verdiği durumda, anneden algılanan kontrol stili de yüksek ise gençlerin güç değerine verdikleri önem azalmaktadır. Bulgular ile birebir ilgili olmasa da, Soygüt (2009), aşırı koruyucu/evhamlı annelerin çocuklarının, kişiler arası şemalarının pasiflik yönünde olduğunu, yani ebeveynin kontrolü devralmasına gönüllü olduğunu belirtmektedir. Kontrol arttıkça gençlerin güç değerine daha az önem veriyor olması, bulguların paralelliğine işaret edebilir. Böyle bir varsayım, annelerden algılanan kontrol arttıkça çocukların, uyma davranışına yöneldiğine işaret edebilir. Belirtilmesi gereken bir diğer husus, hem anne hem de babaların güç değerine verdikleri önemin yüksek olmasının da, tek başına, çocuğun güç değerine verdiği önemi arttırdığıdır.

Babaların Hazcılık değeri de tek başına gençlerin söz konusu değere verdikleri önemde etkilidir. Bu bulgu, babaların çocuklarda kendiliğe yönelik değerleri desteklediğine dair daha önce bahsedilen varsayımları da desteklemektedir.

Babalar evrenselcilik değerine çok önem verdiklerinde, gençler de babalarını daha kabul edici algılıyorlar ise gençlerin sözkonusu değere verdiği önem de o derece artmaktadır. Babanın evrenselciliğe çok önem verdiği durumda gençler babalarını daha az kabul edici algılıyorlar ise gençlerin evrenselciliğe verdikleri

önem yine artma eğilimindedir; fakat artış çok düşüktür. Söz konusu analizde, hem annelerin hem de babaların evrenselcilik değerine verdiği önemin, tek başına, çocuğun evrenselcilik değerine verdiği önemi etkilediği görülmektedir.

Babalardan algılanan hem kabul ve hem de kontrolün, gençlerin uyma değerinde etkili olduğu görülmüştür. Babaların uyma değerine çok önem verdiği durumlarda, gençler babalarını düşük derecede kabul edici algılıyorlar ise uyma değerine verdikleri önem de o derece artıyor görünmektedir. Yüksek kabul algısı söz konusu olduğunda da gençlerin uyma değerinde artış görülmektedir fakat bu oldukça düşük bir meyildir ve babaların uyma değerlerinin gençlerin uyma değerleri üzerinde tek başına etkisi olduğuna işaret etmektedir. Babaların uyma değerine çok önem verdikleri durumda, gençler babalarını daha kontrol edici buluyorsa, gençlerin uyma değerine verdikleri önem de artmaktadır. Bu noktada, gençlerin uyma değerine verdikleri önem ile baba kabulü arasında ters; baba kontrolü ile de doğru bir orantı söz konusudur.

Bunların dışında, annelerin Güvenlik değerine verdikleri önemin, babaların İyilikseverlik değerine verdiği önemin ve anne ve babaların Geleneksellik değerine verdikleri önemin, tek başlarına gençlerin sözkonusu değerleri üzerinde etkileri olduğu görülmüştür.

Babaların Özaşkınlık değerine çok önem verdikleri durumda, gençler de babalarınını daha kabul edici algılıyorlar ise, gençlerin sözkonusu değere yüksek derecede önem verdikleri görülmüştür. Babalardan algılanan kabul düzeyi düştükçe bu ilişki de aksi yönde olmaktadır. Ayrıca, babaların bu değere verdikleri önem, gençlerin söz konusu değere verdikleri önemin artmasında tek başına etkilidir.

Babaların Özgenişletim değerine çok önem verdiği durumda, gençler babalarını daha kabul edici algılıyorlar ise gençlerin sözkonusu değer boyutunda artış gösterdikleri görülmüştür. Shönpflug'ın (2001) bulgularında da, babaların özgenişletim değerlerini oğullarına aktardığı görülmüş ve Shönpflug bu durumu, aktarımın her zaman yalnızca grubun yararına hizmet etmediği şeklinde yorumlamışır. Yine Schwartz (1992), Türkiye gibi ülkelerde bireyler genellikle toplulukçu bir kültürde sosyalleştirilip kültürlense de, her koşulda grup ihtiyaçlarını

gözeterek yaşamıyor gibi davrandıklarını belirtmektedir. Son olarak, annelerin Özgenişletim değerine verdikleri önemin tek başına, gençlerin aynı değere verdikleri önemi etkilediği görülmüştür.

Baba kabul stilinin hem yüksek hem de düşük olduğu her iki durumda da, gençlerin Muhafazacı yaklaşım değer boyutuna verdikleri önemin arttığı, fakat algılanan baba kabulünün düşük olduğu durumda daha çok arttığı görülmüştür. Yine anne ve babaların bu boyuta yüksek düzeyde önem vermeleri, gençlerin yüksek düzeyde önem vermelerini etkilemektedir. Kabul algısının bu etkisi, literatürle kısmen örtüşmektedir. Knafo ve Schwartz (2003), ılımlı ve destekleyici ebeveynlik stilinin ebeveyn-ergen değerliğindeki benzerliği arttıracağını varsaymaktadır. Schönpflug (2001), ebeveyn-çocuk değer benzerliğinde, ebeveynlik stillerini aracı değişken olarak ele aldığı araştırmasında, baba-oğul çiftleri arasında empatik ebeveynlik yüksek düzeyde olduğunda, toplulukçu değerlerin genellikle aktarıldığını göstermiştir. Ancak, kabulün azaldığı durumda değer benzerliğinin artması, kültürel algılar ile ilgili olabilir.

Genel olarak bakıldığında bulgular, baba kabulünün düşük olması ile gençlerin, gelenekçi ve uymaya yönelik değerlere verdikleri önemin artığı; baba kabulü arttıkça gençlerin kişisel özerklik içeren değerlere yöneldikleri izlenimi vermektedir. Baba kontrolünün fazla algılandığı ve kabulünün düşük algılandığı durumlarda, gençlerin uyma ve muhafazacılık gibi gelenekçi değerlere verdikleri önemde artış olmaktadır. Bu durum, her ne kadar algılanan baba kabul-kontrol stilleri için analizler ayrı ayrı yapılmış olsa da, kabulün düşük kontrolün yüksek olduğu otoriter ebeveynlik stili ile gençlerin itaate yönelik değerleri benimsemesi arasında bir ilişki olabileceğini akla getirmektedir.

Ayrıca, analizler genel olarak babalardan algılanan ebeveynlik stillerinin, özellikle de kabul düzeyinin, gençlerin sahip oldukları değerler üzerindeki belirleyici etkilerini ortaya çıkarmıştır. Kabul düzeyi ile ilgili bu sonuçlar literatürle de uyumludur (Grusec ve hastings, 2007; Maccoby ve Martin, 1983; Knafo ve Schwartz, 2003). Babalar ile ilgili bulgular ise, çocukların sosyalleştirilmesinde babalarının rolünün bir kez daha sorgulanması gerektiğini hatırlatmaktadır. Schönpflug (2001), 14–19 yaş arası ergenlerle yaptığı araştırmada, ergenliğin geç

dönemlerine doğru babaların daha etkili olduğunu belirtmektedir. Cohen (1987), annelerin ve babaların model olarak görece eşit düzeyde etkisinin olduğunu, fakat artan eğitim düzeyi ile bu etkinin arttığını belirtmektedir. Bu araştırmada babalar ve gençlerle ilgili bulgular, yine, araştırmaya katılan babaların annelere oranla eğitim düzeylerinin yüksek oluşu ile ilgili olabilir. Üniversiteli katılımcıların büyük çoğunluğunun cinsiyetinin kız olması ile, babaların ebeveynlik stillerinin etkilerine dair bu bulgular, sosyalleştirme sürecinde karşıt cinsiyetlerden ebeveyn-genç ilişkilerine odaklanmak gerektiğine işaret edebilir. Literatürde, annelerin babalara göre daha sevecen ve destekleyici; babaların ise daha zorlayıcı ve dolaysız bir dil kullandığı aktarılmaktadır. Annelerin, özellikle de kız çocukları için, kişiler arası yakınlığı vurguladığı; erkek çocuklar içinse özerkliği vurguladıkları bulunmuştur (Leaper ve Friedman, 2007). Literatürde babalar ile ilgili araştırmaların kısıtlılığı nedeniyle, baba-çocuk etkileşimlerine dair daha çok veriye ihtiyaç vardır.

Biçimlendirici etkilerin incelendiği analizlerdeki bazı açıklayıcılık oranlarının (örn., Anne Güç Değer Tipi ve Anne Kontrol Stili ortak etkisi için %.8), anlamlı olmakla beraber görece biraz düşük olduğuna dikkat çekilmelidir. Moderatör ilişkilerin incelendiği bu araştırmadan bir başka sonuç daha çıkmaktadır. Algılanan bazı ebeveynlik stillerinin değer aktarımında biçimlendirici rolünün görülmesinin yanı sıra, hemen tüm analizlerde ebeveyn değerlerinin gençlerin değerleri üzerinde ana etkileri görülmüştür. Sonuçlar, ebeveyn değerlerinin gençlerin değerleri üzerinde, ebeveynlik stillerinden daha etkili olabileceği izlenimi bırakmaktadır. Buna rağmen, ana etkiler ve etkileşimlerin açıklayıcılık oranları oldukça düşüktür. Bu durum, ne sadece tek başına değerlerin, ne sadece tek başına ebeveynlik stillerinin ne de her ikisinin etkileşimlerinin değer sosyalleştirmesinde yegane değişkenler olmadıklarını, bu süreçte başka açıklayıcı faktörler de olabileceğini düşündürmektedir.

Ergenlik döneminin sonu ile yetişkinlik döneminin ilk yıllarını kapsayan üniversite döneminin, bir geçiş evresi olduğunu ve bu durumun sonuçlara yansıdığını öngörebiliriz. Bu dönem, Ericson'un sosyal gelişim kuramı (akt: Stevens, 1983) temelinde, kimlik arayışı ve rol karmaşası evresinden, yetişkinlik evresinin özelliği olan üretkenlik evresine (iş hayatı, aile kurma, yeni nesiller üretme gibi) geçmek için bir hazırlık evresidir. Bu gelişim evresinde, değerlerdeki

kaçınılmaz çelişkiler ve kargaşaya rağmen, ego kalitesine sadakati sürdürmeye çalışırlar. Bu araştırmadaki gençlerin birçoğu henüz ekonomik açıdan aileye bağımlıdır. Bu nedenle de bu durumun etkilerinin, gençlerin sahip oldukları değerlere de yansıyabileceği düşünülmektedir. Ancak, aileden ekonomik destek almayan gençlerin sayısı istatistiksel olarak yetersiz olduğundan, bu etkenin ebeveynlerle olan değer benzerliğinde etkisi olup olmadığı araştırılamamıştır. Gençlerin değerlerinde, ekonomik bağımsızlaşma ile beraber bir değişme olup olmadığına dair daha doğru bir tespit için, boylamsal araştırmalara ihtiyaç vardır.

Başarılı bir sosyalleştirmede, kültüre ait değerlerin bütünüyle aktarılmadığını belirtmiştik. Bu nedenle gençlerin değer yönelimlerinin tamamıyla ebeveynlerininkilerle aynı olmaması olumlu bir tablo gibi görünmektedir.

Araştırmanın bazı sınırlılıkları da bulunmaktadır. En önemlilerinden bir tanesi, değerlere verilen önem derecelerinin, bireylerin kendi değerlerini mi yoksa kültürel normlar gereği “olması gerekeni” mi yansıttığının tam olarak bilinememesidir.

Gençlerin ölçek kullanım tarzlarının yaratacağı etkileri kontrol etmek için hesaplanan GÖP kontrol değerinin, tüm analizlerde tek başına veya oldukça yüksek anlamlı etkisinin görülmesi, tüm uğraşlara karşın katılımcıların ölçekleri doldururken içinde bulundukları psikolojik durumun sonuçlara yansıdığı izlenimi vermektedir. Bu durumda, katılımcıların ölçek kullanım tarzlarını kontrol etmenin, daha etkili ve dış değişkenlere daha az duyarlı bir yöntemini bulmak gerektiği sonucuna varılmaktadır.

Ayrıca değerlerimiz ve değer önceliklerimiz söz konusu olduğunda, daha önce de bahsedilen birçok sosyo-demografik değişkenin ve sahip olduğu diğer özelliklerin, bireylerin sosyalleşme ve öğrenme deneyimlerini, sosyal rollerini, karşı karşıya gelinen yaptırım ve beklentileri ve geliştirebilecekleri özelliklerini etkilediğini, bu nedenle de arka plan özelliklerindeki farklılıkların, bireylerin içinde bulundukları yaşam koşullarını büyük oranda belirlediğini, akabinde de bireysel değer önceliklerini etkilediğini belirtmiştik. Sıralanan nedenlerden ötürü, çok yönlü ve multidisipliner yaklaşımlarla yapılacak boylamsal çalışmaların, konunun

aydınlatılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Zira sahip olunan değerler ve değer önceliklerinin, belli bir zaman dilimi içinde dahi bireyden bireye ve toplumdan topluma değişebilir olduğunu (Schwartz, 1997) hatırlatmak gerekir

Yapılacak araştırmalarda, ebeveynler ve ergenler arasındaki yaş farkının da değer benzerliğini etkilediğine dair bulguların (Miller ve Glass, 1989) dikkate alınması yararlı olabilir.

Son olarak, burada belirlenen değerler dışında, Türk toplumuna özgü olabilecek diğer bazı değerler inceleme nesnesi olarak kullanıldığında, sonuçlar ebeveyn ve çocukların değerlerinde daha çok benzerlik yönünde değişebilir. Örneğin Türk Smith (2006), Türk üniversite öğrencileriyle yaptığı araştırmada, katılımcıların iyi insan tanımlarının en başında *saygılı olmak* vasıf boyutunun önde geldiğini; dürüstlük, çalışkanlık ve içtenlik gibi vasıfları içeren *yüreklilik boyutu*, sevecenlik sevgi gibi vasıfları içeren *insanlık boyutunun* önüne geçerken, *bilgelik'*in de diğer kültürlerden daha çok akla geldiğini vurgulamakta ve yeni boyutların varlığına işaret etmektedir.

Bu çalışma, yaşamımızda bize rehberlik eden değerlerimizin bir nesilden diğerine aktarımında algılanan ebeveynlik stillerinin biçimlendirici rolünü bir kez daha gözden geçirmemizi sağlamıştır. Ebeveynler ve çocuklarının, sırasıyla gelenekçi ve yenilikçi değerlere verdikleri önem konusunda farklılaştıkları görülmüştür. Ebeveynden algılanan özellikle kabul düzeyinin, gençler ile ebeveynlerinin bazı değerlerinin benzerliğinde biçimlendirici rolü olduğu tespit edilmiştir. Ancak, sonuçlara göre, ebeveyn-genç değer benzerliğinde en belirleyici unsurun ebeveynlerin sahip oldukları değerler olduğunun altı çizilmelidir. Bazı bulguların literatürle paralel olup diğerlerinin ise çelişmesi, araştırma konusunun, doğası gereği son derece geniş kapsamlı olmasına ve bu nedenle inceleme nesnesi olarak alınan insanın ve değerlerinin sabit olmayışı, zamana, bireye ve mekana göre esneklik gösteriyor oluşu nedeniyle güçlükler doğurmasına bağlanmaktadır. Bu konuda yapılacak olan daha ileri çalışmaların, değer sosyalleştirmesini daha iyi kavramamızda yardımcı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Acock, A. C., Bengtson, V. L. (1980): "Socialization and attribution: Actual versus Perceived Similarity among Parents and Youth," **Journal of Marriage and the Family**, 42, 501-515.

AÇEV (2005): **Erken Çocukluk Dönemi,** Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü.

Akyıl, Y. (2000): "Perceived Parental Child-Rearing Practices and Social Anxıety In Turkish Adolescents," Boğaziçi University, Institute of Social Sciences, Master of Arts In Clinical Psychology, Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi.

Altuntaş, G., Dönmez, D.: "Girişimcilik Yönelimi ve Örgütsel Performans İlişkisi: Çanakkale Bölgesinde Faaliyet Gösteren Otel İşletmelerinde Bir Araştırma**," İşletme Fakültesi Dergisi Istanbul University Journal of the School of Business Administration**, Vol:39(1), 50–74, 2010 (çevrimiçi) www.ifdergisi.org, 2010.

Artan, İ. E., Börü, D., İslamoğlu, G., Yurtkoru, S., Sipahi, B., Çalışkan, K., Ergun, S. (2005): **Üniversite Gençliği Değerleri: Korkular ve Umutlar,** TESEV yayınları.

Aygun, Z. K., İmamoğlu, E.O. (2002): "Value Domains of Turkish Adults and University Students," **The Journal of Social Psychology,** Vol. 142 (3).

Barber, B. K. (1996): "Parental Psychological Control: Evisiting a Neglected Construct. **Child Development**, 67(6), 3296–3319.

Başaran, F. (2004): **Geçiş Döneminde Türkiye: Değişim, Gelişim, Tutumlar ve Değerler,** TPD Yayınları.

Baumrind, D. (1971): "Current Patterns of Parental Authority," **Developmental Psychology Monograph**, 4(1).

Baumrind, D. (1972): "An exploratory Study of Socialization Effects on Black Children: Some Black-White Comparison," **Child Development,** 43, 261–267.

Baumrind, D. (1980): "New Directions in Socialization Research," **American Psychologist,** 35, 639–652.

Baumrind, D. (1989): **Rearing Competent Children**, W. Damon (Ed.), *Child development today and tomorrow* içinde, s: 349–378, San Francisco: Jossey-Bass.

Bengtson, V. L. (1975): "Generation And the Family Effects in Value Socialization," **American Sociological Review,** Vol. 40 (3).

Bilsky, W., Schwartz, S. H. (1994): "Values and Personality," **Europian Journal of Personality,** Vol.8, 163–181.

Bingöl, D. (2000): "Demokratik Tutum ve Değerler Açısından Üniversite Gençliği," **İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,** 14(1).

Bowlby, J. (1980): Attachment and Loss: Loss, sadness and Depression, Basic Boks.

Brenfenbrenner, U. (1994): "Ecological Models of Human Development," **International Encyclopedia of Education,** 3 (2), 1643–1647.

Bretherton, I., Golby, B., Cho, E. (1997): "Attachment and the Transmission of Values," **Parenting and Children's Internalization of Values: A handbook of Contemporary Theory**, (Çevrimiçi) *http://psycnet.apa.org/index.cfm?fa=search.displayRecord&uid=1997–36410–0041997*, 2011.

Brody, G. H., Moore, K. Glei, D. (1994): "Family Processes during Adolescence as Predictors of Parent-Young Adult Attitude Similarity: A Six-Year Longitudinal Analysis," **Family Relations,** Vol. 43 (4), Family Processes and Child and Adolescent Development.

Cabrera, N.J., Tamis-LeMonda, C.S., Bradley, R.H., Hofferth, S., Lamb, M.E. (2000): "Fatherhood in the Twenty-first Century," **Child Development**, 71, 127–136.

Campbell, D. T. (1975): "On the Conflicts between Biological and Social Evolution and between Psychology and Moral Tradition," **American Psychologist,** 30, 1103–26.

Cohen, J. (1987): "Parents as Educational Models and Definers," **Journal of Marriage and Family,** Vol. 49 (2), 339–351.

Craddock, A. E. (1983): "Family Cohesion and Adaptability as Factors in the aetiology of Social Anxiety," **Australian Journal of Sex, Marriage and Family,** 4(4), 181–190.

Çileli, M., Tezer, E. (1998): "Life and Value Orientations of Turkish University Students," **Adolescence,** Vol.33.

Darling, N., Steinberg, N. (1993): "Parenting Style as Context: An Integrative Model," **Psychological Bulletin,** 113, 487–496.

Develioğlu, F. (1996): **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Ankara: Aydın Kitabevi.

Dornbusch, S. M., Ritter, P. L., Leiderman, P. H., Roberts, D. F., Fraleigh, M. J. (1987): "The relational Parenting Style to Adolescent School Performance," **Child Development,** 58, 1244-1257.

Durkin, K. (1996): **Developmental Social Psychology: From Infancy to Old Age,** Blackwell Publishers, Cabbridge Massachusetts.

Eryavuz, A. (2006): "Çocuklukta Algılanan Ebeveyn Kabul veya Reddinin Yetişkinlik Dönemi Yakın İlişkiler Üzerindeki Etkileri," Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, İzmir.

Fişek, G. (1982): **Psychopathology and the Turkish Family: A Family Systems Theory Analysis,** Ç. Kağıtçıbaşı (Ed.), *Sex roles, family and community in Tukey* içinde, s: 295–321, Indiana:Indıana University Turkish Studies 3.

Fişek, G. (1993): **Life in Turkey,** L. L. Adler (Ed.), *International handbook on gender roles* içinde, Wesport, Connecticut: Greenwood Publishing Group.

Gander, M. J., Gardiner, H. W. (2004): **Çocuk ve Ergen Gelişimi**, A. Dönmez, N. Çelen, B. Onur (çev.), İmge Kitabevi.

Gecas, V., Seff, M. A. (1990): "Families and Adolescents: A Review of the 1980s," **Journal of Marriage and Family,** Vol. 52(4), 941–958.

Glass, J. (1989): Course," **Journal of Marriage and Family,** Vol. 51(4).

Göregenli, M. (1995): "Kültürümüz Açısından Bireycilik-Toplulukçuluk Eğilimleri: Bir Başlangıç Çalışması," **Türk Psikoloji Dergisi,** 10(35), 1–14.

Gruen, A. (2008): **Kendine İhanet: Kadın ve Erkekte Özerklik Korkusu,** Ülkü Hastürk (çev.), Çitlembik Yayınevi, 4. Basım.

Grusec, J. E. (2002): **Parental Socialization and Children's Acquisition of Values**, M. H. Bornstein (Ed.), *Handbook of parenting: practical issues in parenting* içinde, s:143–167, Vol (5), Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, Second Ed.

Grusec, J. E., Goodnow, J. J., Kuczynski, L. (2000): "New Directions in Analyses of Parenting Contributions to Children's Acquisition of Values," **Child Development,** Vol. 71(1), 205–211.

Grusec, J. E., Hastings, P.D. (2007): **Hand Book of Socialization Theory and Research**, J. E Grusec, P. D. Hastings (Ed.), The Guilford Press, Newyork, London.

Güngör, D. (2008): "The Meaning of Parental Control in Migrant, Sending and Host Communities: Adaptation or Persistence?," **Applied Psychology: An International Review,** 57(3).

Güngör, D., Bornstein, M. H. (2010): "Culture-general and -specific Associations of Attachment Avoidance and Anxiety with Perceived Parental Warmth and Psychological Control among Turk and Belgian Adolescents," **Journal of Adolescence**, 33, 593–602.

Haktanır, G., Baran, G. (1998): "Gençlerin Benlik Saygısı Düzeyleri ile Anne Baba Tutumlarını Algılamalarının İncelenmesi," **Türk Psikoloji Dergisi,** 5(3).

Hardy, S. A., Padilla-Walker, L. M., Carlo, G. (2008): "Parenting Dimensions and Adolescents' Internalisation of Moral Values," **Journal of Moral Education,** Vol. 37(2), 205–223.

Harkness, S., Super, C. H., Tijen, N. (2000): "Individualism and the "Western Mind" Reconsidered: Amerikan and Dutch Parent's Etnotheories of the Child," **New Directions for Child and Adolescent Development,** 87, 23–39.

Harris, J. R. (1998): **The Nurture Assumption: Why Children Turn Out the way they do**, New York: Free Press.

Haviland, W. A., Prins, H. E. L., Walrath, D., Mcbride, B. (2008): **Kültürel Antropoloji**, İ. D. E. Sarıoğlu (çev.), Kaknüs Yayınları.

Heaven, P. C. L., Ciarrochi, J., Leeson, P. (2010): "Parental Styles and Religious Values Among Teenagers: A 3-Year Prospective Analysis," **The Journal of Genetic Psychology,** 171(1).

Hill, J. P., Holmbeck, G. N. (1986): "Attachment and Autonomy during Adolescence," **Annals of Child Development**, 3, 145–189.

İmamoğlu, E. O. (1987): **An Interdependence Model of Human Development**, Ç. Kağıtçıbaşı (Ed.), *Growth and progress in cross-cultural psychology* içinde, s:138–145, Lisse: Swetz ve Zeitlinger.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1970): "Social Norms and Authoritarianism: A Turkish American Comparison," **Journal of Personality And Social Psychology,** 16(3), 444–451.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1981): **Çocuğun Değeri: Türkiye'de Değerler ve Doğurganlık,** İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1990): **İnsan, Aile, Kültür**, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Kağıtçıbaşı; Ç. (1996): "Özerk-İlişkisel Benlik: Yeni Bir Sentez," **Türk Psikoloji Dergisi,** 11, 36–44.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2000): **Kültürel Psikoloji: Kültür Bağlamında İnsan ve Aile,** Evrim Yay., İstanbul.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2005): "Autonomy and Relatedness in Cultural Contex: Implication for Self and Family," **Journal of Cross Cultural Psychology**, 36, 403–421.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2007): **Family, Self, and Human Development: Theory and Application,** Second Edition, Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Kağıtçıbaşı, Ç., Ataca, B. (2005): "Value of children and family change: A three-Decade portrait from Turkey," **Applied Psychology: An International Review**, 54(3), 317–337.

Kağıtçıbaşı, Ç, Sunar, D., Bekman, S., Cemalcılar, Z. (2005): **Erken müdahalenin Erişkinlikte Süren Etkileri**, AÇEV.

Karadeniz, G. (2010): **Parenting Styles Accordance with the Values of Mothers and Grandmothers**, R. Zukauskiene (Ed.), *XIV European conference on developmental psychology ECDP* içinde, 277–282, Lithuania.

Karakitapoğlu, Z. A., İmamoğlu, E. O. (2002): "Value Domains of Turkish Adults and University Students," **The Journal of Social Psychology**, 142(3), Washington, June.

Kazdin, A. E. (2000): "Parenting," **Encyclopedia of Psychology: 8 Volume Set,** Mart, (Çevrimiçi) *http://www.apa.org/topics/parenting/index.aspx*, 2011.

Kızıltan, H. (2011): "Narsisizm Ya Da Ruhsallığın Ontolojisi**," Doğu Batı Düşünce Dergisi: Psikanaliz Dersleri,** , 14 (56), 55–83.

Knafo, A., Schwartz, S. H. (2001): "Value Socialization in Families of Israeli-born and Soviet-born Adolescents in Israel," **Journal of Cross-Cultural Psychology,** 32, 213–228.

Knafo, A., Schwartz, S. H. (2003): "Parenting and Adolescents' Accuracy in Perceiving Parental Values," **Child Development**, Vol. 74/2, 595–611.

Kohn, M. L. (1977): **Social Class and Parental Values-The Washington Study,** *Class and conformity* içinde (2nd ed.), 17–38, Chicago: The University of Chicago Press.

Kohn, M. L., Slomczynski K. M., Schoenbach, C. (1986): "Social Stratification and the Transmission of Values in the Family: A Cross-National Assessment," **Sociological Forum,** Vol. 1(1), 73–102.

Kuczynski, L., Marshall, S., Schell, K. (1997): "Value Socialization in a Bidirectional Context," **Parenting and Children's Internalization of values: A Handbook of Contemporary Theory,** (Çevrimiçi), *http://psycnet.apa.org/psycinfo/1997-36410-001*, 1997.

Kundakçı, F. S. (2007): İktidar, Ataerkillik ve Erkeklik: Ankara Örneğinde Erkek Akademisyenler Üzerine Bir Çalışma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi A.B. D., Ankara.

Kuşdil, M. E., Kağıtçıbaşı, Ç. (2000): "Türk Öğretmenlerin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı," **Türk Psikoloji Dergisi,** 15(45).

Leaper, C., Friedman, C. K. (2007): **The Socialization of Gender,** J. E. Grusec ve P. D. Hastings (Ed.), *Handbook of socialization theory and research* içinde, s:561–587, The Guilford Pres, Newyork, London.

Lecompte, W. F., Hortaçsu, N. (1975): "Türk üniversite Gençliğinin Değerleri: Kuşaklararası Değişiklik ve Kurumsal Kalıcılık Üzerine Bir Araştırma," **Amme İdaresi Dergisi,** 2, 199–124.

Maccoby, E. E. (1992): "The Role of Parents in the Socialization of Children: An Historical Overview," **Developmental Psychology**, 28, 1006–1017.

Maccoby, E. E. (2007): **Historical Overview of Socialization Research and Theory,** J. E., Grusec ve P. D. Hastings (Ed), *Handbook of socialization theory and research* içinde, s:13–41, The Guilford Pres, Newyork, London.

Maccoby, E. E., Martin, J. (1983): **Socialization in the Context of the Family: Parent-child Interaction,** E. M. Hetherington ve P.H. Musseen (Ed.), *Handbook of child psychology* içinde, 4, 1–104, Newyork: Wiley.

Martinez, I., Garcia, J. F**.** (2008): **"**Internalization of Values and self-esteem among Brazılıan Teenagers From Authoritative, Indulgent, Authoritarian and Neglectful Homes," **Adolescence**, Vol. 43, 13–29.

Meglino, B. M., Ravlin, E. C. (1998): "Individual values in organizations: Concepts, Controversies and Research," **Journal of Management,** 24, 351–389.

Miller, R. B., Glass, J. (1989): "Parent-Child Attitude Similarity across the Life Course," **Journal of Marriage and Family,** Vol. 51(4), 991–997.

Onur, B. (2005): **Türkiye'de Çocukluğun Tarihi,** İmge Yay.

Parekh, B. (2002): **Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek**, Ankara: Phoenix Yay.

Parks, L., Guay, R. P. (2009): "Personality, values and motivation," **Personality and Individual Differences**, 47, 675–684.

Patterson, G. R., Fisher, P. A. (2002): **Recent Developments in Our Understanding of Parenting: Bidirectional Effects, Causal Models and the Search for Parsimony**, M. H. Bornstein (Ed.), *Handbook of parenting: practical issues in parenting* içinde, Vol (5), 59–88, Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Phalet, K., Schönpflug, U. (2001): "Intergenerational Transmission of Collectivism and Achievement Values in two Acculturation Contexts: The Case of Turkish Families in Germany and Turkish and Moroccan Families in the Netherlands," **Journal of Cross-Cultural Psychology**, 2(2), 186–201.

Rao, N., Mc Hale, J. M., Pearson, E. (2003): "Links Between Socialization Goals and Child-Rearing Practices in Chinese and Indian Mothers," **Infant and Child Development,** 12,475–492

Roccas, S., Sagiv, L., Schwartz, S. H., ve Knafo, A. (2002): "The Big Five Personality Factors and Personal Values," **Personality and Social Psychology Bulletin,** 28, 789–801.

Rohner, R. P. (2000): **The Warmth Dimension: Foundations of Parental Acceptance-Rejection Theory,** America: National Council of Family Relations, Second Printing.

Rokeach, M. (1973): **The Nature of Human Values,** New York: The Free Press.

Schönpflug, U. (2001): "Intergenerational Transmission of Values: The Role of Transmission Belts," **Journal of Cross-Cultural Psychology,** 32, 174.

Schultz, D. P., Schultz, S. E. (2007): **Modern Psikoloji Tarihi,** Aslay, Y. (çev), Kaknüs Yay.

Schwartz, S. H.: "From 'Values Transmission' to a Complex but Realistic Model of Parent-Child Value Similarity: Parent-Child Reciprocal Influences, Genethics and Demographics," Yayınlanmamış Rapor.

Schwartz, S. H. (1990): Individualism-collectivism: Critique and proposed refinements," **Journal of Cross-Cultural Psychology**, 21, 139–157.

Schwartz, S. H. (1992): **Universals in the Content and Structure of Values: Theoretical Advances and Empirical Tests in 20 Countries,** M. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology* içinde, Vol. 25, 1–65, New York: Academic Press.

Schwartz, S. H. (1994): "Are There Universal Aspects in the Structure and Contents of Human Values?," **Journal of Social Issues,** 50, 19–45.

Schwartz, S. H. (2006)**:** **Les Valeurs de base de la Personne: Théorie, mesures et Applications [Basic Human values: Theory, Measurement and Applications],** *Revue Française de Sociologie, 42,* 249-288.

Schwartz, S. H., Bardi A. (2001): "Value Hierarchies Across Cultures: Taking a Similarities Perspective," **Journal of Cross-Cultural Psychology,** 32; 268.

Schwartz, S. H., Bilsky, W. (1990): "Toward a Theory of the Universal Content and Structure of Values: Extensions and Crosscultural replications,"**Journal of Personality and Social Psychology,** 58, 878–891.

Schwartz, S. H., Sagiv, L. (1995): 'Identifying Culture-specifies in the Content and Structure of Values,' **Journal of Cross-Cultural Psychology,** 27, 231-264.

Smith, P. B., Schwartz, S. H. (1997): **Values**, J. W. Berry, M. H., Segal, Ç. Kağıtçıbaşı (Ed.), *Handbook of cross-cultural Psychology* içinde,3, 2nd Ed.

Schwartz, T. (1981): "The Acquisition of Culture," **Ethos,** Vol. 9 (1).

Steinberg, L. (1987): "Recent Research on the Family at Adolescence: The extent and nature of sex differences," **Journal of Youth and Adolescence** Vol.16, 191–197.

Steinberg, L., Mounts, N. S., Lamborn, S. D., Dornbusch, S. M. (1991): "Authoritative Parenting and Adolescent Adjustment Across Varied Ecological Niches," **Journal of Research on Adolescence,** 1, 19–36.

Steinberg, L., Lamborn, S. D., Darling, N., Mounts, N. S., Dornbusch, S. M. (1994): "Over-time Changes in Adjustment and Competence Among Adolescents from Authoritative, Authoritarian, İndulgent and Neglectful Families," **Child Development,** 65, 754–770.

Stevens, R. (1983): **Erik Erikson, An Introduction**, New York: St. Martin's Press.

Suizzo, M. (2004): "Frenh and American Mother's Childrearing Beliefs: Stimulating, Responding, and Long-Term Goals," **Journal of Cross-Cultural Psychology,** 35, 606–626.

Sümer, N. (2000): "Yapısal Eşitlik Modelleri: Temel Kavramlar ve Örnek Uygulamalar," **Türk Psikoloji Yazıları,** 3(6).

Sümer, N., Güngör, D. (1999): "Çocuk Yetiştirme Stillerinin Bağlanma Stilleri, Benlik Değerlendirmeleri ve Yakın İlişkiler Üzerindeki Etkisi," **Türk Psikoloji Dergisi,** 14(44).

Soygüt, G., Çakır, Z. (2009): **"**Ebeveynlik Biçimleri ile Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişkilerde Kişilerarası Şemaların Aracı Rolü: Şema Odaklı Bir Bakış**,**" **Türk Psikiyatri Dergisi,** 20(2).

Tamis-LeMonda, C. S. (2003): "Cultural Perspectives on the 'Whats' and 'Whys' of Parenting," **Human Development**, 46, 319–327.

Türk Smith, S. (2006): "Türk Genci 'İyi İnsan'ı Nasıl Tanımlıyor? İyi İnsan Prototipinin Kültürlerarası Araştırmasında Türk Kültürünün Konumu," XIV. Ulusal Türk Psikoloji Kongresi'nde sunulmuş bildiri, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 6–8 Eylül.

Triandis, H. C. (2001): "Individualism – Collectivism and Personality," **Journal of Personality,** 69 (6), 907–921.

Türker, A. V. (2007): Çalışan Bireylerin Anne-Babalarına Yönelik Algıladıkları Çocuk Yetiştirme Davranışları İle Benlik Saygıları, Örgütsel Tutumları ve Psikosomatik Şikayetleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uygulamalı Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul.

Tulviste, T., Mizera, L., Geer, B., Tryggvason, M. (2007): "Child-rearing Goals of Estonian, Finnish, and Swedish Mothers," **Scandinavian Journal of Psychology**, 48, 487–497.

Vandell, D. L. (2000): "Parents, Peer Groups and Other Socializing Influences," **Developmental Psychology,** 36(6), 699–710.

Vollebergh, W. A. M., Iedema, J., Raaijmakers, Q. A. (2001): "Intergenerational Transmission and The Formation of Cultural Orientations in Adolescence and Young Adulthood," **Journal of Marriage and Family,** 63(4).

Whitbeck, L.B., Gecas, V. (1988): "Values Attributions and Value Transmission between Parents and Children," **Journal of Marriage and the Family,** 50, 829–840.

Yağmurlu, B., Çıtlak, B., Dost, A., Leyendecker, B. (2009): "Türk Annelerin Çocuk Sosyalleştirme Hedeflerinde Eğitime Bağlı Olarak Gözlenen Farklılıklar," **Türk Psikoloji Dergisi,** 24 (63).

Yeşil, R., Aydın, D. (2007): "Demokratik Değerlerin Eğitiminde Yöntem ve Zamanlama," **TSA**, 11(2).

Yılmaz, A. (2000): Eşler Arasındaki Uyum ve Çocuğun Algıladığı Anne-Baba Tutumu İle Ergenlerin ve Gençlerin Akademik Başarıları ve Benlik Algıları Arasındaki İlişkiler. Yayınlanmamış Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Bölümü, Ankara.

EKLER

EK. 1 Araştırma Önyazısı

Sayın Katılımcı,

Bu uygulama İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Bölümü, Gelişim Psikolojisi Anabilim Dalı'nda yapılan bir yüksek lisans tezine aittir.

Bu yüksek lisans araştırması ile anne-babalar tarafından çocuk yetiştirirken uygulanan yöntemlerin çocuk tarafından algılanışının, yine anne babaya ve çocuklarına ait değerlerle olan ilişkisini değerlendirmeyi amaçlıyoruz

Bu çalışmada hiçbir katılımcımızdan ad-soyad, adres, telefon ve benzeri bilgiler alınmayacaktır. Bu şekilde, bize verdiğiniz bilgilerin gizliliği en yüksek düzeyde korunacaktır. Yalnızca, verilen bilgilerdeki eksiklik veya hataların giderilebilmesi ve internet üzerinden doldurulacak olan formların geri dönüşü için katılımcının elektronik posta adresi istenmektedir.

Bu araştırmada yer alan ölçekler ve bilgi formlarının, araştırmanın önemi ve araştırmadan gerçeğe en yakın sonuçları elde etmek amacıyla, bireysel olarak doldurulması rica olunur. Aksi takdirde, sonuçlar olduğundan farklı olabilecek ve bilimsel doğruluk zarar görecektir.

Doldurulacak formlar için:

- **Toplam 15 ile 20 dakika kadar sürecek cevaplandırma süresi kadar vakit ayırmanızı,**
- **Sorulara içinizden geldiği gibi cevap vermenizi,**
- **Aklınıza gelen cevabın genelde en doğru cevap olduğunu unutmamanızı,**
- **Mümkün olduğunca tüm soruları cevaplandırarak boş soru bırakmamanızı**

rica ediyoruz.

Bu çalışmaya katılımınız ile sadece bir yüksek lisans araştırmasının tamamlanmasına yardımcı olmakla kalmayıp, bilimsel birtakım bilgilere ulaşılmasına ve bu bilgilerin sizin de içinde olduğunuz aile hayatına yansıyarak, daha pozitif ve sağlıklı bir aile ortamı içinde çocukların yetişmesinde katkı sağlayacağınızı unutmayınız.

Yapacağınız katkılardan dolayı şimdiden teşekkürü borç bilirim.

EK. 2

E-mail: **Protokol No:** **Tarih:**

Aşağıdaki sorular, bu araştırma için gerekli olan kişisel bilgilerinizle ilgilidir. Burada vereceğiniz bilgilerin, araştırmacı dışında kimsenin eline geçmeyeceğini ve tamamen bilimsel amaçlarla değerlendirileceğini temin ederiz. Lütfen adınızı **yazmayınız.**

KİŞİSEL BİLGİ FORMU-GENÇ

1- Cinsiyet: **a.** Kadın **b.** Erkek

2- Doğum yılı:

3- Doğum yeri:

4- Yetiştiğiniz yer: **a.** İl **b.** İlçe **c.** Köy

5- Okul:

6- Bölüm:

7- Sınıf:

8- Bitirdiğiniz lise türü: **a.** Devlet lisesi **b.** Özel lise/Kolej

9- Medeni durum: **a.** Bekar **b.** Nişanlı/Sözlü **c.** Evli **d.** Boşanmış

10- Çocuğunuz var mı?: **a.** Evet **b.** Hayır

11- Aile İle Kalma Durumunuz (Öğrencilik Hayatı Dışında):

a. Aile ile yaşıyor **b.** Aileden ayrı yaşıyor

12- Kardeş Sayısı (Kendiniz Dahil):

13- Siz Kaçıncı Çocuksunuz?: **a.** En Büyük **b.** Ortanca **c.** En Küçük

14- Evde Başka Bireyler Yaşıyor mu (Hala, Dayı vb.): **a.** Evet **b.** Hayır

15- Ailenizden Ekonomik Destek Alıyor musunuz?: **a.** Evet **b.** Hayır

EK.3

E-mail: **Protokol No:** **Tarih:**

Aşağıdaki sorular, bu araştırma için gerekli olan kişisel bilgilerinizle ilgilidir. Burada vereceğiniz bilgilerin, araştırmacı dışında kimsenin eline geçmeyeceğini ve tamamen bilimsel amaçlarla değerlendirileceğini temin ederiz. Lütfen adınızı **yazmayınız.**

KİŞİSEL BİLGİ FORMU-ANNE

1. Doğum yılı:

2. Doğum yeri:

3. Yetiştiğiniz yer: **a.** İl **b.** İlçe **c.** Köy

4. Evlilik süresi (Yıl Olarak):

5. Evlenme şekli: **a.** Görücü usulü **b.** Tanışarak **c.** Diğer ……

6. Toplam eğitim süreniz (Yıl olarak):

7. Meslek: **a)** İşçi **b)** Memur **c)** Emekli **d)** Serbest meslek **e)** Ev Hanımı **f)** Diğer.....

8. Aylık Gelir: : **a)** 0-750 TL **b)** 751-1.000 TL **c)** 1.001-1.500 TL **d)** 1.501-2.500 TL
e) 2.501-5.000 TL **f)** 5001 TL ve Üstü

(Aşağıdaki soruları, size bu testi getiren çocuğunuzu yetiştirirken şimdiye dek onunla olan ilişkilerinizi düşünerek cevaplayınız ve her soru için uygun seçeneği daire içine alınız)

9- Çocuğunuzla ilişkiniz nasıldı?

a. Hem ben hem de eşimin onunla sıcak ve yakın bir ilişkimiz vardı
b. Eşimle ilişkisi daha mesafeliydi, benimle ise sıcak ve yakın bir ilişkisi vardı
c. Benimle ilişkisi daha mesafeliydi, eşimle ise sıcak ve yakın bir ilişkisi vardı
d. Hem benimle hem de eşimle mesafeli bir ilişkisi vardı

10. Çocuğunuza karşı siz mi otoriterdiniz yoksa eşiniz mi daha otoriterdi?

a. Ben **b.** Eşim

11. Siz ve eşiniz daha ziyade hangi durumda çocuğunuzu cezalandırırdınız?

a. Başkalarının haklarını ihlal ettiği zaman
b. Başkalarının duygularını incittiği zaman

12- Aile içinde çıkan bir problemin çözümünde çoğunlukla kimin fikirleri dikkate alınırdı?

a. Yalnızca benim fikir ve kararlarım dikkate alınırdı
b. Yalnızca eşimin fikir ve kararları dikkate alınırdı
c. Yalnızca çocuklarımızın fikir ve kararları dikkate alınırdı
d. Hepimizin (anne-baba ve çocuklar) fikirleri aynı derecede dikkate alınırdı

EK. 4

E-mail: **Protokol No:** **Tarih:**

Aşağıdaki sorular, bu araştırma için gerekli olan kişisel bilgilerinizle ilgilidir. Burada vereceğiniz bilgilerin, araştırmacı dışında kimsenin eline geçmeyeceğini ve tamamen bilimsel amaçlarla değerlendirileceğini temin ederiz. Lütfen adınızı **yazmayınız.**

KİŞİSEL BİLGİ FORMU-BABA

1. Doğum yılı:

2. Doğum yeri:

3. Yetiştiğiniz yer: **a.** İl **b.** İlçe **c.** Köy

4. Evlilik süresi (Yıl Olarak):

5. Evlenme şekli: **a.** Görücü usulü **b.** Tanışarak **c.** Diğer ……

6. Toplam eğitim süreniz (Yıl olarak):

7. Meslek: **a)** İşçi **b)** Memur **c)** Emekli **d)** Serbest meslek **e)** Diğer .....

8. Aylık Gelir: : **a)** 0-750 TL **b)** 751-1.000 TL **c)** 1.001-1.500 TL **d)** 1.501-2.500 TL
e) 2.501-5.000 TL **f)** 5001 TL ve Üstü

(Aşağıdaki soruları, size bu testi getiren çocuğunuzu yetiştirirken şimdiye dek onunla olan ilişkilerinizi düşünerek cevaplayınız ve her soru için uygun seçeneği daire içine alınız)

9- Çocuğunuzla ilişkiniz nasıldı?

a. Hem ben hem de eşimin onunla sıcak ve yakın bir ilişkimiz vardı
b. Eşimle ilişkisi daha mesafeliydi, benimle ise sıcak ve yakın bir ilişkisi vardı
c. Benimle ilişkisi daha mesafeliydi, eşimle ise sıcak ve yakın bir ilişkisi vardı
d. Hem benimle hem de eşimle mesafeli bir ilişkisi vardı

10. Çocuğunuza karşı siz mi otoriterdiniz yoksa eşiniz mi daha otoriterdi?

a. Ben **b.** Eşim

11. Siz ve eşiniz daha ziyade hangi durumda çocuğunuzu cezalandırırdınız?

a. Başkalarının haklarını ihlal ettiği zaman
b. Başkalarının duygularını incittiği zaman

12- Aile içinde çıkan bir problemin çözümünde çoğunlukla kimin fikirleri dikkate alınırdı?

a. Yalnızca benim fikir ve kararlarım dikkate alınırdı
b. Yalnızca eşimin fikir ve kararları dikkate alınırdı
c. Yalnızca çocuklarımızın fikir ve kararları dikkate alınırdı
d. Hepimizin (anne-baba ve çocuklar) fikirleri aynı derecede dikkate alınırdı**.**

EK:5

DEĞERLER ÖLÇEĞİ

Bu bölümde kendinize şu soruyu sorunuz: "Hangi değerler hayatımı yönlendirmeleri açısından benim için önemlidir, ve hangi değerler bu açıdan benim için daha az önemlidir?"Bu sayfalarda çeşitli değerleri içeren iki liste bulacaksınız. Bu değerler değişik kültürlerden seçilmişlerdir. Her değeri izleyen parantezlerin içinde değerlerin anlamlarının sizler tarafından daha iyi anlaşılmasına yarayabilecek bilgiler vardır.
Sizden istenilen, aşağıdaki ölçeği kullanarak, her değerin sizin için, hayatınızı yönlendiren bir ilke olarak önemini bir ölçek sayısıyla belirtmenizdir:

0--sayısı bu değerin sizin için bütünüyle önemsiz olduğunu, hayatınızı yönlendiren bir ilke olarak anlam taşımadığını gösterecektir.

3--sayısı bu değerin önemli olduğunu gösterecektir.

6--sayısı bu değerin çok önemli olduğunu gösterecektir.

Sayı yükseldikçe (0, 1, 2, 3, 4, 5, 6) bu değerin sizin için hayatınızdaki yönlendiriciliği bakımından daha önemli olduğu anlaşılacaktır.

-1 (eksi bir) sayısı sizi yönlendiren ilkelere ters düşen herhangi tek bir değerin belirtilmesinde kullanılacaktır.

7 sayısı sizin hayatınızda yönlendirici özellik taşıyan en önemli değerin belirtilmesinde kullanılacaktır; genellikle bu tür değerlerden iki taneden fazla olmayacağı düşünülebilir.

Her değerden önce bir boşluk göreceksiniz. Bu boşluklara her değerin sizin için taşıdığı önemi gösteren sayıyı (-1, 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7) yazacaksınız. Lütfen bütün sayıları kullanarak değerler arasında mümkün olduğunca bir ayırım yapmaya çalışınız. Bazı sayıları (-1 ve 7 hariç) bir defadan fazla kullanma ihtiyacı duyabilirsiniz.

BAŞLAMADAN ÖNCE**, ilk listedeki bütün değerleri okuyunuz ve sizin için en önemli olanını seçip önemini belirten sayıyı (7) boşluğa yazınız. Sonra, sizin değerlerinize ters düşen değeri seçip boşluğa -1 sayısını yazınız. Eğer böyle bir değer yoksa size en az önemli görünen birini seçip 0 ya da 1 sayılarından sizce uygun olan birini boşluğa yazınız. Bundan sonra geri kalan değerlere sizce uygun olan (0-6 arası) bir sayıyı veriniz.**

HAYATIMI YÖNLENDİREN BİR İLKE OLARAK BU DEĞER:

İlkelerime ters düşer	Önemli değildir			Önemlidir			Çok önemlidir	En üst düzeyde önemlidir
-1	**0**	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**

DEĞERLER LİSTESİ 1

__ EŞİTLİK (herkese eşit fırsat)

__ SOSYAL GÜÇ SAHİBİ OLMAK (başkalarını denetleyebilmek, üstün olmak)

__ ZEVK (istek ve arzuların giderilmesi, doyurulması)

__ ÖZGÜR OLMAK (düşünce ve hareket özgürlüğü)

__ TOPLUMSAL DÜZENİN SÜRMESİNİ İSTEMEK (kanun, nizam yaklaşımı)

__ HEYECANLI BİR YAŞANTI SAHİBİ OLMAK (uyarıcı deneyimlerle dolu)

__ KİBAR OLMAK (nazik, terbiyeli)

__ KADINDA NAMUS (Kadının iffetli bir hayat sürmesi)

__ ZENGİN OLMAK (maddi varlık, para)

__ ULUSAL GÜVENLİK (ülkemin düşmanlardan korunması)

__ İYİLİĞE KARŞILIK VERMEK (borçlu kalmaktan kaçınmak)

__ YARATICI OLMAK (orijinal olmak, hayal gücü kullanmak)

__ DÜNYADA BARIŞ İSTEMEK (savaş ve çelişkilerden uzak bir dünya)

__ GELENEKLERE SAYGILI OLMAK (eski değer ve geleneklerin korunması)

__ KENDİNİ DENETLEYEBİLMEK (kendimi sınırlamak, yanlış olana direnmek)

__ AİLE GÜVENLİĞİ (kişinin yakınlarının tehlikeden uzak olması)

__ DOĞAYLA BÜTÜNLÜK İÇİNDE OLMAK (doğayla uyum)

__ LAİKLİK (Din ve dünya işlerini ayrı tutmak)

__ DEĞİŞKEN BİR HAYAT YAŞAMAK (yarışma içinde, yeniliklerle dolu)

__ ERDEMLİ OLMAK (olgun bir hayat anlayışı)

__ OTORİTE SAHİBİ OLMAK (yönetmek ve yönlendirmek hakkına sahip olmak)

__ GÜZELLİKLER İÇİNDE BİR DÜNYA (doğa ve sanatın güzelliği)

__ ERKEĞİN ÜSTÜNLÜĞÜ (Erkeğin kadından üstün olduğuna inanmak)

__ TOPLUMSAL ADALET (haksızlığın düzeltilmesi, zayıfın yanında olmak)

Aşağıda ikinci bir değerler listesi bulacaksınız. İlk listede olduğu gibi, BAŞLAMADAN ÖNCE **ikinci listedeki tüm değerleri okuyunuz. Sonra, aralarından en önemli olanını seçip önemine göre bir sayı (7) veriniz. Arkasından da, sizin değerlerinize bütünüyle karşıt gelen değeri seçip -1 sayısını boşluğa yazınız. Eğer böyle bir değer yoksa sizin için en az önemli olanını seçip önemine göre 0 ya da 1 sayılarından birini boşluğa yazınız. Sonra geri kalan değerleri sizin için hayatınızı yönlendiren ilkeler olmaları yönünden ele alıp önemlerine göre bir sayı veriniz. Yine bütün sayıları (0, 1, 2, 3, 4, 5, 6) kullanarak değerler arasında mümkün olduğunca bir ayrım yapmaya çalışınız.**

HAYATIMI YÖNLENDİREN BİR İLKE OLARAK BU DEĞER:

İlkelerime ters düşer	Önemli değildir			Önemlidir			Çok önemlidir	En üst düzeyde önemlidir
-1	**0**	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**

DEĞERLER LİSTESİ 2

__ BAĞIMSIZ OLMAK (kendine yeterli, kendine güvenli olmak)

__ ILIMLI OLMAK (aşırı duygu ve hareketlerden kaçınmak)

__ SADIK OLMAK (arkadaşlarına ve çevresine bağlı olmak)

__ HIRSLI OLMAK (çalışkan, istekli olmak)

__ AÇIK FİKİRLİ OLMAK (değişik fikir ve inançlara hoşgörülü olmak)

__ ALÇAK GÖNÜLLÜ OLMAK (kendini öne çıkarmamak)

__ CESUR OLMAK (macera ve risk aramak)

__ ÇEVREYİ KORUMAK (doğayı korumak)

__ SÖZÜ GEÇEN BİRİ OLMAK (insanlar ve olaylar üzerinde etkili olmak)

__ ANNE-BABAYA VE YAŞLILARA DEĞER VERMEK (saygı göstermek)

__ KENDİ AMAÇLARINI SEÇEBİLMEK (kendi hedeflerini bağımsızca belirlemek)

__ MİSAFİRPERVER OLMAK (Misafirden hoşlanmak)

__ YETKİN OLMAK (rekabeti seven, etkili, verimli biri olmak)

__ HAYATIN BANA VERDİKLERİNİ KABULLENMEK (hayatın getirdiklerine, kadere razı olmak)

__ DÜRÜST OLMAK (içtenlik)

__ TOPLUMDAKİ GÖRÜNTÜMÜ KORUYABİLMEK (başkalarına karşı mahçup duruma düşmemek)

__ İTAATKAR OLMAK (görevini yapan, yükümlülüklerini yerinegetiren biri olmak)

__ YARDIMSEVER OLMAK (başkalarının iyiliği için çalışmak)

__ HAYATTAN TAT ALMAK (yiyeceklerden, cinsellikten, müzikten vb.hoşlanmak)

__ DİNDAR OLMAK (dinsel inanç ve imana bağlılık)

__ SORUMLULUK SAHİBİ OLMAK (güvenilir ve inanılır biri olmak)

__ MERAK DUYABİLMEK (herşeyle ilgilenen, araştıran biri olmak)

__ BAĞIŞLAYICI OLMAK (başkalarının özürünü kabul edebilmek)

__ BAŞARILI OLMAK (amaçlarıma ulaşabilmek)

__ TEMİZ OLMAK (düzenli, titiz olmak)

EK. 6 ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMLARI ÖLÇEĞİ (ANNE)

Aşağıda, **annenizle** olan ilişkileriniz hakkında cümleler verilmiştir. Sizden istenen, **çocukluğunuzu ve genel olarak annenizle ilişkinizi düşünerek** her bir cümlenin **sizin için** ne derece doğru olduğunu ilgili yeri işaretleyerek belirtmenizdir. Hiçbir maddenin doğru veya yanlış cevabı yoktur. Önemli olan her cümle ile ilgili olarak kendi durumunuzu doğru bir şekilde yansıtmanızdır.

	A N N E M				
	hiç doğru değil (1)	doğru değil (2)	kısmen doğru (3)	doğru (4)	çok doğru (5)
1. Benimle sık sık rahatlatıcı bir şekilde konuşurdu					
2. Her davranışımı sıkı sıkıya kontrol etmek isterdi					
3. Nasıl davranacağım ya da ne yapacağım konusunda bana hep yararlı fikirler vermiştir					
4. Onun istediği hayatı yaşamam konusunda hep ısrarlı olmuştur					
5. Sorunlarım olduğunda onları daha açık bir şekilde görmemde hep yardımcı olmuştur					
6. Arkadaşlarımla ilişkilerime çok karışırdı					
7. Sorunlarımı çözmemde destek olurdu					
8. Onunkinden farklı bir görüşe sahip olmama genellikle tahammül edememiştir					
9. Sevgi ve yakınlığına her zaman güvenmişimdir					
10. Kurallarına aykırı davrandığımda beni kolaylıkla affetmezdi					
11. Hiçbir zaman fazla yakın bir ilişkimiz olmadı					
12. Ne zaman, ne yapmam gerektiği konusunda talimat verirdi					
13. Bir problemim olduğunda ona anlatmaktansa, kendime saklamayı tercih ederdim					
14. Geç saatlere kadar oturmama izin vermezdi					
15. Onunla birbirimize çok bağlıydık					
16. Arkadaşlarımla geç saate kadar dışarıda kalmama izin vermezdi					
17. Onun düşüncelerine ters gelen bir şey yaptığımda suçlamazdı					
18. Boş zamanlarımı nasıl değerlendireceğime karışırdı					
19. Bir sorunum olduğunda bunu hemen anlardı					
20. Hangi saatte hangi arkadaşımla buluşacağımı bilmek isterdi					
21. Hiçbir zaman benim ne hissettiğimle veya ne düşündüğümle gerçekten ilgilenmedi					
22. Arkadaşlarımla dışarı çıkmama nadiren izin verirdi					

EK. 7 ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMLARI ÖLÇEĞİ (BABA)

Aşağıda, **babanızla** olan ilişkileriniz hakkında cümleler verilmiştir. Sizden istenen, **çocukluğunuzu ve genel olarak babanızla ilişkinizi düşünerek** her bir cümlenin **sizin için** ne derece doğru olduğunu ilgili yeri işaretleyerek belirtmenizdir. Hiçbir maddenin doğru veya yanlış cevabı yoktur. Önemli olan her cümle ile ilgili olarak kendi durumunuzu doğru bir şekilde yansıtmanızdır.

	B A B A M				
	hiç doğru değil (1)	doğru değil (2)	kısmen doğru (3)	doğru (4)	çok doğru (5)
1. Benimle sık sık rahatlatıcı bir şekilde konuşurdu					
2. Her davranışımı sıkı sıkıya kontrol etmek isterdi					
3. Nasıl davranacağım ya da ne yapacağım konusunda bana hep yararlı fikirler vermiştir					
4. Onun istediği hayatı yaşamam konusunda hep ısrarlı olmuştur					
5. Sorunlarım olduğunda onları daha açık bir şekilde görmemde hep yardımcı olmuştur					
6. Arkadaşlarımla ilişkilerime çok karışırdı					
7. Sorunlarımı çözmemde destek olurdu					
8. Onunkinden farklı bir görüşe sahip olmama genellikle tahammül edememiştir					
9. Sevgi ve yakınlığına her zaman güvenmişimdir					
10.Kurallarına aykırı davrandığımda beni kolaylıkla affetmezdi					
11.Hiçbir zaman fazla yakın bir ilişkimiz olmadı					
12. Ne zaman, ne yapmam gerektiği konusunda talimat verirdi					
13 Bir problemim olduğunda ona anlatmaktansa, kendime saklamayı tercih ederdim					
14. Geç saatlere kadar oturmama izin vermezdi					
15. Onunla birbirimize çok bağlıydık					
16. Arkadaşlarımla geç saate kadar dışarıda kalmama izin vermezdi					
17. Onun düşüncelerine ters gelen bir şey yaptığımda suçlamazdı					
18. Boş zamanlarımı nasıl değerlendireceğime karışırdı					
19. Bir sorunum olduğunda bunu hemen anlardı					
20. Hangi saatte hangi arkadaşımla buluşacağımı bilmek isterdi					
21. Hiçbir zaman benim ne hissettiğimle veya ne düşündüğümle gerçekten ilgilenmedi					
22. Arkadaşlarımla dışarı çıkmama nadiren izin verirdi					